स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

(आ.व.२०७९/०८० - २०८३/०८४)

राईनास नगरपालिका
लमजुङ्ग जिल्ला
गण्डकी प्रदेश

सर्वाधिकार : राईनास नगरपालिका, लमजुङ्ग

योजनाको नाम : स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

तयार गरिएको वर्ष : २०७८

तयार गर्ने : राईनास नगरपालिका, लमजुङ्ग

आर्थिक सहयोगः संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय वातावरण कार्यक्रम (यू. एन. ई. पी.)

प्राविधिक सहयोगः इकार्डस् नेपाल

राईनास नगरपालिका
नगरपालिकाको कार्यालय

तीनपीप्ले, लमजुङ्ग
गण्डकी प्रदेश, नेपाल

मितिः...........

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको सन्दर्भमा नगर प्रमुखको तर्फबाट

जलवायु परिवर्तनको असर सबै क्षेत्र र तह-तप्कामा परिरहेको छ। लमजुङ्ग जिल्लाको यस राईनास नगरपालिकाका बासिन्दाहरूले पनि यसका विभिन्न असरहरू झेल्दै आएका छन्। अन्य रोजगारीको विकल्पहरू बढ्दै गएपनि यहाँका बासिन्दाहरू मुख्यतयः कृषि प्रणाली तथा पशुपालनमा निर्भर रहदैं आएका छन्। सबै वडाका बासिन्दाहरूमा जलवायु परिवर्तनका कारण जीविकोपार्जनको लागि अपनाइएको खेती प्रणाली तथा पशुपालनमा विविध प्रकारका असरहरू देखिइरहेका छन्। पहिरो, बाढी तथा नदी कटान, बालीरोग, पशुरोग, खडेरी, मिचाहाझार, आगलागी, मानवरोग आदि जस्ता प्रकोपहरूका कारण उत्पादनमा कमी हुनुका साथै मानिस तथा पशु लगायत यहाँ रहेका जैविक विविधतामा असर परिरहेको छ।

यस्ता पक्षहरूलाई मध्यनजर गर्दै यस नगरपालिकामा देखिएका प्रमुख प्रकोपहरूको क्रमिक रुपमा पहिचान गरी त्यस्ता प्रकोपहरूसँग अनुकूलित हुनका लागि आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग समेत रहने गरी स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार तथा कार्यान्वयन गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्न पाउँदा अति नै खुशी लागेको छ।

यस अनुकूलन कार्ययोजनाले यस नगरपालिकामा देखिएका जलवायु परिवर्तनका कारण सिर्जित प्रकोपहरूको धेरै हदसम्म सम्बोधन गर्ने विश्वास लिएको छु। यो कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि आवश्यक पर्ने आर्थिक, प्राविधिक तथा अन्य आवश्यक स्रोत साधनहरूको व्यवस्थापन गर्न नगरपालिकाको तर्फबाट सदैव सहयोग रहने छ। यो योजना तयारी तथा कार्यन्वयनको लागि आर्थिक सहयोग गर्ने संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय वातावरण कार्यक्रम तथा आर्थिक एवम् प्राविधिक सहयोग गर्नु हुने नेपाल सरकार, वन तथा वातावरण मन्त्रालयलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छु। त्यसै गरी यो कार्ययोजना तयारीको प्रक्रियामा सहजीकरण गर्ने ईकार्डस् नेपाल टोली तथा यो कार्ययोजना तयारीमा अहोरात्र खटिने जन-प्रतिनिधिहरू, राजनीतिक दलहरू, शिक्षक, समाजसेवी, महिला, दलित लगायत सहभागी सम्पूर्ण निकाय तथा व्यक्तिहरू प्रति आभार प्रकट गर्दछु।

अन्त्यमा, यो कार्ययोजना तयार भई कार्यान्वयनको प्रक्रियामा रहेकोमा राईनास नगरपालिकाका सम्पूर्ण बासिन्दाहरूमा बधाइ ज्ञापन गर्दै सफल कार्यान्वयनको अग्रिम शुभकामना व्यक्त गर्दछु।

धन्यवाद !

....
सिंह बहादुर थापा
नगर प्रमुख

विषय सूची

शब्दावलीहरू .... *अ*

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको सारांश .... *क*

परिच्छेद १ पृष्ठभूमि *१*

१.१. योजनाको परिचय तथा औचित्य, मान्यता र आवश्यकता **१**

१.२. योजनाको लक्ष्य, मान्यता एवम् निर्देशक सिद्धान्तहरू **३**

१.३. योजना तयारीका चरण तथा प्रक्रियाहरू **५**

१.३.१. जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि ७
१.३.२. सङ्कटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषण ८
१.३.३. प्रकोप व्यवस्थापन तथा अनुकूलनका उपायहरू तथा प्राथमिकीकरण ९
१.३.४. अनुमोदन तथा आवधिक योजनामा समायोजन ९

परिच्छेद २ नगरपालिकाको परिचय तथा अवस्थिति *१०*

२.१. नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थिती र भू-बनोट **१०**

२.२. क्षेत्रफल तथा जनसङ्ख्या **११**

२.३. विगत तथा वर्तमानमा भू-उपयोगको अवस्था **१२**

२.४. सामाजिक अवस्था **१६**

२.४.१. जातिगत तथा धार्मिक विविधता १६
२.४.२. शिक्षा १६
२.४.३. लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण १७

२.५. आर्थिक अवस्था **१७**

२.५.१. आर्थिक रूपमा सक्रिय र आश्रित जनसङ्ख्या १७
२.५.२. कृषि तथा खेती प्रणाली १७
२.५.३. पशुपालन १८
२.५.४. घरको बनोट १८
२.५.५. व्यापारिक तथा बजारकेन्द्रहरू १८

२.६. प्राकृतिक स्रोतको अवस्था **१९**

२.६.१. वन १९
२.६.२. वन्यजन्तु २०
२.६.३. नदीनाला, ताल तथा पोखरीहरू २०
२.६.४. सिँचाई २०

२.७. भौतिक विकास **२०**

परिच्छेद ३ जलवायु परिवर्तन तथा प्रकोपको अवस्था *२३*

३.१. तापक्रम तथा वर्षाको अवस्था **२३**

३.२. तापक्रम परिवर्तनको क्रम र प्रवृत्ति विश्लेषण **२३**

३.३. वर्षा परिवर्तनको क्रम र प्रवृत्ति विश्लेषण **२४**

३.४. परिवर्तित प्रकोप तथा मौसमी पात्रो **२५**

३.५. प्रकोपहरूको पहिचान तथा स्तरीकरण **२७**

३.५.१. पहिरोको अवस्था २७
३.५.२. बाली रोग २८
३.५.३. बाढी/नदीकटान २८
३.५.४. मिचाहा झार २९

३.५.५. पशु रोग २९
३.५.६. आगलागी ३०
३.५.७. मानव रोग ३०
३.५.८. हावाहुरी र चट्याङ ३०
३.५.९. खडेरी ३१

३.६. प्रकोपको ऐतिहासिक घटनाक्रम तथा अवस्था ३१

३.७. बस्ती अनुसार प्रकोपको विवरण ३७

३.८. विषयगत क्षेत्रमा पारेको प्रभाव तथा असरहरूको विश्लेषण ४१

परिच्छेद ४ सङ्कटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषण ४५

४.१. प्रकोप सूचकाङ्क ४५

४.२. सम्मुखता ४५

४.३. संवेदनशीलता ४६

४.४. अनुकूलन क्षमता ४८

४.५. जोखिमका आधारमा वडा स्तरीकरण ४९

परिच्छेद ५ जलवायु परिवर्तन अनूकुलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरणका रणनीति ५०

५.१. प्रकोपको न्यूनीकरण तथा अनूकुलनका प्रयासहरू पहिचान तथा विश्लेषण ५०

परिच्छेद ६ योजना ५३

परिच्छेद ७ कार्यान्वियन र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन ६७

७.१. योजना प्रक्रियामा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको समायोजन तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन ६७

७.२. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन ६७

७.३. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका आधार तथा उद्द्येश्य प्राप्तिका सूचकहरू ६९
७.३.१. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका आधारहरू ६९
७.३.२. उद्द्येश्य प्राप्तिका सूचकहरू ६९

७.४. द्वन्द व्यवस्थापन ७१

चित्र सूची

चित्र १ स्थानीय अनूकुलन कार्ययोजना खाकाको समग्र प्रक्रिया ६
चित्र २ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीको प्रक्रिया ७
चित्र ३ विगत ३० वर्षको तापक्रम तथा वर्षाको औसत मासिक प्रवृत्ति २३
चित्र ४ राईनास नगरपालिकाको वि.सं. २०४८ देखि २०७७ सम्मको तापक्रम प्रवृत्ति २४
चित्र ५ राईनास नगरपालिकाको वि.सं. २०४८ देखि २०७७ सम्मको वर्षा प्रवृत्ति २४

नक्सा सूची

नक्सा १ राईनास नगरपालिकाको राजनैतिक नक्सा १०
नक्सा २ राईनास नगरपालिकाको उचाइ नक्सा ११
नक्सा ३ राईनास नगरपालिकाको जनघनत्व नक्सा १२
नक्सा ४ सन् २००० देखि सन् २०२० सम्मको वडागत भुउपयोग परिवर्तनको अवस्था १५
नक्सा ५ राईनास नगरपालिकाको पहिरो जोखिम विश्लेषण नक्सा २८
नक्सा ६ राईनास नगरपालिकाको बाढी/नदीकटान जोखिम विश्लेषण नक्सा २९
नक्सा ७ राईनास नगरपालिकाको आगलागी जोखिम विश्लेषण नक्सा ३०

तालिका सूची

तालिका १ स्थानीय जलवायु अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमाको क्रममा संलग्न सहभागीहरू ८
तालिका २ प्रकोप, सम्मुखता, संवेदनशीलता र अनुकूलन क्षमताका सूचकहरू ९
तालिका ३ व□□ केन्द्रदेखि पालिका केन्द्रसम्मको दुरी ११
तालिका ४□व□□गत □पमा जनसङ्ख्या तथा क्षेत्रफलको विवरण १२
तालिका ५ सन् २००० देखि सन् २०२० सम्मको वडागत भुउपयोग परिवर्तनको अवस्था १४
तालिका ६□राईनास नगरपालिकाको जातिगत जनसङ्ख्याको विवरण १६
तालिका ७□राईनास नगरपालिकामा साक्षरताको अवस्था १७
तालिका ८□आर्थिक रूपले सक्रिय र आश्रित जनसङ्ख्याको विवरण १७
तालिका ९□पशुपक्षीको विवरण□ १८
तालिका १०□सामुदायिक वनहरूको विवरण १९
तालिका ११□सिंचाइका स्रोतहरू २०
तालिका १२□सडकहरूको विवरण २१
तालिका १३ विद्यालयहरूको विवरण २१
तालिका १४ स्वास्थ्य संस्थाहरूको विवरण २१
तालिका १५ धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू २२
तालिका १६ परिवर्तित मौसमी पात्रो २६
तालिका १७ प्रकोपहरूको स्तरीकरण २७
तालिका १८ सहभागितामूलक ऐतिहासिक समयरेखा ३२
तालिका १९ बस्ती अनुसार प्रकोपको विवरण ३८
तालिका २० जलवायु परिवर्तनले विभन्न विषयगत क्षेत्रमा पारेका प्रभाव तथा असरहरूको विश्लेषण ४१
तालिका २१ जलवायुजन्य प्रकोपहरूको वडागत सूचकाङ्क ४५
तालिका २२ सम्मुखताका सूचकहरूको वडागत मान ४६
तालिका २३ सम्मुखताहरूको वडागत सूचकाङ्क ४६
तालिका २४ संवेदनशीलताका सूचकहरूको वडागत मान ४७
तालिका २५ संवेदनशीलताको वडागत सूचकाङ्क ४७
तालिका २६ अनुकूलन क्षमताका सूचकहरूको वडागत मान ४८
तालिका २७ अनुकूलन क्षमताको वडागत सुचकाङ्क ४८
तालिका २८ प्रकोप, सम्मुखता, संवेदनशीलता, अनुकूलन क्षमता, सङ्कटासन्नता तथा जोखिमको आधारमा वडा स्तरीकरण ४९
तालिका २९ अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरणका कार्यक्रमहरूको विश्लेषण ५०
तालिका ३० स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना ५४
तालिका ३१ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन खाका ६९

शब्दावलीहरू

१. मौसम

कुनै निश्चित स्थान वा क्षेत्रको वायुमण्डलको दैनिक वा छोटो अवधिमा तापक्रम, वर्षा, हावा, वायुमण्डलीय चाप र सापेक्षिक आर्द्रताको व्यवहार वा अवस्थालाई मौसम भनिन्छ। यो प्रत्येक दिन (दिनभित्र पनि फरक प्रहर), हप्ता र महिनामा परिवर्तन भइरहन्छ।

२. जलवायु

लामो अवधि (सामान्यतः ३० वर्ष)को मौसमको औसत अवस्थालाई जलवायु भनिन्छ। सामान्यतया जलवायु स्थान, ऋतु विशेष अनुसार फरक तर स्थिर रहन्छ। मौसमका जस्तै तापक्रम, वर्षा, हावा, वायुमण्डलीय चाप र सापेक्षिक आर्द्रता नै यसका सूचकहरू हुन्।

३. जलवायु परिवर्तन

दशक वा लामो समयको अन्तराल एवम् दीर्घकालीन अवधिमा जलवायुका अवस्थामा आउने औसत परिवर्तनलाई जलवायु परिवर्तन भनिन्छ। यसको मापन तथ्याङ्कशास्त्रीय विधिबाट पृथ्वीको निश्चित स्थान वा भूपरिधिमा देखिने परिवर्तनको गणना गरेर गरिन्छ। जलवायु परिवर्तन प्राकृतिक र पृथ्वीको आन्तरिक वा बाह्य दबाब (जस्तैः सौर्य चक्र, ज्वालामुखी विष्फोटन आदि) तथा मानवजन्य (जस्तै, भू-उपयोग परिवर्तन, वायुमण्डलमा विद्यमान ग्याँसहरूको सन्तुलन परिवर्तन, हरितगृह ग्याँसको अत्यधिक उत्सर्जन आदि) कारणहरूले हुने गर्दछ। जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय खाका महासन्धि १९९२ को धारा १ मा उल्लेख भए अनुसार प्राकृतिक कारणलगायत मानवीय गतिविधिका कारणले मापनयोग्य समयावधिमा वायुमण्डलको सन्तुलनमा आएको परिवर्तनलाई जलवायु परिवर्तन भनिएको छ।

४. हरितगृह ग्याँसहरू

वायुमण्डलभित्र तापक्रम सञ्चय गर्ने ग्याँसहरूलाई हरितगृह ग्याँस भनिन्छ। विश्वव्यापी उष्णीकरण र जलवायु परिवर्तनको लागि यी ग्याँसहरू जिम्मेवार रहेको मानिन्छ। जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी अन्तरसरकारी निकायको २०२१को प्रतिवेदन अनुसार कार्वन डाइअक्साइड, मिथेन, नाइट्रस अक्साइड, परफ्लोरोकार्वन, सल्फर हेक्जाफ्लोराइड, नाइट्रोजन ट्राइफ्लोराइड, हाइड्रोफ्लोरो कार्वन्स्, क्लोरोफ्लोरो कार्वन्स् र हाइड्रोक्लोरोफ्लोरो कार्वनस् हरितगृह ग्याँसमा पर्दछन्।

५. जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय खाका महासन्धि १९९२

जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय खाका महासन्धि सन् १९९२ मा रियो दि जेनेरियोमा भएको पृथ्वी सम्मेलनबाट स्थापना भएको संयन्त्र हो। यो महासन्धि विश्वका विभिन्न राष्ट्रहरूले जलवायु परिवर्तन भइरहेको महसुस गरेर त्यसको न्यूनीकरणका लागि गरिएको हो। सन् १९९४ देखि कार्यान्वयनमा आएको यस महासन्धिलाई हालसम्म १९८ देशहरूले अनुमोदन गरेका छन्। यस महासन्धिको मुख्य उद्देश्य वायुमण्डलमा हरितगृह ग्याँसहरूलाई प्रतिवद्धता अनुसारको मात्रामा निश्चित समयभित्र स्थिर राख्दै जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरणमा विश्वव्यापी प्रयास गर्नु र जलवायु परिवर्तनका असरहरूलाई समेत न्यूनीकरण गरी अनुकूलन क्षमता बढाउनु रहेको छ।

६. पक्ष राष्ट्रहरूको सम्मेलन

पक्ष राष्ट्रहरूको सम्मेलन भन्नाले जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय खाका महासन्धिका पक्ष देशहरूको सम्मेलनलाई जनाउँछ । या जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय खाका महासन्धिको सबैभन्दा शक्तिशाली निकाय हो र यो सम्मेलन वर्षमा एक पटक हुने गर्दछ । हालै बेलायतको ग्लास्गोमा सम्पन्न भएको सम्मेलन पक्ष राष्ट्रहरूको २६औँ सम्मेलन हो ।

७. जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी अन्तरसरकारी निकाय

जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी अन्तरसरकारी निकायले जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी आधिकारिक, सत्य तथा वैज्ञानिक ज्ञान र बुझाइ प्रदान गर्दछ । यसले जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी तथ्याङ्कहरूको अध्ययन, विश्लेषण र प्रक्षेपण गरी नीति निर्धारण गर्न विश्व समुदायलाई सचेत गराउने काम गर्छ । यो सन् १९८८ मा स्थापित अन्तरसरकारी नियोग हो जसले मानव सिर्जित जलवायु परिवर्तनका असरहरूबारे मूल्याङ्कन गर्दछ । यसले सन् २००७मा नोबेल पुरस्कार समेत पाएको थियो । जलवायु परिवर्तनका सन्दर्भमा यस संस्थाको धारणा नै आधिकारिक मानिन्छ ।

८. अनुकूलन

परिवर्तित वातावरणसँग मिल्दो जीवनशैली अर्थात जीवले आफ्नो अस्तित्व बचाउन वरिपरिको वातावरणसँग बाहिरी रूप, संरचना तथा प्रक्रियामा परिवर्तन गरेर आफूलाई वातावरणमा अनुकूलित बनाउने र जलवायु परिवर्तनको प्रभावलाई बुझेर सो अनुरूप ढाल्ने प्रक्रियालाई अनुकूलन भनिन्छ । अनुकूलनले जलवायु परिवर्तनले गर्दा हुने असरहरूलाई न्यूनीकरण गर्नुका साथै यसबाट फाइदा लिनसक्ने सम्मका कुराहरूलाई समेट्छ ।

९. राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम

अति कम विकसित मुलुकहरूमा जलवायु परिवर्तनको जोखिमको मूल्याङ्कन गर्ने र उपयुक्त अनुकूलन सम्बन्धी उपायहरूको पहिचान गरी जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी समस्या र चुनौतीहरूलाई वैज्ञानिक ढङ्गले सम्बोधन गर्न तयार पारिएको राष्ट्रिय कार्य योजना नै राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम हो । यसमा जलवायु परिवर्तनका तत्कालीन असरहरूलाई न्यूनीकरण गर्ने र जलवायु परिवर्तनका मुद्दाहरूलाई राष्ट्रिय विकास योजनामा मूलप्रवाहीकरण गर्ने उद्देश्य राखिएको हुन्छ । नेपाल सरकारले विक्रम संवत् २०६६ मा राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम तयार पारी सार्वजनिक गऱ्यो जसमा ६ ओटा क्षेत्रहरू (कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, जलस्रोत तथा ऊर्जा, जलवायु सिर्जित प्रकोपहरू, वन तथा जैविक विविधता, जनस्वास्थ्य र शहरी बसोबास तथा पूर्वाधार)मा विभिन्न अनुकूलनका कार्यक्रमहरू पहिचान गरी सूचीकृत गरिएको छ ।

१०. स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना र स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको खाका

जलवायु परिवर्तनका स्थानीय असरहरूलाई न्यूनीकरण गरी सङ्कटासन्न समुदाय तथा घरपरिवारको अनुकूलन क्षमता वृद्धि गर्न स्थानीय सरोकारवाला, सेवाप्रदायक र सेवाग्राहीहरूको प्रत्यक्ष सहभागितामा तयार पारी कार्यान्वयन गरिने योजनालाई स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना भनिन्छ । नेपाल सरकारले विक्रम संवत् २०६८ मा यस्तो कार्ययोजना बनाउन सहजीकरण गर्ने उद्देश्यले स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको खाका तयार पारेको थियो । नेपालको सङ्घीय पुनर्संरचना पश्चात् २०६८ सालको खाका कार्यान्वयनबाट प्राप्त भएका सिकाइसमेतका आधारमा २०७६ सालमा यसको पुनवरावलोकन गरिएको छ । स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको खाकामा विशेष गरी राष्ट्रिय अनुकूलन

कार्यक्रमले पहिचान गरेका सङ्कटासन्न क्षेत्र तथा अनुकूलनका कार्यक्रमहरूलाई स्थानीय विकास योजनाहरूमा समाहित गर्ने उद्देश्य राखिएको छ ।

११. लैङ्गिक समानता

महिला र पुरुषबीच सबै पक्ष र तहहरूमा समान अवसर र लाभ हासिल भएको अवस्था नै लैङ्गिक समानता हो ।

१२. लैङ्गिक समायोजन

लैङ्गिक समायोजन भन्नाले विभिन्न आयोजनाको निर्माण, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका चरणहरूमा लैङ्गिक असमानता र भिन्नतालाई पहिचान गरी सम्बोधन गर्ने प्रक्रियालाई बुझाउँछ ।

१३. संवेदनशीलता

जलवायु परिवर्तनको कारणले कुनै पनि जीव वा वनस्पतिको आन्तरिक प्रणालीले देखाउने सकारात्मक वा नकारात्मक प्रतिक्रिया, परिणाम वा अवस्थालाई संवेदनशीलता भनिन्छ ।

१४. सङ्कटासन्नता

जलवायु विषमता लगायत जलवायु परिवर्तनका प्रतिकूल असरहरूको प्रतिकार गर्ने वा अनुकूलित हुनसक्ने क्षमताको अवस्थालाई सङ्कटासन्नता भनिन्छ । प्राकृतिक तथा मानवीय प्रणालीको संवेदनशीलता तथा न्यून अनुकूलन क्षमताले सङ्कटासन्नता बढाउँछ ।

१५. भौगोलिक सूचना प्रणाली

साधारणतयाः पृथ्वीका निश्चित स्थानहरूको भौगोलक अवस्थिति सम्बन्धी सूचना प्रणालीलाई भौगोलिक सूचना प्रणाली भनिन्छ । यो प्रणाली यसरी बनाइएको हुन्छ, जसबाट भौगोलिक तथ्याङ्क तथा सूचनालाई लिने, जम्मा गर्ने, मिलाउने, विश्लेषण गर्ने, व्यवस्थापन गर्ने र प्रस्तुत गर्ने गरिन्छ ।

१६. अनुकूलन क्षमता

जलवायु परिवर्तन वा अन्य वातावरणीय समस्याहरूको प्रतिकार गर्ने वा बदलिँदो परिस्थिति अनुसार आफू र आफ्नो प्रणालीलाई परिवर्तित गर्नसक्ने क्षमतालाई अनुकूलन क्षमता भनिन्छ । अनुकूलन क्षमता समुदायको आर्थिक स्रोत, प्रविधि तथा सूचनाहरूमा पहुँच, तिनीहरूको उपयोग गर्न सक्ने क्षमता एवम् संस्था र स्रोतको न्यायोचित वितरणसँग सम्बन्धित हुन्छ । अनुकूलन क्षमता विकाससँग पनि सम्बन्धित हुन्छ,, जस्तै, राष्ट्र वा समुदाय जति बढी विकसित हुन्छ, अनुकूलन क्षमता पनि उत्ति नै बढी हुन्छ ।

१७. जोखिम

विगत र वर्तमानका तथ्यहरूका आधारमा भविष्यमा देखिनसक्ने जलवायुको अवस्था तथा यसले प्राकृतिक, मानवीय, सामाजिक तथा भौतिक संरचनामा पार्नसक्ने नकारात्मक असरहरूको सम्भाव्यतालाई जोखिमको रुपमा लिइन्छ ।

१८. समावेशिता

कुनै पनि कार्यक्रम, कार्ययोजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन एवम् सोको निर्णय प्रक्रियामा सरोकारवाला व्यक्ति तथा समुदाय जस्तै महिला, दलित, विपन्न तथा सीमान्तकृत समुदायको सार्थक सहभागिताको निश्चितता गर्नु समावेशिता हो ।

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको सारांश

नेपाल जलवायु परिवर्तनका दृष्टिले अति सङ्कटासन्न मुलुकहरूमध्येमा पर्ने भएकाले यसबाट बच्नका लागि अनुकूलनका विभिन्न क्रियाकलापहरू सञ्चालन मार्फत गरिब, विपन्न, महिला लगायत किसानहरूको अनुकूलन क्षमता बढाउन आवश्यक रहेको छ । यसका लागि राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रममा प्रस्ताव गरिएका अनुकूलनका उपायहरूलाई लक्षित क्षेत्र र समुदायहरूसम्म पुऱ्याई कार्यान्वयन गर्न वि.सं २०७६ मा तयार भएको परिमार्जित स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको खाका अनुसार यो कार्ययोजना तयार गरिएको छ ।

विगतमा भएका प्रकोपहरूको अवस्था विश्लेषण गरी आगामी वर्षहरूमा हुन सक्ने प्रभावहरूको समेत आकलन गरेर दीर्घकालीन योजना तर्जुमा गर्नको लागि नेपाल सरकारले २०७७ मा तयार गरेका जोखिम तथा सङ्कटासन्नताका सूचकहरूको समेत प्रयोग गरी यो कार्ययोजना तयार गरिएको छ । यसले गर्दा जलवायुजन्य असरहरूको लागि अनुकूलित उपायहरूको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गरी वातावरण तथा पर्यावरणीय प्रणालीको दीगो विकास गर्न जलवायुजन्य असरहरूको अवस्था भौगोलिक सूचना प्रणालीको सहायताले विश्लेषण गर्नुपर्ने आवश्यकता औँल्याएको छ । राईनास नगरपालिकामा जलवायु परिवर्तनका प्रष्ट असरहरू देखिएका छन् । जसले गर्दा कृषि, खानेपानी, वन तथा पशु, स्वास्थ्य आदि क्षेत्रमा प्रत्यक्ष असर परेको कुरा भौगोलिक सूचना प्रणालीबाट तयार गरिएका नक्साहरू तथा स्थानीय स्तरमा भएका परामर्शहरूबाट समेत पुष्टि भएको छ ।

जलवायु परिर्वतनका कारणले यस वडाका गरिब, विपन्न, स्रोत साधनमा कम पहुँच भएका घरघुरीहरूको साथै महिला, बालवालिका र वृद्धहरू बढी प्रभावित भएका छन् । विभिन्न प्रकोपहरूको कारणले यस नगरपालिकामा बसोबास गर्ने समुदायको जीविकोपार्जनमा असर परेको प्रष्ट देखिन्छ । त्यसकारण यहाँका बासिन्दाहरूको अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि गर्न सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्यले यो नगरपालिका, यहाँका वडाहरू तथा स्थानीय समुदायको सक्रिय सहभागितामा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने कार्यक्रम रहेकोले सोही अन्तर्गत यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको छ ।

आगामी पाँच वर्षका लागि तयार गरिएको यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनामा यस नगरपालिकामा विद्यमान सामाजिक, मानवीय, आर्थिक, प्राकृतिक तथा सामुदायिक स्रोतहरू तथा जलवायु परिवर्तनबाट सिर्जित प्रतिकूल प्रभावहरू/प्रकोपहरूको पहिचान तथा लेखाजोखा गर्दै यस नगरपालिका र यहाँका घरधुरीहरूको जलवायु परिवर्तन जोखिम, सङ्कटासन्नता तथा अनुकूलन क्षमता मुल्याङ्कन गरिएको थियो । सोही मुल्याङ्कनको प्रभावकारी अनुकूलन कार्यहरूको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गरी यो योजना तयार भएको छ जसको सारांश तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

शीर्षक	विवरण			
कार्ययोजनाले समेटेको क्षेत्र	राईनास नगरपालिका			
चारकिल्ला	पूर्व : सिरानचोक गाउँपालिका, गोर्खा पश्चिम : सुन्दरबजार नगरपालिका र भानु नगरपालिका, तनहुँ उत्तर : दोर्दी गाउँपालिका र दूधपोखरी गाउँपालिका दक्षिण : पालुङ्टार नगरपालिका र गोर्खा जिल्ला			
क्षेत्रफल	७१.९७ वर्ग किलोमिटर			
जनसङ्ख्या (पार्श्व चित्र अनुसार)	महिला	पुरुष	जम्मा	जम्मा घरधुरी
	१०४२८	८०९९	१८५२७	४७५१

<table>
<tr><td>मुख्य जातजाती</td><td colspan="5">गुरुङ्ग/ब्राम्हण/क्षेत्री/कामी/तामाङ्ग/सार्की/दमाई/नेवार</td></tr>
<tr><td>प्रमुख पेशा / जीविकोपार्जनको आधार</td><td colspan="5">यहाँका मानिसहरूको प्रमुख पेशा परामपरागत कृषि हो भने केही मानिसहरू सरकारी जागिर, व्यापार तथा अन्य रोजगारीमा आवद्ध छन् । विप्रेषण पनि यहाँको प्रमुख जीविकोपार्जनको स्रोतको रुपमा रहेको छ ।</td></tr>
<tr><td>जलवायुको अवस्था</td><td colspan="5">समशीतोष्ण</td></tr>
<tr><td>जलवायु परिवर्तनको प्रभाव</td><td colspan="5">• गर्मी हुने समय २ महिनाले बढेको र गर्मीको मात्रा पनि बढेको । जाडोका दिन २ महिनाले घटेको साथै अत्यधिक जाडो हुने समय पनि घटेको ।
• मनसुनी वर्षा २ महिनाले घटेर १ महिनाले पछि सरेको साथै हाल पहिलेको जस्तो साउने भदौरे झरी पर्न छाडेको तर छोटो समयमा ठूलो वर्षा हुने गरेको ।
• फलफूलहरू फुल्ने समय अगाडि सरेको ।
• खडेरी र बाढीको मात्रा तथा बारम्बारता बढेको
• कृषिबाली, पशुपक्षी तथा मानवमा नयाँ नयाँ रोगको प्रकोप बढेको</td></tr>
<tr><td>मुख्य जोखिम</td><td colspan="5">पहिरो, बाढी तथा नदी कटान, बालीरोग, पशुरोग, खडेरी, मिचाहाझार, आगलागी, मानवरोग, हावाहुरी, चट्याङ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">सङ्कटासन्न वडा</td><td>अति उच्च</td><td>उच्च</td><td>मध्यम</td><td>कम</td><td>अति कम</td></tr>
<tr><td>१, २, ३, ४, ५, ७, ८, ९, १०</td><td></td><td></td><td></td><td>६</td></tr>
<tr><td>योजनाको परिकल्पना</td><td colspan="5">• भू-उपयोगिता नक्सा तयार भई सो अनुरुप भू-उपयोग योजना तजुर्मा तथा कार्यान्वयन भएको हुने
• नियमित रुपमा माटो परीक्षण गरी माटो सुहाँउदो खेती भएको हुने
• कृषि तथा पशुसेवा सुचारु तथा व्यवस्थित भएको हुने
• जैविक तथा दीगो भू-व्यवस्थापन प्रविधिमा आधारित कृषि व्यवसाय प्रवर्धन भएको हुने
• स्थानीय सडक तथा बाटोहरू तथा खाली क्षेत्रमा वृक्षारोपणबाट भू-क्षय तथा नदी कटानमा कमी भएको हुने
• प्रभावकारी अनुकूलनका कार्यहरू सञ्चालन भई मानिसहरूको दैनिक जीविकोपार्जनको अवस्था सुदृढ हुने
• निर्वाहमुखी खेती प्रणालीबाट क्रमशः व्यवसायिक कृषि तथा स्थानीय स्तरमा स्वरोजगारीको सङ्ख्या बढी आम्दानीका स्रोत तथा आय बढेको हुने
• लिफ्ट सिँचाइ, सिँचाई कुलो आदिको माध्यमबाट सिँचाई तथा खानेपानीको सुबिधा भएको हुने</td></tr>
<tr><td>कार्ययोजनाको प्राथमिकता परेका अनुकूलनका कार्यहरू</td><td colspan="5">• भू-उपयोगिता नक्साङ्कन तथा योजना तयारी
• नियमित माटो परीक्षण
• बाली तथा पशु बीमा
• सीप तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिमहरू
• संरक्षण पोखरी तथा कुलो निर्माण तथा मर्मत
• वृक्षरोपण तथा तारजाली</td></tr>
</table>

आगामी पाँच वर्षको लागि तयार गरिएको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको संक्षिप्त रुप

वडा	पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष	जम्मा
१	१७८६५०००	१७७०००००	१७४०००००	१०२०००००	१००००००००	**७३१६५०००**
२	४६२९०००	४६२९०००	४३२९०००	३१९०००	३२००००	१४१२६०००
३	३३०२५००	२६०२५००	१४०२५००	१४०२५००	११२२५००	९८३२५००
४	१४५००००	१६०००००	२५०००००	११२००००	१०६००००	७७३००००
५	४३०००००	१३५००००	११०००००	११०००००	११०००००	८९५००००
६	५०००००	४५००००	४०००००	५९५०००	३३००००	२२७५०००
७	६२०००००	३८०००००	५०००००	७०००००	७०००००	११९०००००
८	५१०००००	६९०००००	६६५००००	५५०००००	०	२४१५००००
९	२७५०००	१९००००	२८५०००	१०५०००	२०५०००	१०६००००
१०	१५५००००	११०००००	१००००००	०	०	३६५००००
नगरपालिकास्तरीय योजनाको जम्मा	२९०००००	२४०००००	२३४००००	२४०००००	२४०००००	१२४४००००
योजना अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा समिक्षा	१४५०००	१६५०००	१६५०००	१६५०००	२६५०००	९०५०००
कूल जम्मा	**४८२१६५००**	**४२८८६५००**	**३८०७१५००**	**२३६०६५००**	**१७४०२५००**	**१७०१८३५००**

योजना कार्यान्वयन गर्ने दौरानमा बाह्य संस्थाहरूबाट प्राविधिक सहयोगको आवश्यक पर्ने भएकोले स्थानीय मानिसहरूको क्षमता विश्लेषण गरिनुको साथै सम्भावित सेवा प्रदायक संस्थाहरूको पहिचान तथा उनीहरूले प्रदान गर्ने सेवाको विश्लेषण गरिएको छ । यहाँ उल्लेखित बाहेकका अरू सहयोगी संस्थाहरूको खोजी तथा आवश्यक समन्वय नगरपालिकाको पहलमा हुने विश्वास लिइएको छ । यसले कुन योजनाको कार्यान्वयन गर्दा कुन संस्थाको सहयोग आवश्यक हुन्छ र कसरी लिन सकिन्छ भन्ने पूर्वतयारी गर्न सहज गराउने विश्वास गरिएको छ । यो कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि कूल १७,०१,८३,५००/- (अक्षेरुपी सत्र करोड एक लाख त्रियासी हजार पाँच सय मात्र) का योजनाहरू तयार गरिएको छ। यस मध्ये रु ९,०५,०००/- (अक्षेरुपी नौ लाख पाँच हजार) कार्यक्रमको दौरान योजना अनुसारको उपलब्धिहरू भए नभएको थाहा पाउन तथा केही कमजोरी भए भविष्यमा सुधार गर्नको लागि विभिन्न चरणमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यक्रमहरूको लागि बजेट प्रस्ताव गरिएका छन् ।

परिच्छेद १ पृष्ठभूमि

१.१. योजनाको परिचय तथा औचित्य, मान्यता र आवश्यकता

यो शताब्दीमा विश्वकै चासो र सरोकारको मुद्दाको रुपमा स्थापित भएको जलवायु परिवर्तनले सबै प्रकारका मानवीय, भौतिक, सामाजिक, आर्थिक, सभ्यता तथा सांस्कृतिक विकासमा अवरोध पुऱ्याउदै स्थापित विकासका पूर्वाधार तथा मान्यताहरूमाथि पनि चुनौती थपेको छ । जलवायु परिवर्तनले गर्दा तापक्रममा वृद्धि हुने, वर्षामा परिवर्तन हुने र समग्र पृथ्वीको प्राकृतिक सन्तुलनमा फरक पर्न थालेको महसुस हुन थालेको छ। हिमालका हिँउ पग्लने, हिमतालहरू फुट्ने, अनियमित तथा अधिक वर्षा हुने, समुन्द्री सतह बढ्ने, बाढी, पहिरोको जोखिम तथा आवृत्ति बढ्ने, खडेरी लम्बिने तथा कृषि उत्पादनमा ह्रास आउने जस्ता समस्याहरू विकाराल रुपमा देखिदैं आएका छन् । यस्तै विषम परिस्थितिलाई मध्यनजर गर्दै विश्व समुदाय नै एक ढिक्का भई अनुकूलन तथा न्यूनीकरणका प्रयासहरूका माध्यमबाट जलवायु परिवर्तनसँग जुध्न सुरु भएको छ। जलवायु परिवर्तनका कारण नेपालमा खासगरी पहाडी तथा उच्च पहाडी जिल्लाहरूमा भौगोलिक सूचनाहरूको विश्लेषण तथा यहाँका स्थानीय समुदायहरूसँगको प्रत्यक्ष छलफलले किसानहरूलाई क्रमशः असर तथा प्रभावहरू बढिरहेको प्रष्ट रुपमा महसुस भएको छ ।

जलवायु परिवर्तनको कारकको रुपमा मानिएको हरितगृह ग्याँसको उत्सर्जनमा नेपालको नगण्य भूमिका हुँदा हुँदै पनि जर्मनवाचद्वारा प्रकाशित 'विश्वव्यापी जलवायु जोखिम सूचक-२०२१'को सोह्रौं संस्करणका अनुसार, सन् २०००-२०१९ को अवधिमा जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित प्रमुख दश देशको सूचीमा नेपाल दशौं स्थानमा रहेको छ। ११ हजार भन्दा बढी त्यस्ता घटनाहरूको कारण ४,७५,००० भन्दा बढी व्यक्तिले जीवन गुमाए र विश्व अर्थतन्त्रले २६.६ खर्ब अमेरिकी डलरको नोक्सानी बेर्होनुपरेको छ । यसैगरी नेपाल पानीजन्य प्रकोपबाट हुने क्षतिका हिसाबले ३०औं (मानव विकास प्रतिवेदन, २००९) स्थानमा रहेको छ। जीविकोपार्जनका लागि वर्षे पानी र प्राकिृतक स्रोतहरूमा अधिक निर्भर रहने हाम्रो देशमा यसको असर र यसले पार्नसक्ने प्रभावहरू आउने दिनमा अझै बढोत्तर हुने देखिन्छ । जलवायु परिवर्तनका कारण जीविकोपार्जन, प्राकृतिक स्रोत, कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, जलस्रोत तथा ऊर्जा, वन तथा जैविक विविधता, मानव स्वास्थ्य, ग्रामीण बसोवास तथा भौतिक पूर्वाधारमा धेरै नकारात्मक असर परेको विवरण राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम, २०६७ ले जनाएको छ । जलवायु परिवर्तनका कारण सामाजिक, आर्थिक, पर्यावरणीय र विकासका संरचनाहरूमा नकारात्मक असर पुगेको कुरा विभिन्न तथ्याङ्क र प्रमाणहरूले पुष्टि गरेका छन् भने यसको असरबाट विपन्न, महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धाहरु, साधन स्रोतमा कम पहुँच भएका घरधुरी साथै प्राकृतिक स्रोतमा आश्रित समुदायहरु बढी प्रभावित हुन्छन् भन्ने तथ्य समेत विभिन्न अध्ययनहरूले प्रष्ट पारिसकेका छन् । यस्ता असर तथा प्रभावहरूका कारण वर्तमान तथा भविष्यमा आउन सक्ने जलवायुजन्य प्रकोप र सामाजिक तथा आर्थिक पक्ष र विकासका कार्यक्रममा पर्न सक्ने चुनौतीलाई सहभागितात्मक परिदृश्य विकासको माध्यमबाट प्रभावकारी अनुकूलनका उपायहरूको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गरी वातावरण तथा पर्यावरणीय प्रणालीको दीगो विकासमा सुनिश्चतता ल्याउन जरुरी देखिन्छ ।

यसै सन्दर्भमा संगठित र योजनाबद्ध रुपमा जलवायु सङ्कटासन्नतालाई सम्बोधन गर्न संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय जलवायु परिवर्तन खाका महासन्धिको प्रावधान अनुसार नेपालले विक्रम संवत् २०६६ मा आफ्नो राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रममा प्रस्ताव गरिएका अनुकूलनका उपायहरूलाई

लक्षित क्षेत्र र समुदायहरूसम्म पुऱ्याई कार्यान्वयन गर्न जलवायु परिवर्तन नीति, २०६७ र स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको खाका, २०६८ तयार पारी कार्यान्वयनमा ल्याइएको थियो । नेपालमा विगत एक दशकदेखि जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका क्षेत्रमा विभिन्न पहलकदमीहरू सुरु गरी जलवायु परिवर्तन सङ्कटासन्न समुदाय तथा घरधुरीहरूको अनुकूलन क्षमता वृद्धि गर्न मुलुकको विभिन्न भागमा विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुदैँ आएका छन् । यसका साथै जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धी आवश्यकताहरू पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गर्ने र सोही आधारमा मध्यकालीन (सन् २०३० सम्म) र दीर्घकालीन (सन् २०५० सम्म) समयका लागि जनसङ्ख्या तथा वातावरण मन्त्रालयको समन्वयमा राष्ट्रिय अनुकूलन योजना तयार भई सकेको छ । विगतका अनुभव, अन्तर्राष्ट्रिय सन्दर्भ र नेपालमा भएको राज्य पूर्नसंरचना अनुकूल हुने गरी नेपाल सरकारले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४, वातावरण संरक्षण ऐन २०७६ र जलवायु नीति २०७६, जारी गरिसकेको छ भने स्थानीय स्तरमा विकास निर्माणको समग्र प्रक्रियामा जलवायु अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनलाई मूलप्रवाहीकरण गर्नुपर्दछ भन्ने सैद्धान्तिक अवधारणामा आधारित रही परिमार्जित स्थानीय अनुकूलन योजनाको राष्ट्रिय संरचना २०७६ पारित भइसकेको छ । यो परिमार्जित खाकाले स्थानीय सरकारहरूलाई स्थानीय स्तरमा जलवायु परिवर्तनका असरहरू व्यवस्थापन गर्न र दीर्घकालिन जलवायुमैत्री विकासका योजनाहरू पहिचान तथा कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्नेछ । यसले स्थानीय स्तरमा विभिन्न सरोकारवालाहरूबीच नियमित सहकार्य तथा संवाद मार्फत् स्थानीय क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयनमा सहमति निर्माण गरी जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन र दीगो विकाससँग सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरूको कार्यान्वयन गर्न समेत मद्दत गर्नेछ ।

जलवायु परिवर्तनको प्रकोपको असर तथा विपद्वाट विपन्न, महिला तथा बालबालिका, वृद्धवृद्धा तथा फरक क्षमता भएका समुदायहरू बढी प्रभावित हुने विभिन्न अध्ययनहरूले देखाएको छ । जलवायु परिवर्तनको कारण पहिरो, बाढी तथा नदी कटान, बालीरोग, पशुरोग, खडेरी, मिचाहाझार, आगलागी, मानवरोग आदि जस्ता प्रकोपहरूले स्थानीय स्तरमा प्रत्यक्ष रुपमा असर परेको महसुस गरेको पाइएको छ । भर्खरै सन् २०२१ मा वन तथा वातावरण मन्त्रालयले तयार गरेको सङ्कटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषणले नेपालको समग्र सङ्कटासन्न विश्लेषण अनुसार लमजुङ्ग जिल्ला उच्च जोखिममा रहेको देखाएको छ । खासगरी कृषि, वन, जैविक विविधता तथा जलाधार क्षेत्रमा जलवायु परिवर्तनको जोखिम धेरै देखिएको छ । यसै सन्दर्भमा जलवायु परिवर्तनले स्थानीय समुदायको विभिन्न क्षेत्रमा पारेको असरहरूसँग सामना गर्नसक्ने क्षमताको अभिवृद्धि गर्न स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने उद्देश्यका साथ लमजुङ्ग जिल्लाको राईनास नगरपालिकाको सङ्कटासन्नता, सम्मुखता र अनुकूलन क्षमता विश्लेषणको आधारमा जोखिम मूल्याङ्कन र सङ्कटासन्न नक्सा तथा जोखिम नक्साङ्कनको आधारमा राष्ट्रिय संरचनाले निर्दिष्ट गरेको विधि, प्रक्रिया र चरणहरूलाई अवलम्वन गरी यो स्थानीय योजना तयार गरिएको छ । यस योजना तयारीको सिलसिलामा बहुसरोकारवाला निकायहरू नगरपालिका, जनप्रतिनिधिहरू, विषयगत शाखा प्रमुख, स्थानीय गैह्रसरकारी सङ्घसंस्थाहरूको प्रतिनिधि, जलवायु परिवर्तन क्षेत्रमा कार्यरत सङ्घसंस्थाहरू, महिला तथा अन्य सरोकारवाला निकायहरूको सक्रिय सहभागिता रहेको थियो । वडा स्तरबाट पहिचान भएको प्रकोप तथा अनुकूलनका प्रयासहरू तथा भौगोलिक नक्साङ्कन विधिबाट प्राप्त भएका सूचनालाई समेत समावेश गरी यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

तयार गरिएको छ। राईनास नगरपालिकाले नगरसभाबाट अनुमोदन गरेर आवधिक योजनाको अभिन्न अङ्गको रुपमा राखेपछि यो योजना लागू हुनेछ । जलवायुजन्य प्रकोपहरू बढ्दै गएको महसुस गरेका यस नगरपालिकाका बासिन्दाहरूले यस योजनाको कार्यान्वयनको क्रममा ५ वर्षे योजना निर्माण गरी जलवायुजन्य जोखिमको असर र प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्न यहाँका सबै वर्ग (खासगरी बढी जोखिममा रहेको समुदायहरू, बस्तीहरू, क्षेत्रहरू)को सहभागितामा अनुकूलन क्षमता वृद्धि तथा प्रभावसँग जुध्न सक्ने क्षमता विकास हुने गरी योजना तयार गरेका छन् । यो योजना कार्यान्वयनको प्रत्येक चरणमा कार्यान्वयनको प्रभावकारिता बढाउनको लागि लैङ्गिक संवेदनशीलता तथा विपन्नहरुको सहभागितालाई सुनिश्चित गरी राईनास नगरपालिकाको नेतृत्वमा यो स्थानीय अनुकूलन योजना तयार गरिएको छ।

१.२. योजनाको लक्ष्य, मान्यता एवम् निर्देशक सिद्धान्तहरू

जलवायु परिवर्तनको वर्तमान परिवेशमा यस नगरपालिकामा विद्यमान जलवायु परिवर्तनको सङ्कटासन्नता पहिचान गर्ने, संवेदनशीलता विश्लेषण गर्ने र प्रकोपहरूको क्षेत्र तथा प्रभावित समुदाय पहिचान गरी ती पक्षहरूलाई सम्बोधन गर्ने गरी अनुकूलन योजना तयार गर्ने मान्यता अनुरूप यो कार्ययोजना तयार भएको छ। नगरपालिकाको लगानीमा भएका विकासका कार्यहरूमा जलवायुजन्य प्रकोपहरू (जस्तै पहिरो, बाढी तथा नदी कटान, बालीरोग, पशुरोग, खडेरी, मिचाहाझार, आगलागी, मानवरोग आदि)बाट क्षति परिरहेको हुदाँ लगानीबाट राम्रो नतिजा प्राप्त गर्न कठिन भइरहेको छ र ती विकास कार्यहरू दीगो हुन सकेका छैन्न । जलवायु परिवर्तनका यस्ता असर तथा प्रभावहरू कुनै प्रशासनिक सीमामा सीमित नहुने भएतापनि योजना तयारी, कार्यान्वयन तथा स्वामित्वका लागि यस योजना राईनास नगरपालिकाको प्रशासनिक सिमानामा पर्ने क्षेत्रमा मात्रै सिमित छ। भविष्यमा अन्य स्थानीय तहहरूले पनि स्थानीय अनुकूलन योजना तयार गर्दा वृहत जलाधार तथा भौगोलिक क्षेत्रमा परेको असर न्यूनीकरण गर्न सकिने लक्ष्य तथा मान्यतामा राईनास नगरपालिकाको स्थानीय जलवायु अनुकुलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण कार्ययोजना तयार गरिएको छ । वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६, जलवायु परिवर्तन नीति, २०७६, परिमार्जित स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको खाका, २०७६, जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति तथा कार्ययोजना (२०७७-२०८७), उत्थानशील स्थानीय समुदायका लागि नमूना रणनीति, २०७५ र राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रमहरूले राखेका लक्ष्य, उद्देश्य, प्राथमिकताहरूलाई आधार मान्दै नगरपालिकाको समग्र सङ्कटासन्नता तथा अनुकूलन विश्लेषणको आधारमा यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको छ।

यो योजना तयारीमा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाका निर्दिष्ट सिद्धान्तहरु (समावेशी, उर्ध्वगामी, लचिलोपना, र तत्परता)लाई आधार विन्दु मानिएको छ। राईनास नगरपालिकाको स्थानीय अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण कार्ययोजना नगरपालिका अन्तर्गत पर्ने सम्पूर्ण वडाहरू र बस्ती तथा समुदायको अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि गर्दै जीविकोपार्जनमा सुधार ल्याउने तथा जलवायु परिवर्तनबाट हुने क्षति न्यूनीकरण गर्ने कोशेढुङ्गाको रूपमा स्थापित हुनेछ। यस योजनाका औचित्यहरू निम्नानुसार रहेका छन्:

- अति सङ्कटासन्न वडा, बस्ती तथा समुदाय र तिनका अनुकूलन चुनौती तथा अवसर लगायत कार्य पहिचान गर्न,

- स्थानीय समुदायले आफ्ना आवश्यकता बारे आफैँले निर्णय गर्न सहज तरिका प्रयोग गर्न सक्ने गरी अनुकूलन कार्यहरूको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गर्न,
- स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गर्न र स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन बमोजिम सो कार्ययोजनालाई स्थानीय तथा राष्ट्रिय स्तरका योजनामा समेत समायोजन गर्न,
- सेवा प्रदायक निकायले समयमै प्रभावकारी ढङ्गले स्रोत परिचालन गरी अनुकूलन कार्य क्रमबद्ध रूपमा अपनाउन तथा कार्यान्वयन गर्न,
- कार्ययोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्दै कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्न, र
- स्थानीय तथा राष्ट्रिय योजनालाई लागतको आधारमा अनुकूलनका प्रभावकारी विकल्प पहिचान गर्न ।

मान्यताः

- स्थानीय जलवायु अनुकूलन कार्ययोजनाहलरू स्थान अनुसार फरक फरक हुन्छन् ।
- यो योजना तयारी गर्दा विगतमा विभिन्न निकाय तथा दातृ निकायहरूले तयार गरी कार्यान्वयन गरेका स्थानीय अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण योजनाहरूको सबल पक्षहरूलाई समावेश गरिएको छ ।
- स्थानीय समुदाय तथा सरोकारवालाहरूको सहभागितामा लक्षित क्षेत्र, वर्ग तथा समुदायको पहिचान गरी जलवायु परिवर्तनको असरसँग सामना गर्न अनुकूलनका उपायहरूको प्राथमिकीकरण गरी स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको छ ।
- वडास्तरमा छलफल गरी तयार गरिएको नगरस्तरीय अनुकूलन योजनाले लक्षित क्षेत्र, वर्ग तथा समुदायलाई समेटी जोखिम क्षेत्रको पहिचान गरी कार्यक्रमहरूको तय गरेको हुँदा यो कार्ययोजना प्रभावकारी रुपले सञ्चालन गर्न सकिन्छ ।
- स्थानीय निकायमा निर्वाचित जनप्रतिनिधि भएको हुँदा कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागी अनुकूल वातावरणको श्रृजना हुनेछ ।
- स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना निर्माण गर्दा नगरपालिकामा रहेका सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूलाई समावेश गरिएकाले योजनालाई प्राथमिकताकासाथ कार्य गर्न उपयुक्त वातावरण श्रृजना हुनेछ ।
- स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचनाको निर्देशित सिद्धान्त उर्ध्वगामी, समावेशी, तत्परता र लचकतामा आधारित स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको छ ।
- राष्ट्रिय अनुकूलन योजनाले पहिचान गरेका क्षेत्रमा आधारित भई जलवायु परिवर्तनले असर गर्ने सबै विषयगत क्षेत्र समेटी विभिन्न सरकोकारवाला निकायहरूको सहभागितामा योजना तयार गरिएको छ ।
- स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गर्दा स्थानीय विपद् व्यवस्थापनका पक्षहरूलाई पनि विशेष ध्यान दिईएको छ ।
- वर्तमान तथा भविष्यमा आउन सक्ने जलवायुजन्य प्रकोप र यसबाट सामाजिक तथा आर्थिक पक्ष र विकासका कार्यक्रममा पर्न सक्ने चुनौतीलाई सहभागितात्मक परिदृश्य विकासको माध्यमबाट विश्लेषण गरी

प्रभावकारी अनुकूलन उपायहरुको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गरेको हुनाले वातावरण तथा पर्यावरणीय प्रणालीको दीगो विकासमा सुनिश्चितता ल्याउने छ ।

स्थानीय अनुकूलन योजना र विपद् जोखिम व्यवस्थापन बीच अन्तर्सम्बन्ध

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीको लागि वन तथा वातावरण मन्त्रालयले स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना तयार गरी लागू गरेको छ भने स्थानीय विपद् व्यवस्थापन योजना तयारीको लागि सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयबाट मार्गदर्शन तयार गरी लागू गरिएको छ । दुवै दस्तावेजको लागि छुट्टाछुट्टै मन्त्रालयबाट मार्गदर्शन लागू गरिएको भएता पनि यसको उद्देश्य, आशय, योजना तर्जुमा, प्रक्रिया र विधिमा खासै भिन्नता देखिदैंन । दुवै योजनाको मुख्य उद्देश्य नेपालले भोगिरहनु पर्ने र दोहोरिरहने पहिरो, बाढी तथा नदी कटान, बालीरोग, पशुरोग, खडेरी, मिचाहाझार, आगलागी, मानवरोग आदि जस्ता विनाशकारी समस्या तथा जोखिमहरूसँग जुध्न उत्थानशील समुदायको निर्माण गर्नु रहेको छ । स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाले जलवायु परिवतर्नबाट सिर्जित जलवायुजन्य प्रकोपहरूमा केन्द्रित भई सङ्कटासन्न समुदायको अनुकूलित क्षमतामा अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यका साथ योजना तयार गरेको र स्थानीय विपद् व्यवस्थापन योजनाले जलवायुजन्य तथा अन्य प्रकोपहरूलाई समेटी विपद् व्यवस्थापनका पक्षलाई केन्द्रित गरी योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने भएकाले स्थानीय अनुकूलन योजना र स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना समायोजन गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिएको छ। विपद् व्यवस्थापन योजनामा समावेश भए गरेका विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी योजनाहरू पनि स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनामा समावेश गरी कार्यान्वयन गर्दा अझ बढी प्रभावकारी हुने देखिएकोले यस योजनामा दुवै योजनाका समान रहेका पक्षहरूलाई समावेश गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

१.३. योजना तयारीका चरण तथा प्रक्रियाहरू

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गर्दा जलवायु परिवर्तन नीति २०७६, राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम २०६७, परिमार्जित स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना २०७६, स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा निर्देशिका २०६८, विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय नीति २०७५, विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजना २०१८-२०३०, वातावरण नीति २०७६ लाई आधार मानिएको छ। स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचनाका चार निर्देशक सिद्धान्तहरु (उर्ध्वगामी, तत्परता, लचकता र समावेशी) र छ चरण अन्तर्गत विभिन्न सहभागितामूलक विधिहरूको प्रयोग गरी यो कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको छ, जसको समग्र प्रक्रिया चित्र १मा देखाइएको छ ।

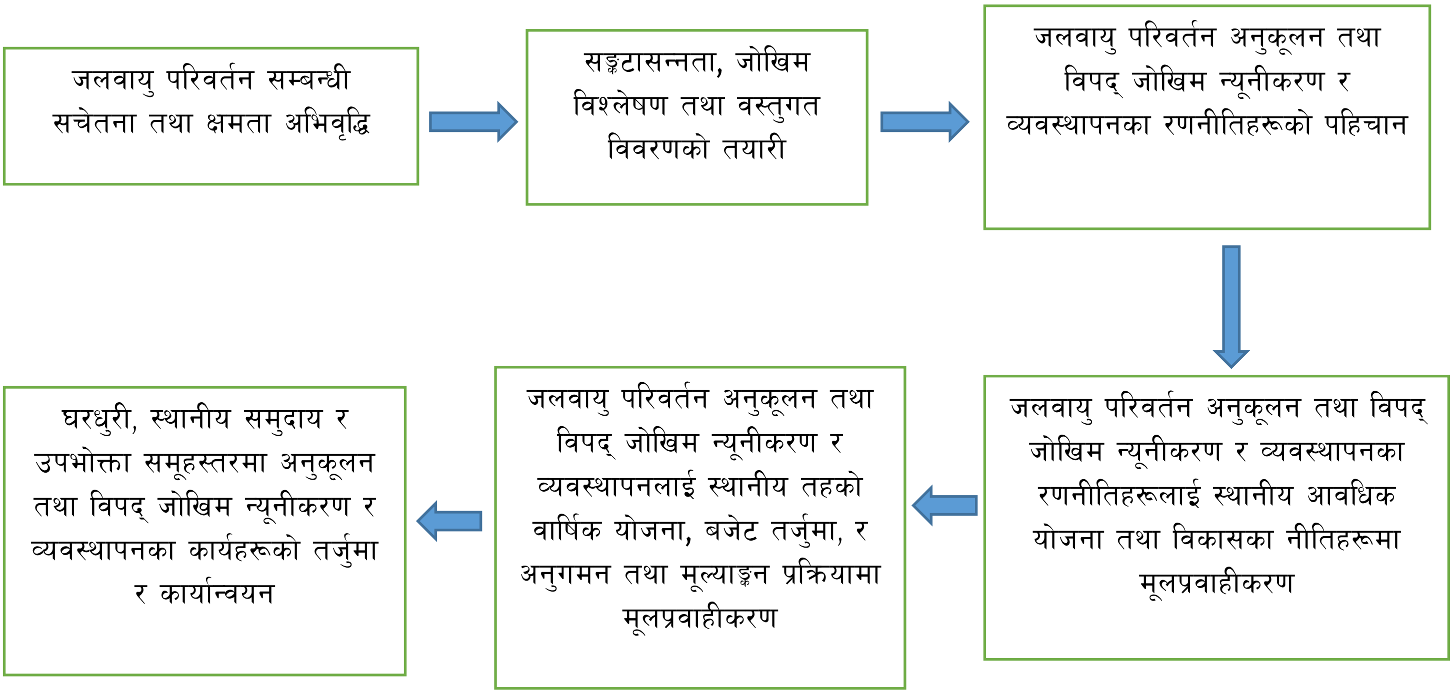

चित्र १ स्थानीय अनूकुलन कार्ययोजना खाकाको समग्र प्रक्रिया

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमा गोष्ठी राईनास नगरपालिकामा मिति २०७८/०५/१९ गतेका दिन जन प्रतिनिधिहरू र नगरपालिकास्तरीय सरोकारवालाहरूलाई जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सचेतीकरण गरेर सुरुवात गरिएको थियो। सो गोष्ठीमा नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका मुख्य प्रकोपहरूको पहिचान साथै जोखिमहरूको विश्लेषण गरिएको थियो । त्यसै गरी नगरपालिकामा सङ्कटासन्नता लेखाजोखा, प्रकोप स्रोत नक्साङ्कन समेत तयार गरिएको थियो। वडा १ को वडागत गोष्ठी मिति २०७८/०५/२८, वडा २ र ३ को २०७८/०५/२९, वडा ४ र ५ को २०७८/०५/३०, वडा ८ र ९ को २०७८/०५/३१, वडा १० को २०७८/०६/०१ तथा वडा ७ र ८ को गोष्ठी मिति २०७८/०६/०२ का दिन सम्पन्न गरिएको थियो । वडास्तरका गोष्ठीमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतीकरण, प्रकोपको पहिचान र बस्तीहरू छनौट पश्चात् बस्तीहरुमा सङ्कटासन्नता लेखाजोखा र अनुकूलनका क्रियाकलापहरूको पहिचान गरिएको थियो। प्रत्येक क्रियाकलापहरूलाई विभिन्न सूचकको आधारमा प्राथमिकीकरण पनि गरिएको थियो। प्रत्येक वडाबाट आएका सूचनाहरूलाई पुन: नगरपालिकामा मिति २०७९/../.. गतेका दिन प्रस्तुत गरिएको थियो। स्थानीय अनुकूलन योजना तर्जुमार्थ यस नगरपालिकामा अपनाइएका प्रक्रियाहरू चित्र २ मा समावेश गरिएको छ।

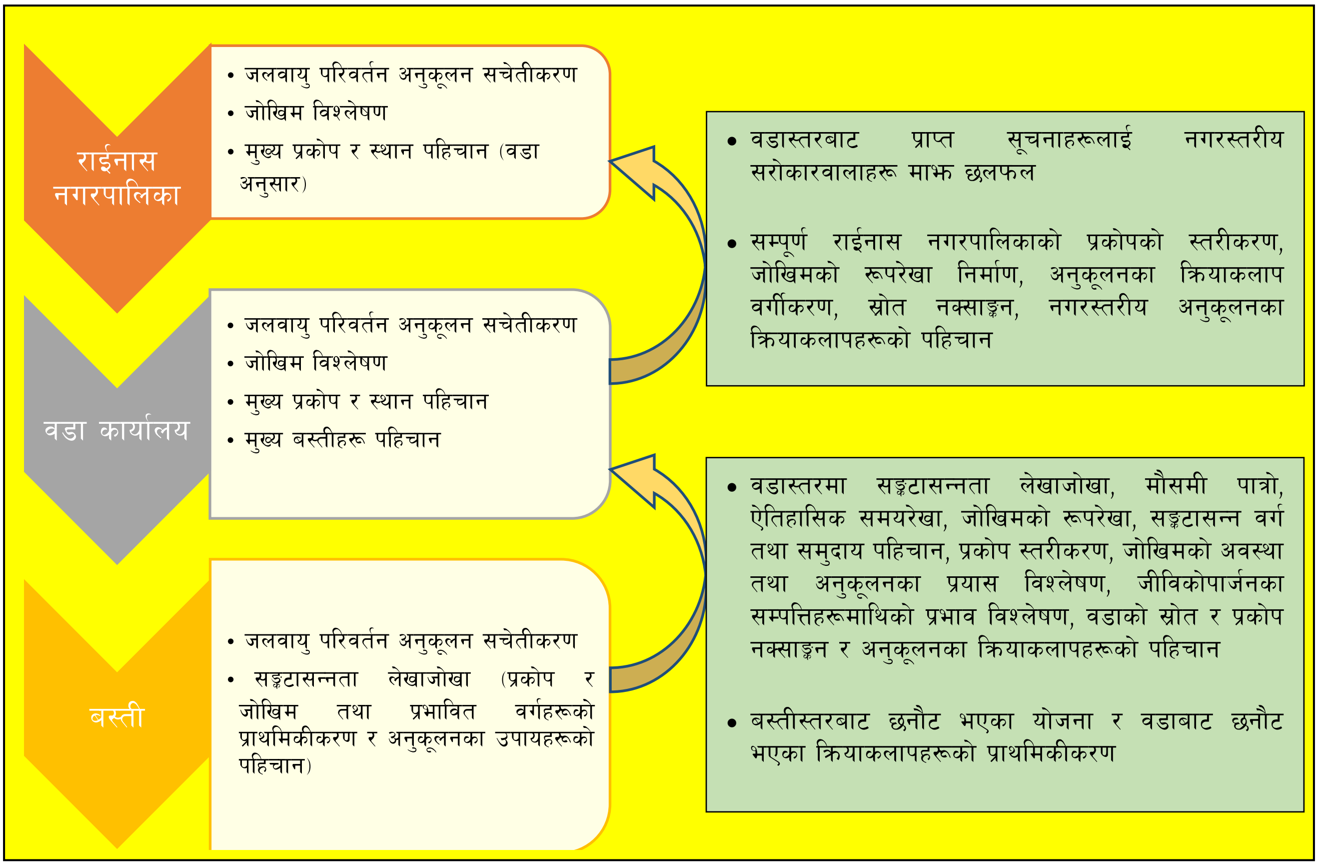

चित्र २ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीको प्रक्रिया

१.३.१. जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि

जलवायु परिवर्तन नवीनतम विषयवस्तु नभएता पनि यसले पार्ने असर तथा प्रभावहरूलाई सम्बोधन गर्नका लागि प्रभावकारी स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गर्न यसले पार्न सक्ने असर तथा प्रभाव, अनुकूलनका विद्यमान अवसर वा चुनौती र त्यसको सामना गर्नका लागि आवश्यक स्रोत र साधन जुटाउने तरिका आदि सम्बन्धी सूचना स्थानीय स्तरमा जानकारी गराउन नगरपालिकामा एक दिने प्रारम्भिक छलफल, नगरपालिकामा दुईवटा सङ्कटासन्नता तथा जोखिम मूल्याङ्कन गोष्ठी तथा वडास्तरमा दशवटा एक दिने गरी तेह्रवटा सचेतना तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो । उक्त गोष्ठीहरूबाट प्रत्यक्ष रूपमा ३२८ व्यक्ति लाभान्वित भएका छन् ।

सचेतना कार्यक्रममा नगर कार्यपालिका तथा नगर परिषद्का सदस्यहरू, नगरपालिकाका शाखा प्रमुखहरू, वन तथा वातावरण समिति, सङ्कटासन्न समुदाय, स्थानीय निकाय, राजनीतिक दल, शैक्षिक एवम् सेवा प्रदायक सङ्घ-संस्था, विज्ञ, दलित, जनजाति, कृषक, युवा र सर्वसाधारणको सहभागिता रहेको थियो । सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रमको लागि जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी प्रस्तुति, सामूहिक छलफल, लक्षित वर्ग छलफल, सामुहिक कार्य आदि विधिहरूको प्रयोग गरिएको थियो । यस्तै छलफलका माध्यमबाट मौसमी पात्रो र बाली पात्रो तयार गर्नुका साथसाथै प्रकोपहरूको पहिचान तथा नक्साङ्कन पनि गरिएको थियो । नगरपालिका तथा वडास्तरमा भएका छलफल तथा अन्तरक्रियामा रहेका सहभागीहरूको संक्षिप्त विवरण तालिका १ मा र नामावली अनुसूचीमा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका १ स्थानीय जलवायु अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमाको क्रममा संलग्न सहभागीहरू

योजना तर्जुमा स्थान	पुरुष	महिला	जम्मा	दलित	जनजाती	बा.क्षे	अन्य
नगरपालिका स्तरीय छलफल, सचेतना तथा अभिमुखीकरण	४०	१४	५४	२	१६	३५	१
वडास्तरीय छलफल, सचेतना तथा अभिमुखीकरण, वडा १	१३	१५	२८	२	७	१९	०
वडास्तरीय छलफल, सचेतना तथा अभिमुखीकरण, वडा २	११	१०	२१	२	६	१२	१
वडास्तरीय छलफल, सचेतना तथा अभिमुखीकरण, वडा ३	१६	१२	२८	४	४	२०	०
वडास्तरीय छलफल, सचेतना तथा अभिमुखीकरण, वडा ४	१७	१०	२७	२	८	१७	०
वडास्तरीय छलफल, सचेतना तथा अभिमुखीकरण, वडा ५	१०	१०	२०	३	८	८	१
वडास्तरीय छलफल, सचेतना तथा अभिमुखीकरण, वडा ६	१९	१३	३२	६	६	२०	०
वडास्तरीय छलफल, सचेतना तथा अभिमुखीकरण, वडा ७	१४	१५	२९	५	१४	८	२
वडास्तरीय छलफल, सचेतना तथा अभिमुखीकरण, वडा ८	१४	१२	२६	३	५	१६	२
वडास्तरीय छलफल, सचेतना तथा अभिमुखीकरण, वडा ९	२७	८	३५	१	२८	५	१
वडास्तरीय छलफल, सचेतना तथा अभिमुखीकरण, वडा १०	१३	१५	२८	५	२१	२	०
स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना अनुमोदन (नगरपालिकास्तर)							
जम्मा							

१.३.२. सङ्कटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषण

यस नगरपालिकाभित्र रहेका विभिन्न वडाहरूमा जलवायुजन्य प्रकोपका कारणले सिर्जित जोखिम पहिचान गर्नका लागि सूचकमा आधारित सङ्कटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषण विधिको प्रयोग गरिएको छ। यस विश्लेषणका लागि आवश्यक सूचकहरू दुई चरणबाट छनौट गरिएको छ । पहिलो चरणमा सम्भावित सूचनाका स्रोतहरू (नगर पार्श्वचित्र, भौगोलिक सूचना प्रणाली, अन्य प्रतिवेदनहरू आदि)को समिक्षा तथा पुनरावलोकन गरिएको थियो। दोस्रो चरणमा राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रमका विज्ञ टोली समेतको पृष्ठपोषणबाट सूचकहरूको निर्धारण गरिएको थियो । सङ्कटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषणका लागि आवश्यक सूचनाहरू मुख्य रूपमा नगर पार्श्वचित्र, भौगोलिक सूचना प्रणालीमा आधारित तथ्याङ्कहरू तथा वार्षिक प्रतिवेदनमा आधारित छन्। राईनास नगरपालिकाको सङ्कटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषण जलवायु विज्ञ र भौगोलिक सूचना प्रणाली विज्ञको सहयोग तथा शहरी योजना तथा प्रकोप जोखिम न्यूनीकरण विज्ञको नेतृत्त्वमा सम्पन्न भएको थियो । यो प्रक्रियामा यस नगरका वडाहरूलाई भौगोलिक अवस्थिति तथा प्रकोप भए नभएको आधारमा दुई समूहमा विभाजन गरी दुई भिन्न गोष्ठीहरू सञ्चालन गरिएको थियो। उक्त गोष्ठीहरूमा सम्बन्धित वडा अध्यक्षहरू, वडाका प्रतिनिधिहरू, प्रशासकीय अधिकृत, वन अधिकृतहरू, नगर प्रमुख, नगर उपप्रमुख, कृषि अधिकृतहरू आदिको उपस्थिति थियो ।

सङ्कटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषणका लागि माथि उल्लिखित विधिबाट पहिचान गरिएका सूचकहरू तालिका २ मा दिइएको छ। सूचकहरूका आधारमा सङ्कटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषण गरिएको विस्तृत तरिका परिच्छेद ४ मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका २ प्रकोप, सम्मुखता, संवेदनशीलता र अनुकूलन क्षमताका सूचकहरू

प्रकोपहरू	सम्मुखताका सूचकहरू	संवेदनशीलताका सूचकहरू	अनुकूलन क्षमताका सूचकहरू
चट्याङ	जम्मा जनसङ्ख्या	१८ वर्षभन्दा कम तथा ६० वर्षभन्दा माथिको जनसङ्ख्या	जागिरेको सङ्ख्या
पहिरो	खेतीयोग्य जमिन	महिलाको जनसङ्ख्या	शिक्षित जनसङ्ख्या
आगलागी	वन क्षेत्र	अपाङ्ग तथा अशक्तको जनसङ्ख्या	विद्युतमा पहुँच पुगेका घरधुरीको सङ्ख्या
बाढी/नदी कटान	बस्ती तथा भौतिक पूर्वाधार	खाद्यान्न अभाव भएका घरधुरी	सामुदायिक वनको सङ्ख्या
खडेरी		श्रमिक तथा मजदुरहरूको जनसङ्ख्या	विद्यालयको सङ्ख्या
असिनापानी		खाना पकाउन दाउरा प्रयोग गर्ने घरधुरीको सङ्ख्या	स्वास्थ्य पूर्वाधारको सङ्ख्या
पशु रोग		खानेपानीको लागि खुल्ला पानीको स्रोत प्रयोग गर्ने घरधुरी	सुरक्षित खानेपानीमा पहुँच भएका घरधुरीको सङ्ख्या
बाली रोग		गरिब घरधुरीको सङ्ख्या	बाह्रै महिना खान पुग्ने घरधुरी
मानव रोग		बाढी पहिरोको नजिक तथा ३० प्रतिशत भन्दा बढी भिरालोमा बसोबास गर्ने घरधुरीको सङ्ख्या	खानेपानीका स्रोत तथा वितरण
मिचाहा झार			पर्यटकीय क्षेत्रको सङ्ख्या
हावाहुरी			

१.३.३. प्रकोप व्यवस्थापन तथा अनुकूलनका उपायहरू तथा प्राथमिकीकरण

यस प्रक्रिया मार्फत सङ्कटासन्न व्यक्ति तथा समुदायहरू र जीविकोपार्जन तथा पर्यावरणीय प्रणालीको विवरण तयार गरी सो बमोजिम अनुकूलन र जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनका कार्यक्रमहरू तयार गर्न मद्दत पुगेको छ । सङ्कटासन्नता तथा अनुकूलन मूल्याङ्कन तथा लेखाजोखाका लागि वडा अध्यक्ष, वडा सदस्यहरू, कृषकहरू, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहका प्रतिनिधि, महिला समूहका प्रतिनिधि, सम्बन्धित सरकारी अधिकारीहरू, तथा सरोकारवालाहरूको उपस्थितिमा ऐतिहासिक समयरेखा, सङ्कटासन्नता नक्साङ्कन, जलवायु परिवर्तनको क्षेत्रगत प्रभाव, पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेका प्रभाव, जीविकोपार्जनका स्रोत र प्रकोपबीच अन्तर सम्बन्ध, जोखिम तथा अनुकूलनको विश्लेषण, अनुकूलनका उपायहरूको प्राथमिकीकरण जस्ता सहभागितामूलक अभ्यास तथा विश्लेषण गरी सो बाट आएका नतिजाहरू परिच्छेद ३ मा उल्लेख गरिएको छ ।

१.३.४. अनुमोदन तथा आवधिक योजनामा समायोजन

नगरपालिकाद्वारा आयोजित बैठकले विभिन्न विधि, प्रक्रिया तथा तरिकाहरू प्रयोग गरी तयार पारिएको स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्ययोजनाको मस्यौदालाई आवश्यक पृष्ठपोषण सहित पारित गरेको थियो । उक्त बैठकले यस कार्ययोजनालाई नगरपालिकाको एक अभिन्न अङ्गको रूपमा ग्रहण गर्दै आगामी वर्षहरूमा वार्षिक तथा आवधिक योजना निर्माण गर्दा यस योजनालाई अङ्गिकार गर्ने निर्णय पनि गरेको थियो ।

परिच्छेद २ नगरपालिकाको परिचय तथा अवस्थिति

२.१. नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थिती र भू-बनोट

राईनास नगरपालिका गण्डकी प्रदेश अन्तर्गत लमजुङ्ग जिल्लाको दक्षिण-पश्चिमी भागमा रहेको छ । वि.सं. २०७३ सालमा भएको राज्यको पुनर्संरचना अनुसार साविकका तार्कुघाट, धमिलीकुवा, चक्रतीर्थ, भलायखर्क, प्यार्जुङ्ग र माहोरियाकोट गाविसहरू मिली बनेको यो नगरपालिकाको पूर्वमा गोरखा जिल्लाको सिरानचोक गाउँपालिका, पश्चिममा सुन्दरबजार नगरपालिका र तनहुँ जिल्लाको भानु नगरपालिका, उत्तरमा दोर्दी र दूधपोखरी गाउँपालिका र दक्षिणमा गोरखा जिल्लाको पालुङ्गटार नगरपालिका रहेका छन् (नक्सा १) । विश्व मानचित्रमा यो नगरपालिका २८°०३'२१.४९" देखि २८°१०'१५.५१" सम्म उत्तरी अक्षांश र ८४°२६'०४.७१" देखि ८४°३३'१५" सम्म पूर्वी देशान्तरमा समुद्री सतहबाट करिब ५०० देखि १८०० मि उचाई (नक्सा २) सम्म फैलिएको छ । यस नगरपालिकाको कार्यालय साविकको चक्रतीर्थ गाविसको तीनपीप्ले (हालको वडा ५)मा रहेको छ ।

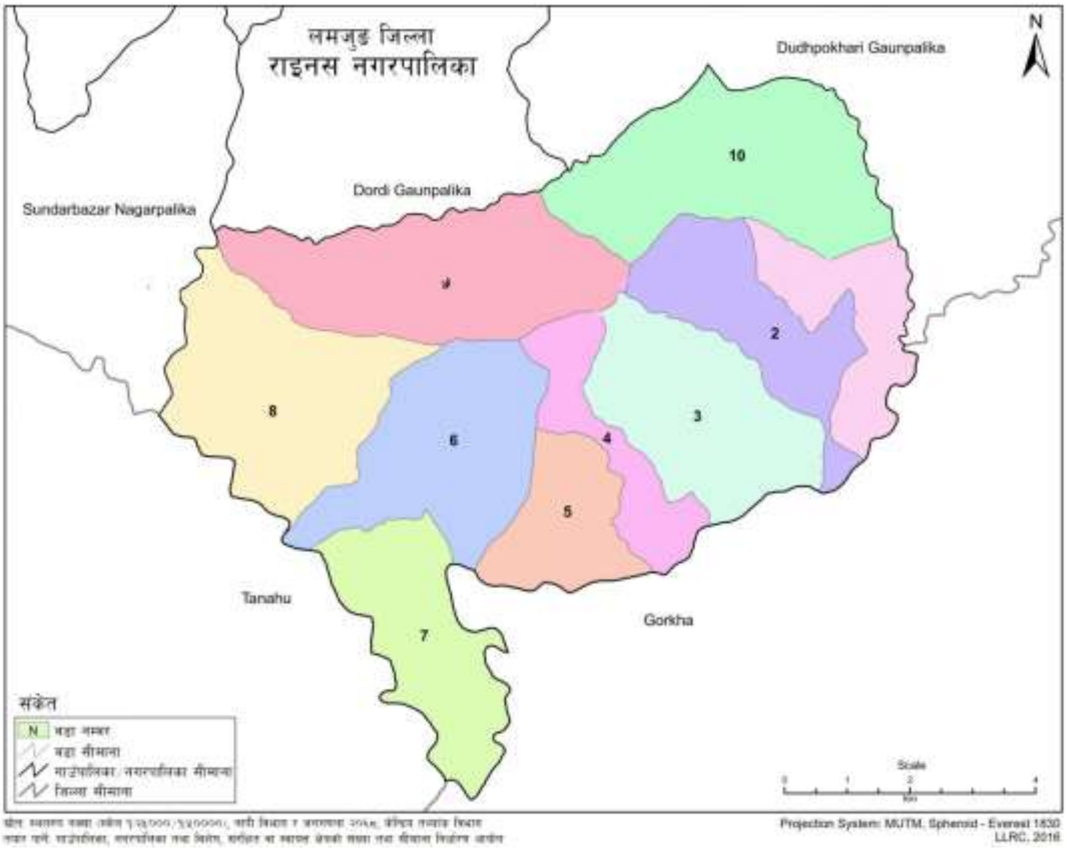

नक्सा १ राईनास नगरपालिकाको राजनैतिक नक्सा

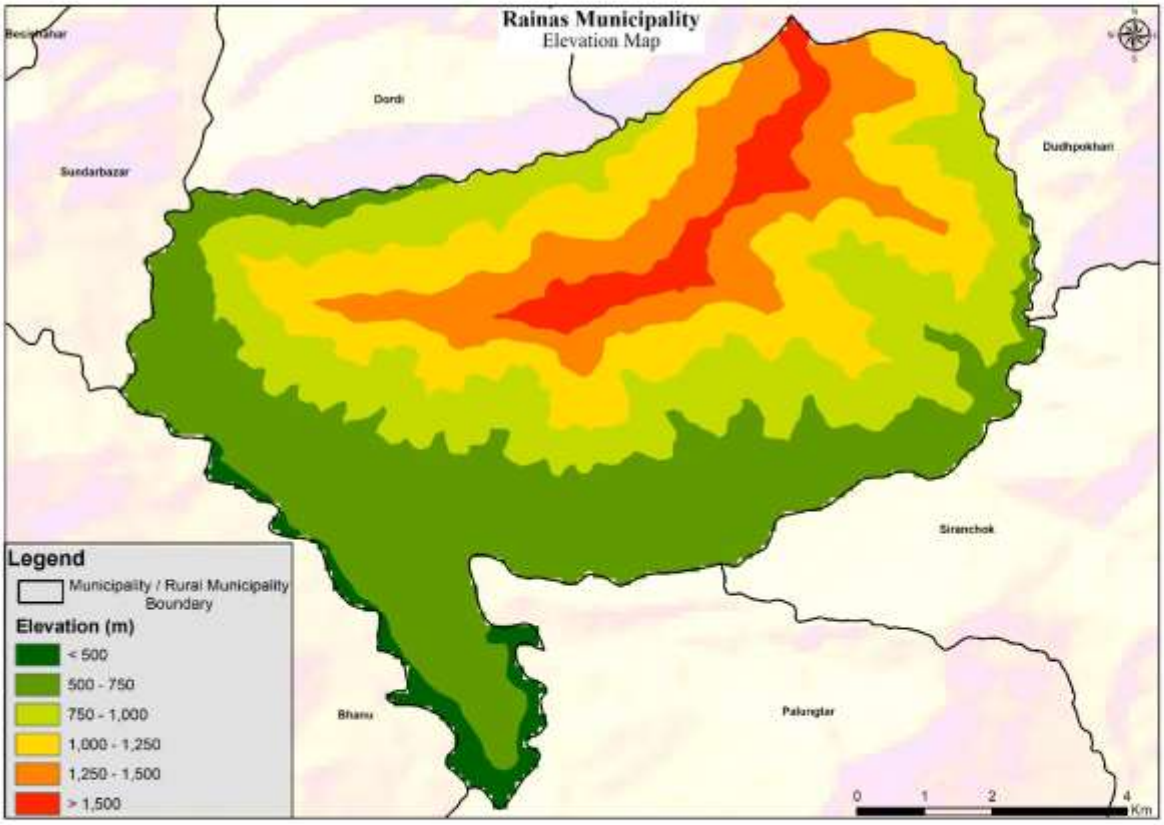

नक्सा २ राईनास नगरपालिकाको उचाइ नक्सा

यस नगरपालिकाको केन्द्र तीनपीप्लेसम्म कच्ची मोटरबाटो पुगेको छ। राजधानी काठमाण्डौँबाट करिब १६० कि.मि पश्चिममा रहेको यो नगरपालिका भानुभक्त राजमार्गको नेपालडाँडाबाट करिब १ कि.मि. यात्रा पछि प्रवेश गर्न सकिन्छ । तलिका ३ मा देखाइए अनुरूप नगरपालिकाको केन्द्र तीनपीप्लेबाट वडा ९ सबैभन्दा टाढा र वडा ५ सबैभन्दा नजिक रहेका छन् ।

तालिका ३ वडा केन्द्रदेखि पालिका केन्द्रसम्मको दुरी

वडा	नगरपालिका केन्द्रसम्मको दुरी (कि.मि.)
१	७
२	७
३	२
४	२
५	०
६	-
७	७
८	९
९	२६
१०	-

२.२. क्षेत्रफल तथा जनसङ्ख्या

वि.सं. २०७३ सालमा राज्यको पुनर्संरचना गर्दा साविकको तार्कुघाट, धमिलीकुवा, चक्रतीर्थ, भलायखर्क, प्यार्जुङ्ग र माहोरियाकोट गाविसका सबै वडाहरूलाई मिलाएर यो नगरपालिका बनाइएको हो। यस नगरपालिकामा हाल दशवटा वडाहरू रहेका छन्। नगरपालिकाको जम्मा क्षेत्रफल ७१.९७ वर्ग किलोमिटर र जम्मा जनसङ्ख्या १८,५२७ (महिला

१०,४२८ र पुरुष ८,०९९) रहेको छ। क्षेत्रफलका हिसाबले वडा ४ सबैभन्दा सानो (३.७ वर्ग किमि) र वडा १० सबैभन्दा ठूलो (१०.५३ वर्ग किमि) रहेको छ। नगरपालिकाको वडागत क्षेत्रफल तथा जनसङ्ख्याको विवरण तालिका ४ तथा जनघनत्त्व नक्सा ३ बमोजिम रहेको छ।

तालिका ४ वडागत रूपमा जनसङ्ख्या तथा क्षेत्रफलको विवरण

वडा	जनसङ्ख्या	क्षेत्रफल
१	१,१४३	४.४८
२	१,०४७	५.९१
३	१,६८४	८.०८
४	१,७३७	३.७
५	१,५९०	४.२
६	१,९२२	८.३७
७	२,५०३	६.६५
८	२,८९३	९.७६
९	२,२६९	१०.२१
१०	१,७३९	१०.५३
जम्मा	१८,५२७	७१.९७

स्रोत: राईनास नगरपालिकाको पार्श्वचित्र, २०७५

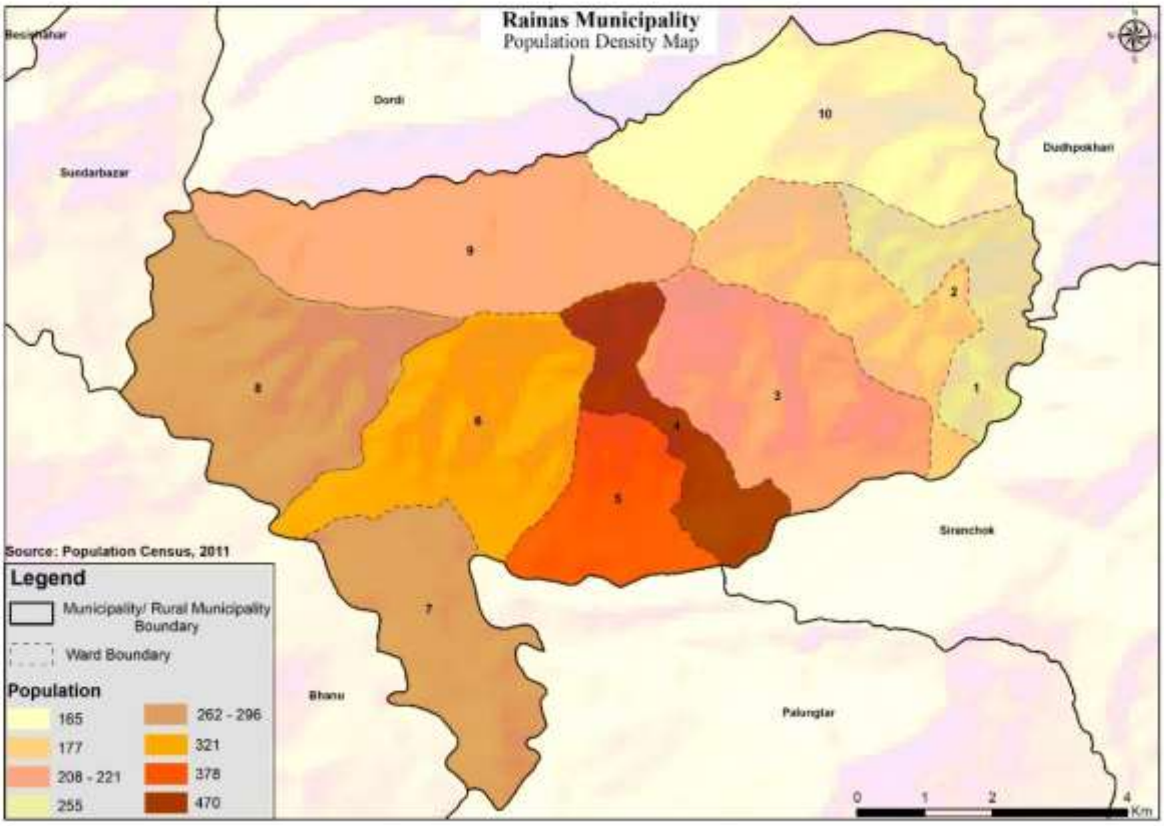

नक्सा ३ राईनास नगरपालिकाको जनघनत्व नक्सा

२.३. विगत तथा वर्तमानमा भू-उपयोगको अवस्था

सन् २००० र सन् २०२० मा भौगोलिक सूचना प्रणालीबाट लिइएको तत्थ्याङ्को विश्लेषण गर्दा यस नगरपालिकाको भू-उपयोगमा उल्लेखनीय परिवर्तन भएको पाइन्छ। सन् २००० र सन् २०२० मा यहाँको भू-उपयोगको तुलनात्मक अवस्था नक्सा ४ मा देखाइएको छ भने त्यसको तथ्याङ्कीय विवरण तालिका ५ मा उल्लेख गरिएको छ। समग्रमा

यहाँको कृषिभूमि ९.७% ले घटेको र वनक्षेत्र ३.७३% ले बढेको देखिन्छ। यस अवधिमा शहरी तथा आवासीय क्षेत्र ०.५७ वर्ग किलोमिटरबाट बढेर २.५३ वर्ग किलोमिटर पुगेको छ।

भू-उपयोग परिवर्तन सबै वडामा भएको देखिन्छ । पालिका तथा वडास्तरमा भएका छलफलहरूमा व्यक्तिगत स्वामित्वमा रहेको कृषिभूमिलाई बाँझो छाड्नु र त्यसस्थानमा घाँस, रुख तथा बिरुवाहरूको वृद्धि हुनु नै वन क्षेत्र बढ्नु र कृषिभूमि घट्नुको कारण हो ।

तालिका ५ सन् २००० देखि सन् २०२० सम्मको वडागत भुउपयोग परिवर्तनको अवस्था

वडा	कृषि क्षेत्र			वन, झाडी तथा कृषि वन क्षेत्र			शहरी तथा आवासीय क्षेत्र			खोला, ताल तथा दलदल			बाँझो जमिन, सार्वजनिक क्षेत्र			औद्योगिक क्षेत्र		
	२०००	२०२०	परिवर्तन %	२०००	२०२०	परिवर्तन %	२०००	२०२०	परिवर्तन %	२०००	२०२०	परिवर्तन %	२०००	२०२०	परिवर्तन %	२०००	२०२०	परिवर्तन %
१	२३२.९७	२५५.११	९.५०	१९७.२१	१७०.५९	-१३.५०	३.५३	१४.२४	३०३.४	१३.४३	७.८२	-४१.७७	१.०५	०.४४	-५८.१०	०	०	०
२	२५६.०४	२६९.४३	५.२३	३८१.८६	२९६.४८	-२२.३६	२.३३	११.२१	३८१.१२	९.७२	६.९८	-२८.१९	०.५८	६.४३	१००८.६	०	०	०
३	४५१.८३	४३२.०४	-४.३८	३३०.९७	३१६.९६	-४.२३	४.८१	२८.४२	४९०.८५	२०.५१	१४.२८	-३०.३८	०.१४	१६.५७	११७३५.७१	०	०	०
४	२०४.४	२०४.१८	-०.११	१५२.६१	१३८.०८	-९.५२	४.६६	२०.७३	३४४.८५	७.९५	६.५४	-१७.७४	०.२१	०.३०	४२.८६	०	०	०
५	२८४.७५	२९५.३३	३.७२	११४.६७	७८.७२	-३१.३५	३.९९	२२.८७	४७३.१८	१६.८२	२२.९४	३६.३९	०	०.३७	-	०	०	०
६	४२०.२२	३७०.९७	-११.७२	४०५.३२	४०८.९३	०.८९	७.०९	३१.३०	३४१.४७	४.४४	१६.३२	२६७.५७	०	२.८४	-	०	६.७२	-
७	४०३.६७	३९२.३१	-२.८१	२०७.४३	१९२.३८	-७.२६	७.५१	३२.१५	३२८.१०	४६.०१	४५.६५	-०.७८	०.०५	२.१९	४२८०	०	०	०
८	५३७.३६	४६५.४०	-१३.३९	४००.६९	४२८.४८	६.९४	८.८९	३६.६१	३११.८१	२८.७८	४४.९५	५६.१८	०	०.२९	-	०	०	०
९	७३६.८२	५४५.५७	-२५.९६	२६८.८३	४३८.५०	६३.११	७.६९	३३.४८	३३५.३७	१५.५८	१०.६९	-३१.३९	०	०.६७	-	०	०	०
१०	६८६.९४	५७५.८१	-१६.१८	३५४.५९	४४९.९६	२६.९०	६.५५	२१.९४	२३४.९६	५.४२	५.७८	६.६४	०	०	-	०	०	०
जम्मा (हे.)	**४२१५**	**३८०६.२**	**-९.७०**	**२८१४.२**	**२९१९.१**	**३.७३**	**५७.०५**	**२५२.९५**	**३४३.३८**	**१६८.७**	**१८१.९५**	**७.८८**	**२.०३**	**३०.१**	**१३८२.८**	**०**	**६.७२**	**-**
जम्मा (वर्ग किमि)	**४२.१५**	**३८.०६**	**-९.७०**	**२८.१४२**	**२९.१९१**	**३.७३**	**०.५७**	**२.५२९५**	**३४३.३८**	**१.६९**	**१.८२**	**७.८८**	**०.०२०३**	**०.३०१**	**१३८२.८**	**०**	**०.०६७**	**-**
परिवर्तन (वर्ग किमि)	**-४.०९**			**१.०४९**			**१.९५९**			**०.१३३**			**०.२८१**			**०.०६७**		
परिवर्तन %	**-९.७०**			**३.७३**			**३४३.३८**			**७.८८**			**१३८२.७६**			**-**		

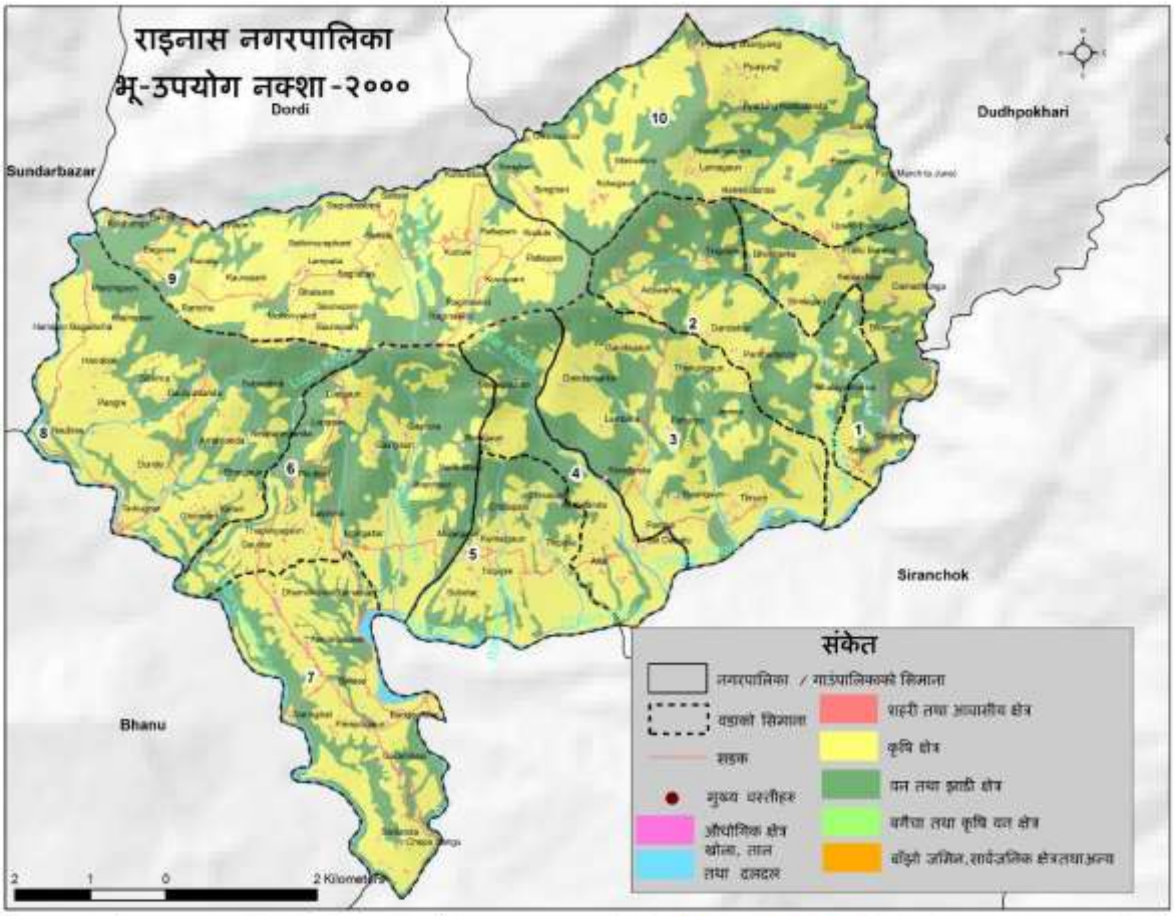

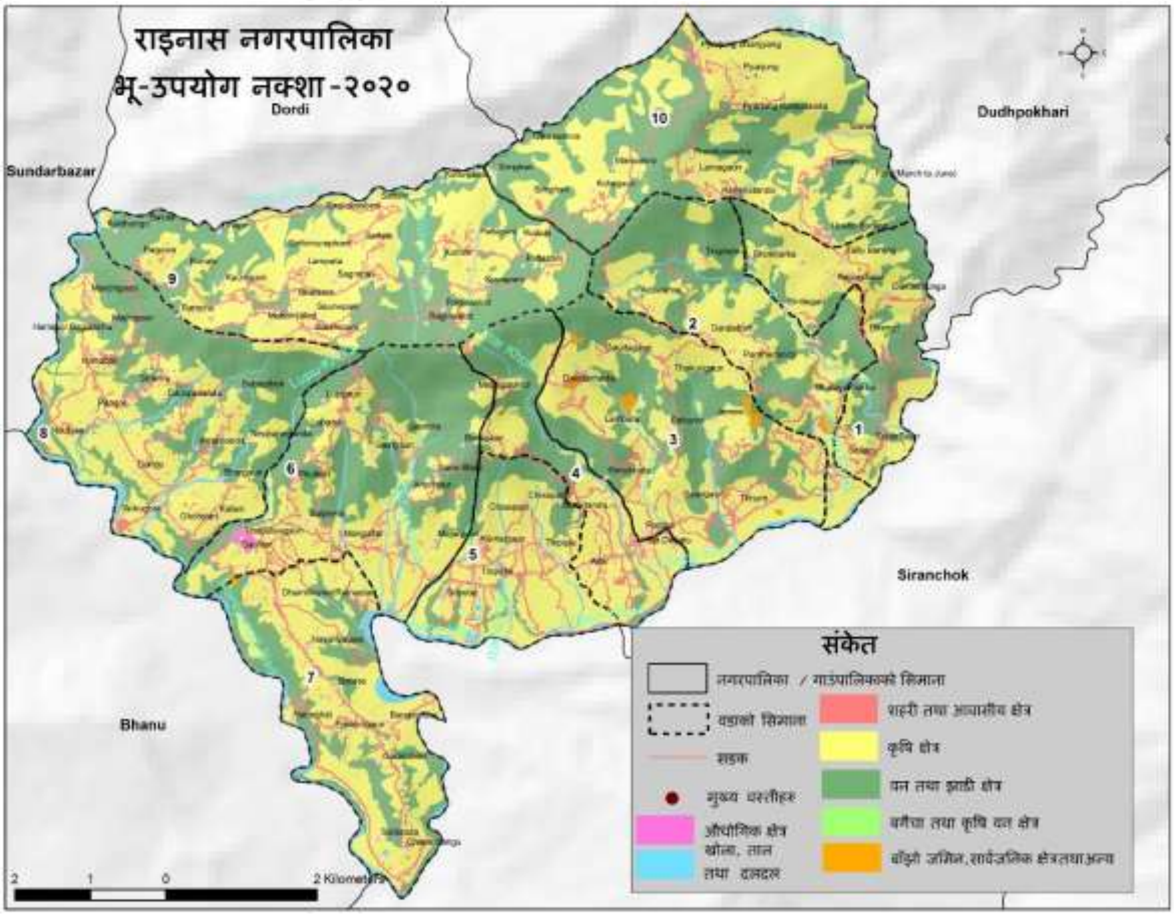

नक्सा ४ सन् २००० देखि सन् २०२० सम्मको वडागत भुउपयोग परिवर्तनको अवस्था

२.४. सामाजिक अवस्था

२.४.१. जातिगत तथा धार्मिक विविधता

यस नगरपालिकामा रहेका जम्मा ४,७५१ घरधुरीमा १०,४२८ महिला र ८,०९९ पुरुष गरी जम्मा १८,५२७ जनसङ्ख्या रहेको छ। यहाँ सबैभन्दा धेरै जनजाती (गुरुङ्ग, तामाङ्ग, नेवार, कुमाल र मगर) ३४.१३% रहेका छन् भने ब्राह्मण १८.७६%, क्षेत्री १६.०२%, र दलित २३.३२% रहेका छन्। यस नगरपालिकामा रहेको जातिगत जनसङ्ख्याको विवरण तालिका ६ मा देखाइएको छ।

तालिका ६ राईनास नगरपालिकाको जातिगत जनसङ्ख्याको विवरण

जाती	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
गुरुङ्ग	३,२२१	१७.३९
क्षेत्री	२,९६८	१६.०२
ब्राह्मण	३,४७५	१८.७६
कामी	१,६४९	८.९०
तामाङ्ग	१,२११	६.५४
सार्की	१,८७२	१०.१०
दमाई	८००	४.३२
नेवार	९०७	४.९०
घर्ती/भुजेल	४७०	२.५४
मगर	३२६	१.७६
कुमाल	६५६	३.५४
ठकुरी	३३७	१.८२
सन्यासी	२२१	१.१९
मुस्लिम	१८४	०.९९
अन्य	२३०	१.२४
जम्मा	१८,५२७	१००

स्रोत: राईनास नगरपालिकाको पार्श्वचित्र, २०७५

राईनास नगरपालिकाको पार्श्वचित्र, २०७५ अनुसार यहाँ कूल जनसङ्ख्याको ७५.८१% हिन्दु, २३.३९% बौद्ध, ०.२१% ईस्लाम र ०.५८% इसाइ धर्मावलम्बीहरू रहेका छन्।

२.४.२. शिक्षा

राईनास नगरपालिकाको विक्रम सम्वत् २०७५ सालसम्मको शैक्षिक अवस्था तालिका ७ मा प्रस्तुत गरिएको छ। समग्रमा यस नगरपालिकामा ७९% पुरुष र ६१% महिला साक्षर र बाँकी निरक्षर रहेका छन्। यहाँ साक्षर जनसङ्ख्यामा पनि उच्च शिक्षा अध्ययन गरेकाको भन्दा साधारण लेखपढ गर्नसक्नेको (प्रा.वि. तह) जनसङ्ख्या बढी रहेको छ।

तालिका ७ राईनास नगरपालिकामा साक्षरताको अवस्था

लिङ्ग	प्रारम्भिक	प्रा.वि. (१-५)	नि.मा.वि. (६-८)	मा.वि. (९-१०)	उच्च शिक्षा (११-१२)	स्नातक	स्नातकोत्तर	अन्य	अनौपचारिक	नखुलेको	जम्मा
पुरुष	२४५	२,५६२	१,३१८	६२९	७६९	११०	२०	२	२५४	६	५,९१५
महिला	२२२	२,६१७	१,५६१	५७२	६७८	४६	१२	५	३९२	९	६,११४
जम्मा	४६७	५,१७९	२,८७९	१,२०१	१,४४७	१५६	३२	७	६४६	१५	१२,०२९

स्रोत: राईनास नगरपालिकाको पार्श्वचित्र, २०७५

२.४.३. लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण

यस नगरपालिकामा पुरुषको भन्दा महिलाको जनसङ्ख्या बढी रहेको छ । महिलाको जनसङ्ख्या ५६% र पुरुषको जनसङ्ख्या ४४% रहेको छ । पछिल्लो समयमा महिला तथा पुरुषका बीचमा हुने विभेद कम भएको भएता पनि छलफल तथा अन्तरक्रियाहरूमा महिलाको उपस्थिती पुरुषको तुलनामा कम रहेको थियो । यस नगरँपालिकामा जातिगत विभेद कायमै रहे पनि यो क्रमिक रूपमा घट्दै गएको छ । नगरपालिका, स्थानीय गैह्रसरकारी सङ्घसंस्था, समुदायमा आधारित सङ्घसंस्था (जस्तै सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह) तथा स्थानीयस्तरका अन्य समूहहरू (जस्तै महिला समूह, युवा समूह आदि)मा दलित, जनजाति, महिला, तथा गरिब सबैको सहभागिता, उपस्थिती, पहुँच तथा नियन्त्रण पहिलाको भन्दा तुलनात्मक रूपमा वृद्धि भएको छ ।

२.५. आर्थिक अवस्था

२.५.१. आर्थिक रूपमा सक्रिय र आश्रित जनसङ्ख्या

१५ वर्षदेखि ५९ वर्षसम्मको जनसङ्ख्यालाई आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसङ्ख्या मानिएको छ । यस नगरपालिकाको जम्मा जनसङ्ख्याको ५५.०७% जनसङ्ख्या (महिला ५८.९८% र पुरुष ५०.०५%) आर्थिक क्रियाकलापमा सक्रिय रहेको छ । ४४.९२% जनसङ्ख्या आर्थिक रूपमा अरूमा आश्रित रहेको छ । आश्रित जनसङ्ख्यामा बालबालिका ३१.९८% र वृद्धवृद्धा १२.९४% रहेका छन् । राईनास नगरपालिकामा आर्थिक रूपले सक्रिय र आश्रित जनसङ्ख्याको विवरण तालिका ८ मा देखाइएको छ ।

तालिका ८ आर्थिक रूपले सक्रिय र आश्रित जनसङ्ख्याको विवरण

आर्थिक रूपमा सक्रिय						आर्थिक रूपमा आश्रित						जम्मा जनसङ्ख्या		
महिला		पुरुष		जम्मा		बालबालिका		वृद्धवृद्धा		जम्मा		महिला	पुरुष	जम्मा
सङ्ख्या	%	सङ्ख्या	%	सङ्ख्या	%	सङ्ख्या	%	सङ्ख्या	%	सङ्ख्या	%			
६१५०	५८.९८	४०५४	५०.०५	१०२०४	५५.०७	५९२५	३१.९८	२३९८	१२.९४	८३२३	४४.९२	१०४२८	८०९९	१८५२७

स्रोत: राईनास नगरपालिकाको पार्श्वचित्र, २०७५

२.५.२. कृषि तथा खेती प्रणाली

यस नगरपालिकाका अधिकांश घरधुरी कृषि पेशामा संलग्न रहेका छन् र जीविकोपार्जनको प्रमुख स्रोत निर्वाहमुखी खेती प्रणाली नै रही आएको छ । यहाँका ३७.३२% जनसङ्ख्याको प्रमुख आम्दानीको स्रोत कृषि रहेको छ । थोरै जनसङ्ख्या भने व्यापार, रोजगारी र अन्य पेशामा संलग्न रहेका छन् ।

कृषिका दृष्टिकोणले यस नगरपालिका अत्यन्तै उर्वर रहेको छ । यस नगरपालिकामा रहेका प्रमुख बालीहरूमा मकै, धान, कोदो, गहुँ, तरकारीहरू, आलु, तोरी, मुसुरो आदि रहेका छन् । व्यवसायिक खेतीका लागि तार्कुघाटका फाँटहरू, राईनासटार, कैनिटार, तीनपीप्ले, अल्काटार, ढम्के, टिमुरे, टारी, खरखरे, रयले, ढाँड साथै आसपासका फाँटहरू उपयुक्त रहेका छन् । तरकारी र अन्नबालीका लागि चेपे र मर्स्याङ्गदी नदी आसपासका फाँटहरू तथा फलफूल,

जैविक तरकारी, जडीबुटी र पशुपालनको लागि माथिल्लो पहाडी भाग उपयुक्त रहेका छन् । स्थानीय कृषिमा यान्त्रिकीकरण तथा लामो समयदेखि व्यवसायीकरण हुन नसक्नु यहाँका प्रमुख कृषि समस्या रहेका छन् ।

यस नगरपालिकामा अन्नबाली, तरकारी तथा फलफूलमा विभिन्न प्रकारका **बालीरोगहरू** देखा परेका छन् । यी रोगहरू कतिपय पछिल्लो समय देखापरेका हुन् भने कतिपय पहिलादेखि रहेका भएतापनि पछिल्लो समय यिनीहरूको असर तथा प्रकोप बढेको छ । हाल जलवायुका प्रतिकूल असरहरूले गर्दा उत्पादन पनि उल्लेखनीय रुपमा घटेको छ । खडेरी र पहिरो यहाँका प्रमुख जलवायुजन्य प्रकोप हुन्, जसले मौसमी तथा बेमौसमी कृषिबालीमा उल्लेख्य असर पारेको छ । यस्ता समस्यासँग जुध्नका लागि यस नगरपालिकामा तीन कृषि समूह तथा एक पशु सेवा केन्द्र रहेका छन् । तोराङ्ग र सुनौलो कृषि समूह वडा १ मा रहेका छन् भने नगर कृषि सेवा केन्द्र र पशु सेवा केन्द्र वडा ५ मा रहेका छन् ।

२.५.३. पशुपालन

राईनास नगरपालिकाको पार्श्वचित्र, २०७५ अनुसार यस नगरपालिकामा करिब १.९३% जनसङ्ख्याको प्रमुख आय स्रोत पशुपालन रहेको छ । यहाँ बाखा, कुखुरा, भेँडा, भैँसी, गाई, गोरु आदि जस्ता पशुपक्षीहरू घरायसी तथा व्यवसायिक रूपमा पालिदैँ आएका छन् । पछिल्लो समय खेती उत्पादन कम हुँदै गएपछि मानिसहरू पशुपालनमा आकर्षित हुने क्रम पनि बढेको छ । यद्यपि यो व्यवसायिक रुपमा अघि बढ्न सकेको देखिदैन । यस नगरपालिकामा रहेका पशुधनको विवरण तालिका ९ मा देखाइएको छ ।

तालिका ९ पशुपक्षीको विवरण

क्र.सं.	पशुपक्षीको नाम	जम्मा सङ्ख्या
१	गाई, गोरु	१८३
२	भैँसी, राँगा	८५४
३	बोका, खसी, बाखा	७५०
४	कुखुरा	१५००
५	अन्य (खच्चड आदि)	५०

२.५.४. घरको बनोट

यस नगरपालिकाको पार्श्वचित्र, २०७५ अनुसार जम्मा ४७५१ घरधुरी मध्ये ४३४७ वटा घर ढुङ्गा र माटोबाट बनेका छन् भने १६० वटा घर सिमेन्टले बनेका छन् । त्यसैगरी यस नगरपालिकामा २०६ वटा घरहरू काठले बनेका छन् भने ५ वटा घरहरू अन्य स्रोतले बनेका छन् । ३३ वटा घरको भने बनावट खुलाइएको छैन ।

२.५.५. व्यापारिक तथा बजारकेन्द्रहरू

बोराङ्ग खोला बजार, टिमुरे जेठाक, सातबीसे बजार, तीनपीप्ले बजार, गरमबेंशी, तार्कुघाट राईनास नगरपालिकाका प्रमुख व्यापारिक केन्द्रहरू हुन् । त्यसैगरी धमिलिकुवा, भलायाखर्क, पाँचभाइ चौतारी, स्याउली, अल्काटार, कुण्डुले र बोराङ्ग बिस्तारै व्यापारिक केन्द्रमा परिणत भइरहेका छन् । यी बजार तथा व्यापारिक केन्द्रहरूमा दैनिक उपभोग्य सामग्रीहरूका साथै किसानहरूले आफ्ना कृषि उपजहरूको बिक्री गर्दछन् ।

२.६. प्राकृतिक स्रोतको अवस्था

२.६.१. वन

यस नगरपालिकाको कूल क्षेत्रफलमध्ये २५८८.५१ हेक्टर (३५.४६%) वन क्षेत्रले ढाकिएको छ। यहाँ रहेका विभिन्न प्रकारका वनहरूमा विभिन्न प्रकारका वनस्पतिहरू पाइन्छन्। यस नगरपालिकामा मुख्य गरी साल, खयर, सिसौ, हर्रो, बर्रो, सल्ला, चिलाउने, उत्तीस, गुँरास, काफल, काउलो, दार, खस्रु, पैंयु, कोइरालो, दुदिलो, कुटमेरो, कटुस, चिउरी, लप्सी, बोटधयरो, खनिउँ, फलाट, निभारो, जामुन, क्यामुन, बाँझ, गोगन, बडहर, भीमसेन पाती, अँगेरी, रुदिलो, टुनी, सान्दन, तिजु, आदि रुख प्रजाति पाइन्छन्। तालिका १० मा देखिए अनुरूपका ३२ वटा सामुदायिक वनले कृषकहरूलाई आवश्यक पर्ने वन पैदावारको आपूर्तिमा महत्वपूर्ण योगदान पनि पुऱ्याइरहेका छन्।

तालिका १० सामुदायिक वनहरूको विवरण

क्र.सं.	सामुदायिक वनको नाम	क्षेत्रफल
१	रानीवन, भलायखर्क	३४.२५
२	ओडालपाटो, भलायखर्क	१४
३	काप्रेचौर, भलायखर्क	५४.१५
४	सूर्योदय, भलायखर्क	३१.७८
५	सतीदेवी, भलायखर्क	१३६.४५
६	डुन्डुरे धानपाखा, भलायखर्क	१६.२५
७	पाँगते, प्यार्जुङ्ग	४०.५४
८	लामागाँउ, प्यार्जुङ्ग	५७.५४
९	साम्लेकोट, प्यार्जुङ्ग	५४.४३
१०	मण्डली, प्यार्जुङ्ग	१६.१
११	सानीपोखरी, प्यार्जुङ्ग	२१.४७
१२	शीलापत्थर, प्यार्जुङ्ग	७.२६
१३	मणीचक्र, प्यार्जुङ्ग	१७.२४
१४	चक्रतीर्थ	६४.५५
१५	देउराली, चक्रतीर्थ	३७.९१
१६	झाँक्रीथान, चक्रतीर्थ	११९.८५
१७	आँपचौर, धमिलीकुवा	१२२.५
१८	लुपुगाँउ, धमिलीकुवा	१३७.१९
१९	सालफेदी, धमिलीकुवा	२१.११
२०	सिमलचौर रानीघाट, धमिलीकुवा	६१.८४
२१	गरमबेंशी, धमिलीकुवा	२३.५५
२२	चम्पावती, धमिलीकुवा	३७.७
२३	गौरीटार, धमिलीकुवा	२८.१४
२४	श्री मर्स्याङ्दी, माझीगाँउ	
२५	श्री कटहरबारी, हर्राबोट	
२६	श्री नवज्योती, हर्राबोट	
२७	श्री कालिका, शिखा	
२८	श्री अन्नपूर्ण, शिखा	
२९	श्री तलेजु, शिखा	
३०	महादेव, शिखा	
३१	श्री पीपलाटारी, पीपलटार	
३२	कालामाटा, तार्कुघाट	

२.६.२. वन्यजन्तु

यस नगरपालिकामा विभिन्न प्रजातिका स्तनधारी वन्यजन्तुहरू पाइन्छन् । तिनीहरूमा फ्याउरो, चितुवा, भालु, स्याल, बाँदर, रतुवा, दुम्सी, लोखर्के, जङ्गली बिरालो आदि मुख्य हुन् । काग, चील, लाटोकोसेरो, राजहाँस, बकुल्ला आदि यहाँका मुख्य चराचुरुङ्गी हुन् । त्यसैगरी यहाँ छेपारो, सर्प आदि सरीसृप पाइन्छन् ।

पछिल्लो समय यहाँका किसानहरूले आफ्नो खेतबारी बाँझो राखेका कारण तहाँ वन हुन गएको छ । जसका कारण पछिल्ला दिनहरूमा वन्यजन्तुहरू (खास गरी बाँदर र दुम्सी) बस्ती तथा खेतीपातीमा प्रवेश गर्ने क्रम बढेको छ । यस नगरपालिकाका किसानहरूका लागि यसरी वन्यजन्तु बस्ती तथा खेतीमा आउनु एक प्रमुख समस्याको रूपमा रहेको छ ।

२.६.३. नदीनाला, ताल तथा पोखरीहरू

यस नगरपालिकाका मुख्य नदीहरूमा मर्स्याङ्गदी, चेपे र तार्ते रहेका छन् । यी ठूला नदीहरूबाहेक ढाँड, भैँसी, लुपु, सातबीसे, तीनपीप्ले, सिम्ले, स्याली र बोराङ्ग यहाँका स्थानीय खोलाहरू रहेका छन् । त्यसैगरी ऐतिहासिक तथा धार्मिक दूधपोखरी पनि यही नगरपालिकामा रहेको छ ।

२.६.४. सिँचाई

यस राईनास नगरपालिका क्षेत्रमा सिँचाइको प्रमुख स्रोतका रूपमा राईनासटार सिँचाई आयोजना रहेको छ । यस आयोजनाबाट करिब ८०० हेक्टर जमिन सिञ्चित भएको छ । यो बाहेक २.६.३ मा उल्लिखित स्थानीय खोलाहरूको प्रयोग गरेर अधिकांश भूभाग सिञ्चित गर्न सकिने बलियो सम्भावना देखिन्छ । तालिका ११ मा हाल प्रयोग भइरहेका सिँचाईका स्रोतहरू उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका ११ सिँचाइका स्रोतहरू

सिँचाइको स्रोत	वडा
राईनास नहर	१
सोतीबगर कुलो	१
जेटब कुलो	१
थुमपरी सिँचाई	१
मसार कुलो	१
राईनास दार सिँचाई	२
तीनतले सिँचाई योजना	२
भलायखर्क सिँचाई	२
नौबिसे कुलो	३
घलेटा कुलो	३
बिरैता कुलो	३
चेबो सिँचाई	४
राईनासटार सिँचाई आयोजना	६
तार्दीखोला सिँचाई आयोजना	८
कुलो	९

स्रोत: राईनास नगरपालिकाको पार्श्वचित्र, २०७५

२.७. भौतिक विकास

यस नगरपालिकाको ९८.५९ प्रतिशत घरधुरीमा बिजुली पुगेको छ भने ०.५३ प्रतिशत घरधुरीले सोलारको प्रयोग गर्ने गरेका छन् ।

यस नगरपालिकाभित्र मध्यपहाडी राजमार्गको करिब १३ कि.मि. सडक खण्ड रहेको छ । उक्त खण्ड हाल कालोपत्रेको चरणमा पुगेको छ । नगरपालिकाका सबै वडा केन्द्रसम्म मोटरबाटो पुगेको छ । तुरतुरे बजारदेखि बोराङ्ग खोला

करिब २० कि.मि., नेपालडाँडाबाट बोराङ्ग खोला करिब १७ कि.मि. र बैंसजङ्घार बजारबाट बोराङ्ग खोला पुग्ने मुख्य सडकहरू पक्की सडकमा रूपान्तरण हुने क्रममा रहेका छन् । त्यसबाहेक डुम्रेदेखि तुरतुरे बजार १० कि.मि., तुरतुरेदेखि नेपालडाँडा करिब ५ कि.मि., नेपालडाँडादेखि तार्कुघाट १ कि.मि., तुरतुरेदेखि चेपेघाट करिब ४ कि.मि., चेपेघाटदेखि बोराङ्ग खोला करिब १६ कि.मि., डुम्रेदेखि बेंशीसहर करिब ४२ कि.मि., बोराङ्ग खोलादेखि बेंशीसहर करिब ४२ कि.मि. भित्री सडकहरू पनि स्तरोन्नतिका्‍ क्रममा रहेका छन् । नगरपालिकामा रहेका अन्य सडकहरूको विवरण तालिका १२ मा दिइएको छ ।

तालिका १२ सडकहरूको विवरण

क्र.सं.	सडकको नाम/अवस्थिति	लम्बाई (कि.मि.)
१	चेपेघाट-धमिलेकुवा-बोराङ्ग खोला-दूधपोखरी	४७
२	हर्राबोट-लुपुगाँउ-आँपचौर-बोराङ्ग गाँउ-पन्थीडाँडा-प्यार्जुङ्ग	३१
३	स्याउली-लुपुगाँउ-राईनासकोट	७
४	बोराङ्ग खोला-प्यार्जुङ्ग	८
५	भैरवस्थान-कुडुले-सीमघारी-प्यार्जुङ्ग	६
६	तार्कुघाट-मोहरियाकोट-प्यार्जुङ्ग-दूधपोखरी	४७
७	हर्राबोट-लुपुगाँउ-आँपचौर-पन्थीडाँडा-प्यार्जुङ्ग	३१
८	चेपेघाट-बोराङ्ग खोला	२१
९	चक्रतीर्थ मन्दिर राईनासकोट	११
१०	टिमुरे-चक्रतीर्थ	११
११	तीनपीप्ले-कुमालगाँउ	३१

स्थानीय जनतालाई शिक्षामा सहज पँहुच पुऱ्याउनको लागि यस नगरपालिकामा जम्मा २३ ओटा आधारभूत र १७ वटा माध्यमिक/उच्च माध्यमिक/क्याम्पस गरी जम्मा ४० वटा औपचारिक शैक्षिक संस्थाहरू रहेका छन् । यस नगरपालिकामा रहेका शैक्षिक संस्थाहरूको विवरण तालिका १३ मा दिइएको छ ।

तालिका १३ विद्यालयहरूको विवरण

विद्यालयको प्रकार	जम्मा
आधारभूत	२३
माध्यमिक तथा उच्च माध्यमिक	१७
कूल जम्मा	**४०**

यस नगरपालिकामा जम्मा एक अस्पताल, र ८ वटा स्वास्थ्य संस्थाहरू रहेका छन् (तालिका १४) ।

तालिका १४ स्वास्थ्य संस्थाहरूको विवरण

स्वास्थ्य संस्थाको नाम	सङ्ख्या
स्वास्थ्य चौकी/उपस्वास्थ्य चौकी	६
अस्पताल	१
आर्युवेद स्वास्थ्य केन्द्र	२
जम्मा	**९**

राईनास नगरपालिकाको पार्श्वचित्र, २०७५ अनुसार यस नगरपालिकाका ३,९६३ घरधुरीले धारा, ८ घरधुरीले कलधारा, ४० घरधुरीले इनार, २५२ घरधुरीले कुवा, ४१५ घरधुरीले मुहान, ४९ घरधुरीले खोला र २ घरधुरीले अन्य स्रोतलाई खानेपानीको मुख्य स्रोतको रूपमा प्रयोग गर्दै आएका छन् ।

हाल खाना पकाउनको लागि अधिकांश घरधुरीहरू दाउरा र जैविक ग्याँसको प्रयोग गर्दछन् भने केही घरधुरीहरू ग्याँसको प्रयोग गर्दछन् ।

यस गाउँपालिकामा विभिन्न धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू रहेका छन् (तालिका १५) । यी स्थलहरूको संरक्षण, सम्बर्धन तथा प्रचार प्रसार गरी आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटन बढाउन सकिन्छ ।

तालिका १५ धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू

क.सं.	धार्मिक स्थल	पर्यटकीय स्थल
१	धमिलीकुवा मन्दिर	राईनासकोट
२	राम मन्दिर, धमिलीकुवा	लिगलिगकोट
३	चक्रतीर्थ मन्दिर	मोहरियाकोट
४	कालिका मन्दिर, भलायाखर्क	साहसिक पर्यटनका लागि उपयुक्त ठाउँहरू
५	प्यार्जुङ्ग गोरखनाथ मन्दिर	जल मनोरञ्जनका लागि सम्भावित क्षेत्रहरू
६	सिद्धबाबा मन्दिर, मोहरियाकोट	
७	राईनासकोट मन्दिर, मोहरियाकोट	
८	मस्जिद	
९	देवा छाम्बो गुम्बा, स्याउली, धमिलीकुवा	
१०	राईनास पिस चर्च, धमिलीकुवा	

परिच्छेद ३ जलवायु परिवर्तन तथा प्रकोपको अवस्था

३.१. तापक्रम तथा वर्षाको अवस्था

यो नगरपालिका पहाडी लमजुङ्ग जिल्लामा पर्ने भएकोले यहाँ शीतोष्ण प्रकारको मौसमी अवस्था देखिन्छ । यस नगरपालिकामा वर्षा तथा तापक्रमको अवस्था मापन गर्ने केन्द्र नभएकोल खुदीबजारमा राखिएको केन्दबाट तापक्रम तथा बन्दीपुर, खुदीबजार, र राईनासटारका केन्दहरूबाट वर्षाको तथ्याङ्क सङ्कलन गरी विश्लेषण गरिएको छ । यस नगरपालिकाको पछिल्लो ३० वर्षको तापक्रम तथा वर्षाको मासिक प्रवृत्ति चित्र ३ मा देखाइएको छ ।

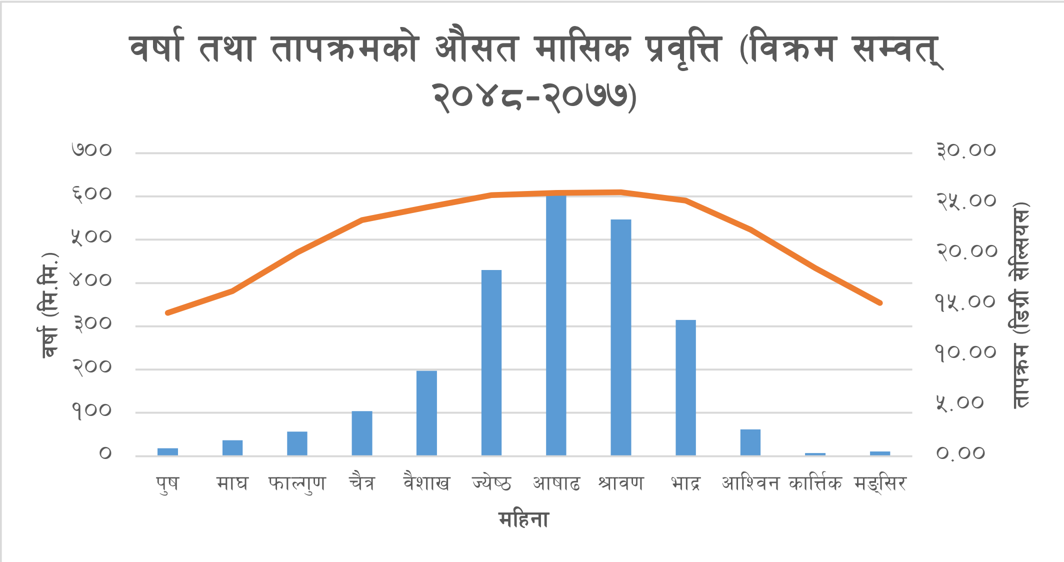

चित्र ३ विगत ३० वर्षको तापक्रम तथा वर्षाको औसत मासिक प्रवृत्ति

३.२. तापक्रम परिवर्तनको क्रम र प्रवृत्ति विश्लेषण

यस नगरपालिकामा विगत ३० वर्षको औसत अधिकतम तापक्रम २७.८ डिग्री सेल्सियस र औसत न्यूनतम तापक्रम १५.९ डिग्री सेल्सियस रहेको छ (चित्र ४) । यहाँको हालसम्मको उच्चतम तापक्रम ३८.४ डिग्री सेन्टिग्रेड अभिलेखमा रहेको छ भने न्यूनतम तापक्रम ५.९ डिग्री सेन्टिग्रेड मापन गरिएको छ । यसको अर्थ यहाँ बैशाख, जेष्ठ, आषाढ, श्रावण तथा भाद्र जस्ता गर्मी महिनामा बढी गर्मी तथा पुष, माघ, फागुन जस्ता जाडो महिनामा चिसो हुने गरेको छ । समग्रमा हेर्दा यस नगरपालिकामा औसत वार्षिक अधिकतम तथा न्यूनतम तापक्रम नगण्य मात्रामा बढिरहेको देखिन्छ ।

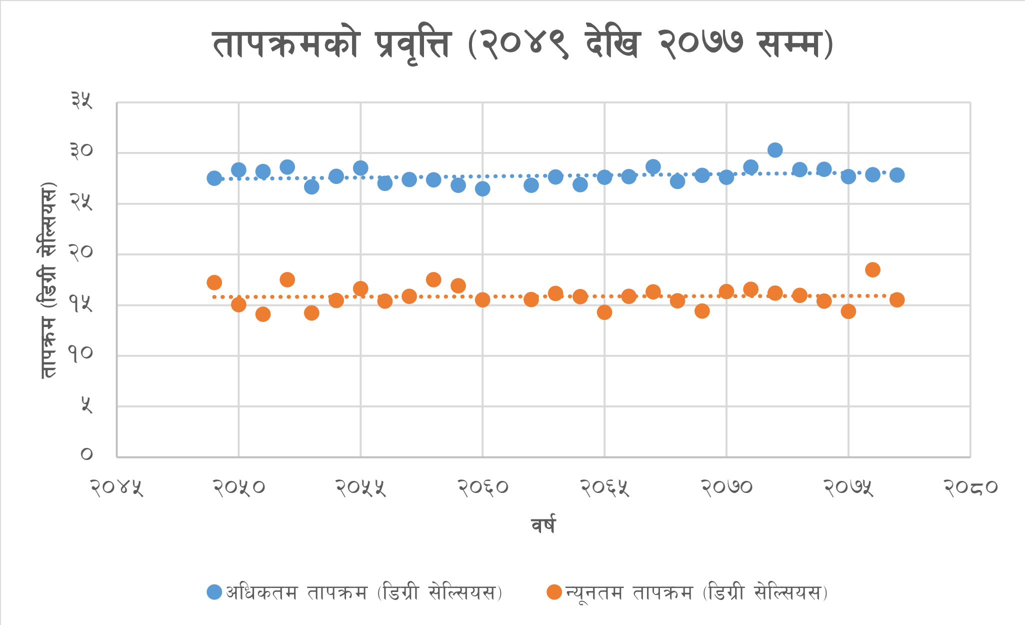

चित्र ४ राईनास नगरपालिकाको वि.सं. २०४८ देखि २०७७ सम्मको तापक्रम प्रवृत्ति

३.३. वर्षा परिवर्तनको क्रम र प्रवृत्ति विश्लेषण

मनसुनी वर्षा हुने भएकाले अधिकांश पानी मनसुनी मौसम सुरु भएपछि (असारदेखि भाद्रसम्म) पर्दछ। यहाँ करिब पाँच भाग वर्षाको चार भाग यही मनसुनी मौसममा पर्दछ भने हिँउदमा एकदम न्यून पानी पर्दछ।

यसैगरी चित्र ५ मा देखाइए झैँ यहाँ विगत ३० वर्षको वर्षाको तथ्याङ्कलाई हेर्दा वर्षभरिमा औसत २४३९.८४ मिलिमिटर पानी पर्ने गरेको पाइन्छ (अधिकतम २०७६ सालमा ३२३१.६७ मिलिमिटर र न्यूनतम २०७१ सालमा १६३०.१ मिलिमिटर)। तर यस अवधिमा वर्षा भने घटिरहेको देखिन्छ।

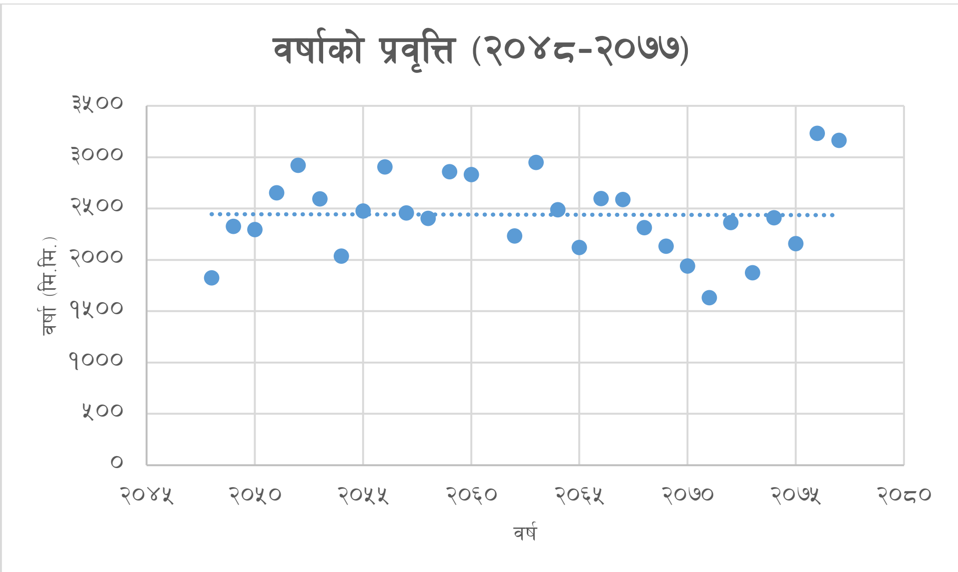

चित्र ५ राईनास नगरपालिकाको वि.सं. २०४८ देखि २०७७ सम्मको वर्षा प्रवृत्ति

३.४. परिवर्तित प्रकोप तथा मौसमी पात्रो

स्थानीय मौसम र मौसमी अवस्था, बाली तथा प्रकोपमा आएको परिवर्तनबारे जानकारी हासिल गर्न परिवर्तित प्रकोप तथा मौसमी पात्रो विधिको प्रयोग गरिएको थियो । समुदायका ज्येष्ठ नागरिक, बुद्धिजीवीहरूसँगको छलफलबाट जलवायु सम्बन्धी जानकारी विवरणका आधारमा तापक्रम, वर्षाको स्वरूप, बिरुवाको व्यवहार, प्रकोपको स्वरूप आदिमा आधारित रहेर यो पात्रो तयार गरिएको थियो । मौसमी पात्रो सम्बन्धी जानकारी हासिल गर्न विगतको करिब ३० वर्ष पहिले र हालको अवस्थामा तुलनात्मक अध्ययन गरी प्रकोप, तापक्रम, बाली आदिको समयमा परिवर्तन आएको वा नआएको कुरा विश्लेषण गरिएको थियो । राईनास नगरपालिकामा तयार पारिएको परिवर्तित प्रकोप तथा मौसमी पात्रो तालिका १६ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका १६ परिवर्तित मौसमी पात्रो

क्षेत्र	सूचक	समय	वैशाख	ज्येष्ठ	असार	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मङ्सिर	पौष	माघ	फाल्गुण	चैत्र	समयमा देखिएको परिवर्तन (घटबढ)
तापक्रम	गर्मीको दिन	पहिले	****	****	****	****	**							**	गर्मी हुने समय २ महिनाले बढेको र गर्मीको मात्रा पनि बढेको । लामखुट्टे लाग्न लागेको ।
		अहिले	****	****	****	****	****	**					****	****	
	जाडोको दिन	पहिले							*	**	****	****	**		जाडोका दिन २ महिनाले घटेको साथै अत्यधिक जाडो हुने समय पनि घटेको ।
		अहिले								**	****	****			
वर्षा तथा यसको स्वरुप	मौसमी वर्षा	पहिले	*	**	****	****	****	****	*						वर्षे बर्षा २ महिनाले घटेर १ महिनाले पछि सरेको साथै हाल पहिलेको जस्तो साउने भदौरे झरी पर्न छाडेको तर छोटो समयमा ठूलो वर्षा हुने गरेको ।
		अहिले		*	***	****	***	**							
	हिउँदे वर्षा	पहिले							****			***	***		हाल हिउँदे वर्षा कम मात्रामा हुने गरेको, २०५४ सालमा ठूलो पानी परेको । हिउँ कहिलेकाहीँ मात्र पर्छ
		अहिले										*			
	तुसारो	पहिले								***	****	****	***		तुसारो पर्ने दिनहरू घटेको तथा मात्रा पनि घटेको ।
		अहिले									**	**	*		
बिरुवाको व्यवहार	फूल फूल्ने	पहिले											****		गुराँस फूल्ने समय अगाडि सरेको । त्यसैगरी फलफूलहरू फूल्ने समय अगाडी सरेको ।
		अहिले										****			
	बिरुवाको बानी	पहिले	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	बिरुवा (खासगरी साल) पहिले भन्दा माथिल्लो उचाइमा उम्रन थालेको । खुर्पाने बाह्रमासे भएको
		अहिले	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	
प्रकोपको स्वरुप	खडेरी	पहिले	****										****	****	पहिले खडेरीको समस्या कम थियो । हिउँदे वर्षा हुन्थ्यो तर हाल वनमा डढेलो बढी लाग्ने गरेको र पानीका मुहानहरू सुक्दै गएको ।
		अहिले	****	***								***	****	****	
	बाढी पहिरो, नदी कटान तथा डुवान	पहिले				****	****								असारमा बाढी पहिरो, नदि कटान तथा डुवान बढी हुने र अहिले छोटो समयमा ठूलो पानी पर्ने गरेको पहिले जस्तो १५/२० दिन निरन्तर पानी नपर्ने ।
		अहिले			**	****	****	*							
	असिनापानी तथा चट्याङ	पहिले	*	*									*	*	खासै परिवर्तन नभएको ।
		अहिले	*	*									*	*	
जीविकोपार्जनका क्रियाकलापहरू	गहुँ (छर्ने र भित्र्याउने)	पहिले	****						****						हिउँदे वर्षा कम हुने गरेकोले गहुँ लगाउने र भित्र्याउने समय फरक पर्ने गरेको
		अहिले	**				**	**						**	
	मकै (छर्ने र भित्र्याउने)	पहिले	**	****		**								**	नयाँ प्रजातिका मकैको उपलब्धता भएकोले मकै लगाउने समयमा खासै परिवर्तन आएको छैन ।
		अहिले	**	**	**	**								**	
	बालीमा लाग्ने रोग	पहिले	**	**	**	**								**	पहिले बालीमा सामान्य रोगहरू थिए भने शंखेकीरा थिएनन् । हाल फौजी कीराको प्रकोप देखिएको ।
		अहिले	**	**	**	**	**	**	**	**	**	**	**	**	
	पशुपक्षीमा लाग्ने रोग	पहिले													पहिले पशुपक्षीमा नाम्ले जस्ता रोगहरू देखिन्थे भने अहिले ज्वरो आउने, घुमाउने, झाडा लाग्ने जस्ता रोग देखिने गरेका छन् ।
		अहिले	**	**	**	**	**	**	**	**	**	**	**	**	
	धानको बीऊ राख्ने समय	पहिले	****												खडेरी तथा नयाँ प्रजातिको बीऊ आएसँगै बीऊ राख्ने समयमा १ महिना ढिलो भएको, तर धान रोप्ने समयमा परिवर्तन आएको छैन ।
		अहिले		****											
	नोट : पहिले भन्नाले ३० वर्ष भन्दा अगाडि र अहिले भन्नाले विगत ५ वर्षदेखि यताको समय सम्झनु पर्छ ।														

३.५. प्रकोपहरूको पहिचान तथा स्तरीकरण

नगरपालिकास्तरीय रूपमा सञ्चालन गरिएको अन्तक्रिया कार्यक्रममा यस नगरपालिकाले भोगिरहेको दशवटा जलवायुजन्य प्रकोपहरू पहिचान गरी तिनीहरूले पारिरहेको असरका तथा प्रभावका आधारमा मान प्रदान गरिएको छ (तालिका १७)। प्रकोपको असर नभएमा ०, सबैभन्दा कम असर गर्ने प्रकोपका लागि मान १ र सबैभन्दा बढी असर गर्ने प्रकोपका लागि मान १० प्रदान गर्दा यहाँ पहिरो सबैभन्दा ठूलो प्रकोप रहेको देखिन आएको छ। दोस्रो र तेस्रो प्रकोपमा क्रमशः खडेरी र पशुरोग रहेका छन्। चौथोस्तरको प्रकोप मिचाहाझार रहेको छ भने त्यसपछि पहिरो, भू-क्षय, आगलागी, हावाहुरी, मानवरोग, बाढी, चट्याङ रहेका छन्। प्रकोपको जोखिमका आधारमा वडा ६ सबैभन्दा बढी र वडा ९ सबैभन्दा कम जोखिममा रहेको देखिन्छ।

तालिका १७ प्रकोपहरूको स्तरीकरण

प्रकोपहरू	वडागत प्रकोपको मान										स्तर
	वडा १	वडा २	वडा ३	वडा ४	वडा ५	वडा ६	वडा ७	वडा ८	वडा ९	वडा १०	जम्मा	
पहिरो	१०	१०	५	८	४	८	७	६	८	७	७३	पहिलो
बाली रोग	५	३	६	७	५	६	७	५	६	६	५६	दोस्रो
बाढी/नदी कटान	५	५	८	७	६	८	७	६	३	०	५५	तेस्रो
मिचाहा झार	८	५	४	६	४	४	६	३	३	५	४८	चौथो
पशु रोग	२	३	४	५	७	७	५	२	५	७	४७	पाँचौ
आगलागी	४	७	५	३	३	५	३	४	५	५	४४	छैठौं
मानव रोग	४	३	४	५	५	५	५	३	५	५	४४	छैठौं
हावाहुरी	६	३	३	४	३	५	६	४	३	५	४२	सातौं
खडेरी	५	५	३	४	५	५	५	२	३	२	३९	आठौं
चट्याङ	२	४	२	३	३	५	२	१	२	४	२८	नवौ
जम्मा	२१	२२	२२	२२	२०	२८	२३	१८	१८	१९		
स्तर	**तेस्रो**	**चौथो**	**चौथो**	**चौथो**	**पाँचौ**	**पहिलो**	**दोस्रो**	**सातौ**	**सातौ**	**छैठौं**		

३.५.१. पहिरोको अवस्था

यस नगरपालिकाको मुख्य तथा सबैभन्दा बढी असर पार्ने जलवायुजन्य प्रकोपको रूपमा पहिरो देखिएको छ। वडा स्तरीय छलफलका क्रममा वि.सं. २०११ सालदेखि पहिरोले पुऱ्याएको क्षति विवरण तालिका १८को ऐतिहासिक समयरेखामा राखिएको छ। भौगोलिक नक्सा (नक्सा ५) अनुसार पहिरोको उच्च जोखिम क्षेत्र उल्लेखनीय रहेको देखिन्छ। मध्यम जोखिम अर्न्तगत वडा २ को तीनघरे, वडा ३ को गौडागाउँ र रिमीडाँडा, वडा ४ को उत्तरी तथा मध्य भाग, वडा ५ को चिसापानी, वडा ६ मानेडाँडा, गैरीगाउँ र आँपचौर, वडा ७ को दक्षिणी सिमाना र नारीनघाट, तथा वडा ८ को सुब्बाथोक, न्यौपानेडाँडा र शिखा रहेका छन्। अन्य भाग पहिरो न्यून जोखिममा पर्दछन्।

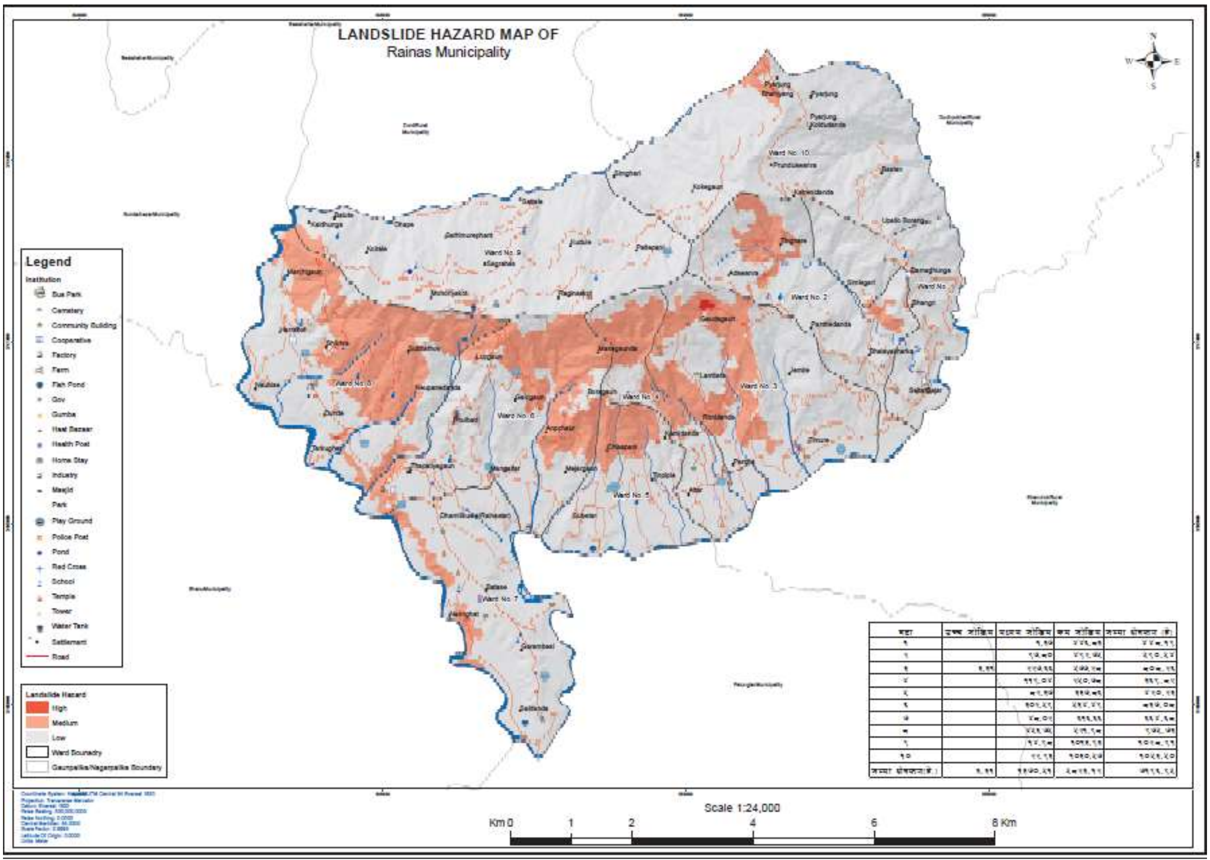

नक्सा ५ राईनास नगरपालिकाको पहिरो जोखिम विश्लेषण नक्सा

३.५.२. बाली रोग

यस नगरपालिकाको दोस्रो मुख्य प्रकोप बाली रोग रहेको छ। यसको असर सबै वडामा रहेको छ। धानमा खपटे कीरा, मकैमा गबरा आदि जस्ता कृषि रोगका कारण १० देखि १५ प्रतिशत उत्पादन घटेको छ। उन्नत जातको धानमा मरुवा, डडुवा, जरा कुहिने, बेरुवा, पात बेरिने, पतेरो जस्ता प्रकोप विगत १०/१२ वर्षदेखि देखिदैं आएको छ। मकैमा घोगा कुहिने, कीरा लाग्ने, फौजी कीरा लाग्ने रोग देखिएको छ। सुन्तला, अमिलो र कागतीमा ५/७ वर्षदेखि कीरा लाग्ने गरेकोले धरै जसो किसानले उत्पादन गर्न छाडेका छन्। यस नगरपालिकामा पराम्परागत रूपमा खेतीपाती गरिएका धैरै प्रजातिहरू हाल लोप भइसकेका छन् भने कतिपय लोप हुने अवस्थामा पुगेका छन्।

३.५.३. बाढी/नदीकटान

यस नगरपालिकाको तेस्रो ठूलो जलवायुजन्य प्रकोपको रूपमा बाढी तथा नदी कटान रहेको छ। वडास्तरीय छलफलका क्रममा वि.सं. २०११ सालदेखि बाढीले पुऱ्याएको क्षति विवरण तालिका १८को ऐतिहासिक समयरेखामा राखिएको छ। भौगोलिक नक्सा (नक्सा ६) अनुरूप नगरपालिकाको पुरै सिमाना, वडा १ र २ को सिमाना, वडा ३ र ४ को दक्षिणी सिमाना, वडा ४ र ६ को दक्षिणी सिमाना, वडा ६ र ८ को दक्षिणी सिमानामा बाढीको उच्च तथा मध्यम जोखिम रहेको छ। अन्य खोला तथा खोल्सा वरिपरि पनि उच्च तथा मध्य जोखिम रहेको देखिन्छ। बाँकी भू-भाग न्यून जोखिम क्षेत्रमा रहेका छन्।

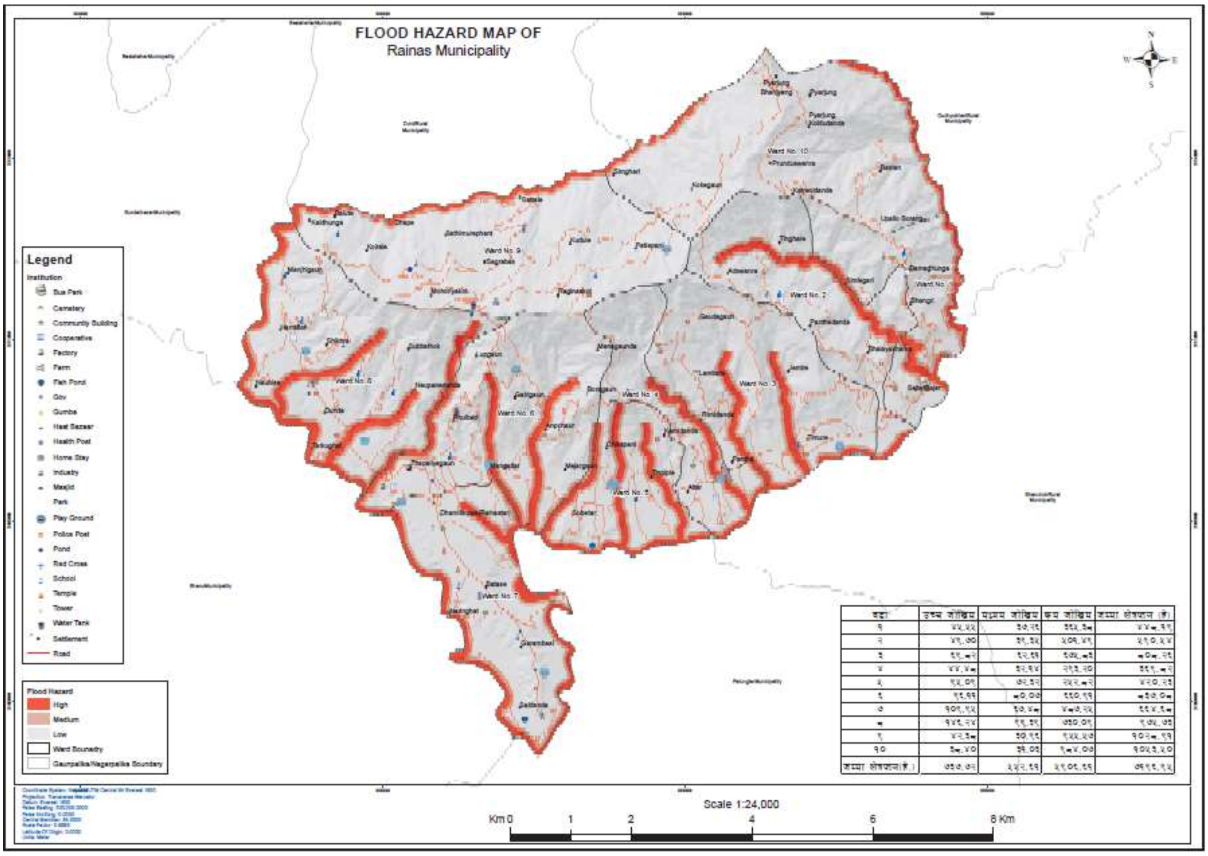

नक्सा ६ राईनास नगरपालिकाको बाढी/नदीकटान जोखिम विश्लेषण नक्सा

३.५.४. मिचाहा झार

मिचाहा झार यस नगरपालिकामा चौथो जलवायुजन्य प्रकोपको रूपमा देखिएको छ। यसको असर नगरपालिकाका सबै वडामा रहेको छ। आलुपाते, नीलोगन्धे र मराठीको प्रकोप पाखा र खेतमा १० -१२ वर्ष देखि देखिन थालेको हो। यहाँका खेतमा जलकुम्भीको मात्रा बढ्दै गएको छ। गुमपाती भने विगत २० वर्षदेखि देखिएको छ। मिचाहा झारका कारण बाली उत्पादनमा कमी, खनजोत गर्न गाह्रो, गोडमेललाई बढी समय लाग्ने जस्ता समस्या आएका छन्। यी मिचाहा झारहरू कृषि प्रणालीका लागि मात्र नभई वन, वन्यजन्तु तथा बस्तीका लागि समेत खतरा र जोखिमको रूपमा देखापर्न थालेका छन्। पछिल्लो केही वर्षमा नयाँ प्रजाती देखा पर्दै फैलावटको प्रक्रिया तीव्र रूपमा बढी असर गरिरहेको छ।

३.५.५. पशु रोग

पशु रोग यस नगरपालिकाको पाँचौ जलवायुजन्य प्रकोपको रुपमा रहेको देखिन्छ। नगरपालिकाका सबै वडामा पशु रोगको समस्या प्रायः समान रहेको छ। यहाँ भ्यागुते, खोरेत, नाम्ले, जुका, धम्की, फनफने, टाउको सुनिने, लगायत विभिन्न पशु रोगहरू देखिएका छन्। पछिल्लो समय रोगको वृद्धि बढ्दै गएको र नयाँ प्रकारका रोगहरू देखा पर्न थालेका छन् जसकारण आर्थिक आम्दानीमा पनि असर पर्न गएको छ।

३.५.६. आगलागी

यस नगरपालिकाको छेटौँ स्तरको प्रकोप आगलागी रहेको छ। वडास्तरीय छलफलका क्रममा आएका आगलागीको विवरण ऐतिहासिक समयरेखामा राखिएको छ। भौगोलिक नक्साको (नक्सा ७) अध्ययनले यस नगरपालिकाको कूल क्षेत्रफलमध्ये १६३७.६२ हेक्टर आगलागीको उच्च जोखिममा रहेको छ भने वडा २, ३ र ६ मा आगलागीको उच्च जोखिम क्षेत्र बढी रहेका छन्।

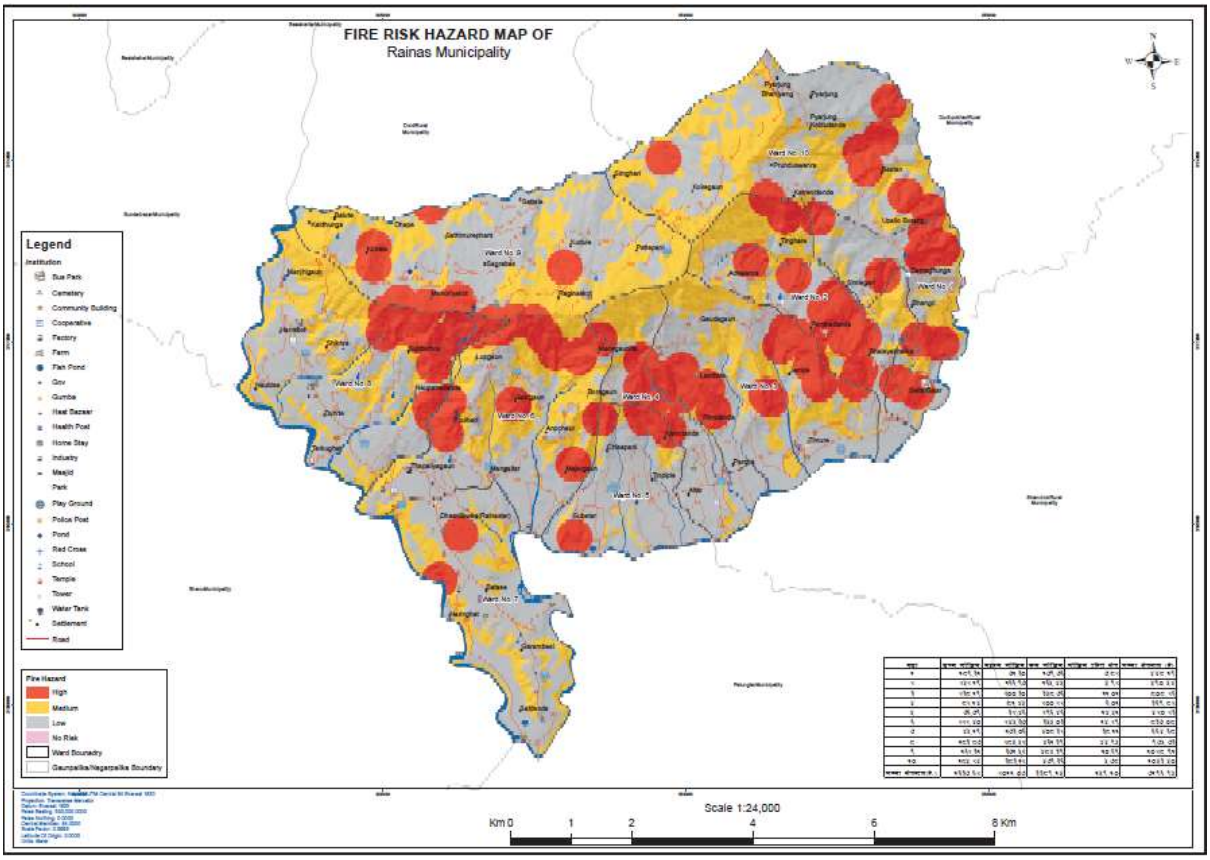

नक्सा ७ राईनास नगरपालिकाको आगलागी जोखिम विश्लेषण नक्सा

३.५.७. मानव रोग

यस नगरपालिकाको छेटौँ स्तरको जलवायुजन्य प्रकोपमा मानव रोग रहेको छ। जलवायु परिवर्तनका असरका कारण पानीजन्य तथा छाला सम्बन्धी रोगहरूको प्रकोप बढ्दो छ। झाडाबान्ता जस्ता रोगहरू पहिले नै देखिएको भएपनि हाल फाट्टफुट्ट गर्मी मौसमको बेला बाहेक अरू बेलामा प्रकोपको रूपमा यसको असर खासै देखिदैंन।

३.५.८. हावाहुरी र चट्याङ

यस नगरपालिकाको जलवायुजन्य प्रकोपको सातौ स्तरमा हावाहुरी र अन्तिम तथा नवौ स्तरमा चट्याङ रहेका छन्। हावाहुरीले बाली नाश गर्ने, फूल झारिदिएर फल लाग्नबाट रोक्ने तथा बालीनाली लडाउने गरेर उत्पादनमा धेरै नकारात्मक असर गरेको छ। यसैगरी रूख लडाउने एवं घरका छानाहरू उडाउने गरेको छ। चट्याङका कारण बेलाबखत मानिस तथा पशुको मृत्यु तथा घाइते हुने गरेका छन्। यससम्बन्धि घटनाक्रम, असर र क्षति ऐतिहासिक समयरेखामा उल्लेख गरिएको छ।

३.५.९. खडेरी

खडेरी यस नगरपालिकाको आठौ प्रमुख प्रकोप रूपमा रहेको छ । मौसमी पात्रो अनुसार पनि खडेरी महिना बढेको भेटिएको छ । त्यसैले यस नगरपालिकाका सबै वडाहरूमा खडेरीको असरबाट ग्रसित देखिन्छन् । खडेरीका कारण पानीको मुहानहरू सुक्ने, पानी कम हुने गर्दा बाली उत्पादनमा कमी र रोगव्याधीको प्रकोप खडेरीसँगै बढेको छ । सबै वडाहरूमा पानी पर्ने आशामा लगाउने गरे पनि खडेरीका कारण हिउँदेबाली उत्पादन कम गरेको देखिन्छ ।

३.६. प्रकोपको ऐतिहासिक घटनाक्रम तथा अवस्था

विगत ३० वर्षको अन्तरालमा राईनास नगरपालिकामा घटेका विभिन्न प्रकोपहरूको ऐतिहासिक समयरेखा विधिबाट सूचना सङ्कलन तथा विश्लेषण गरिएको छ । वडाबाट प्राप्त सूचनाहरूलाई नगरपालिका तहमा संश्लेषण गरिएको छ । यस विधिबाट प्राप्त सूचनाको आधारमा नगरपालिकामा रहेका मुख्य जलवायुजन्य प्रकोप तथा जोखिमहरू, यसबाट भएको असर तथा प्रभावहरू र प्रकोपहरूको पुनरावृत्ति र गम्भिरतालाई विश्लेषण गरिएको छ ।

तालिका १८ सहभागितामूलक ऐतिहासिक समयरेखा

प्रकोपहरू	वर्ष	बारम्बरता	प्रकोपले ल्याएको असर तथा प्रभावहरु	प्रभावित स्थान	महिला तथा संकटासन्न वर्गमा परेको असर	भविष्यमा हुन सक्ने असर तथा प्रयास	अनुकूलन प्रयास
बाढी/नदी कटान	२०११		**वडा १** ● बोराङ खोलाले किनारामा रहेको खेतीयोग्य जमिन नोक्सान ● चेपे खोलाले १०० देखि २०० रोपनी बगाएको	बोराङ खोला, चेपे खोला		बाढीको बारम्बरता बढ्न सक्ने र थप क्षति पुऱ्याउन सक्ने	स्थानीय प्रविधि प्रयोग गरी केही प्रयास भएको
	२०४९ २०६८ २०७७		**वडा ३** ● सरदर १० रोपनी खेत काटेको ● सान्ले क्षेत्रमा १० रोपनी सार्वजनिक जग्गा काटेको ● नागेढाटी देखि सान्ले सम्म ३ किमि पति खेल मैदानको क्षेत्र काटेको	जेठाक, सान्ले, नागेढाटी		बस्ति तथा वन क्षेत्र जोखिममा पर्ने खोलाले खेतियोग्य जमिन काट्दै जाने	ढुङ्गा र बाँस प्रयोग गरी तटबन्धन लगाएको
			वडा ४ ● रेमि खोला, विचारी खोला, टुनी खोला, बुढीखोला, चेपेखोला	रेमि खोला, विचारी खोला, टुनी खोला, बुढीखोला, चेपेखोला			
	२०११ २०५०		**वडा ५** ● चेपे खोला,टुनी खोलामा गएको बाढीले खेतीयोग्य जमिन तथा बस्तीमा असर	टुनी खोला, चेपे खोला			बाँसबार लगाएको, जाली लगाएको तर सार्थक प्रयास हुन नसकेको
	२०७८		**वडा ८** ● फूलबारी झोलुङ्गे पुल, पाउदी पुलमा जोखिम बनाएको ● तार्केखोला देखि माझीगाउँ तार्कघाट सम्म खेतीमा क्षीत ● लोकमार्ग जोखिममा	मर्यास्याङ्दी खोला			
पहिरो	२०७७, २०७८		**वडा १** ● कूलो खानेपानी मुहान क्षति ● बस्ती विस्थापित (सात घर) ● खेतीमा ७० देखि ८० मुरी क्षति ● घर तथा शौचालय क्षति खानेपानी, सडक अर ● वनजंगल तथा जैविक विविधतामा असर	भौतिक पूर्वाधार, खेतीयोग्य जमिन, बस्ती		पहिरोको घटनाक्रम बढ	वनको संरक्षण गरेर वनको क्षेत्रफल बढाएको, केही भागमा तारजाली लगाउन कार्य भएको

प्रकोपहरू	वर्ष	बारम्बरता	प्रकोपले ल्याएको असर तथा प्रभावहरु	प्रभावित स्थान	महिला तथा संकटासन्न वर्गमा परेको असर	भविष्यमा हुन सक्ने असर तथा प्रयास	अनुकूलन प्रयास
			• बस्तीमा असर				
पहिरो	२०६८ २०७५ २०७७ २०७८		**वडा २** • वि.सं. २०७८ सालमा घडेरी गाउँमा १५ घरलाई क्षति पुऱ्याएको गंगटेखोला गाउँमा पनि असर • वि.सं. २०६८ मा सिम्ले गाउँमा असर • वि.सं २०७७ सालमा टारीखेत गाउँमा ४० रोपनी खेतीयोग्य जमिनमा क्षति तथा १२ घरलाई असर वि.सं. २०७५ सालमा कामीगाउँको कालाचौरमा १० देखि १२ घरलाई क्षति	घडेरी गाउँ, सिम्ले, चनौटे, टारी खेत, गंगटे खोला कालाचौर	२	बस्ती वगाउन सक्ने, आर्थिक क्षति हुन सक्ने	तारजाली लगाएको, वृक्षारोपण गरिएको
	२०११ २०६८ २०७७ २०७८		**वडा ३** • पहिरोले जेठाक, ज्यामिरेमा वस्ति पुरेको, धरै पशुपछि, वालीको क्षति भएको • घरपिडी, ढाडखर्क, दानेस्वारामा १ घर पुरेको, गोरीगाऊँमा १ घर पुरेको • बोहोरीबोटकम ३ घर पुरेको • वार्षिक ७ देखि ८ रोपनी खेति योग्य जमिन पुर्ने गरेको यसका साथै १०० देखि २०० पशुपछि पहिरोले मर्ने गरेको	जेठाक, ज्यामिरे, डाडखर्क, गौरीगाऊँ		नहर फुटेर पहिरो जान सक्ने सम्भावना रहेको बस्तिहरु विस्तापित हदै जाने नहर, कुलो तथा वाटोमा पहिरोको संख्या वढ्ने	वि.स. २०३५ सालमा टिमुरे जेठाक बाँध बाधेको
	२०५७ २०७२ २०७५ २०७६ २०७७ २०७८		**वडा ४** • चिसापानी क्षेत्रमा घर चकिर्ने, भासिने गरेको • अल्काटारमा २ घर पुरेको , कुमालगाँउको पुच्छारमा १ वना घाक्ष्ते भएको • चिसापानीमा पहिरोले गर्दा वस्ति तथा टकला मन्दिर जोखिममा • वुढिखोला, अल्काटारका ठाउँठाउँमा बारी भसिएको • पहिरोले चक्रवतिधाममा ५० मिटर वति बाटो बगाएको • बोहोरागाउँमा वाटो पुरेको • दमैग्रैहामा १ घर विस्तापित भएको	चिसापानी, अल्काटार, बुढिखोला, दमैगैरा		बस्ति विस्तापित हदै जान सक्ने	अकाला, चिसापानीमा तारजाली लगाएको, क्षतिपूर्ति बाडेको

प्रकोपहरू	वर्ष	बारम्बरता	प्रकोपले ल्याएको असर तथा प्रभावहरु	प्रभावित स्थान	महिला तथा संकटासन्न वर्गमा परेको असर	भविष्यमा हुन सक्ने असर तथा प्रयास	अनुकूलन प्रयास
			• कान्लेखेतमा नहर, घर वस्तिलाई असर गरेको				
पहिरो	२०११ २०७७ २०६५ २०७७ २०७८		**वडा नं ६** • नमाङ सिं खेतवारी पुरेको, दलित वस्ति जोखिममा • नादिम घाटमा जंगलमा पहिरो (वसिुरल खोलाबाट • माफ्रहटियामा खेतमारी पुरेको, बाटो पुरेको ३ ४ रोपनी खेत पुरेको, १६ घर जोखिममा • लुपुगाँउमा ३ ४ घर सहित वस्ति जोखिममा • लुपुमा घर बगाएका, खेत पुरेको, चेपेले १५ रोपनी खेत बगाएको • थपलिया गाँउमा पहिरोले ३ किमि बाटो पुरेको • मगंलटारमा ३ रोपनि खेत पुरेको	नमाङ सिं नादिम घाट माफ्रहटिया लुपुगाँउ थपलिया गाँउ मगंलटार		बस्ती जोखिममा उत्पादनमा कमी आउन सक्ने	बसाइ सरेको सार्थक प्रयास हुन नसकेको
	२०७७ २०७८		**वडा ५** • वि.सं. २०७७ सालमा भदौरे गाउँमा ३ घरको जग्गा पुरेको र ३ घर विस्थापित • वि.सं. २०७८ सालमा डाडाँगाउ गाउँमा २ विस्थापित	भदौरे गाउँ, डाडाँगाउ		डाडाँगाउ गाउँमा ५ घर विस्थापित हुन सक्ने	सार्थक प्रयास हुन नसकेका
पहिरो	२०६५ २०७८		**वडा ८** **सुब्बाथोक गाउँको पहिरो** • ३ जना व्यक्ति बगाएको २ जना व्यक्ति मृत्यु, • पिपलटारी (नेपाली र गन्धर्व) जाती बस्ने १० घर जोखिममा रहेको • पुल तथा बस्ती जोखिममा **माफ्रीगाउँको पहिरो** • कटान गरेकोले १५ घर जग्गा जोखिममा रहेको **सिरण्र पहिरो** • जमिन चिरिएरकाले जोखिम रेहेको **खानेपानीमा भएको क्षति** • १७० घरको खानेपानीमा असर पुऱ्याएको	सुब्बाथोक, पिपलटारी माफ्रीगाउँ सिरण्र धोबी खोला		बस्ती नै बगाउने जोखिम, बनाएका पूर्वाधारमा क्षति	सार्थक प्रयास हुन नसकेको

प्रकोपहरू	वर्ष	बारम्बरता	प्रकोपले ल्याएको असर तथा प्रभावहरु	प्रभावित स्थान	महिला तथा संकटासन्न वर्गमा परेको असर	भविष्यमा हुन सक्ने असर तथा प्रयास	अनुकूलन प्रयास
			• खानेपानी मुहान नै पुरेको, पाइप बगाएको • धोबी खोलामा गएको पहिरोले पानीको पाइप क्षति **सिचाइ कूलोमा भएको क्षति** • रुमलेडाँडा अमले र कोइराले ७० मिटर कूलो बगाएको • पाङ्ग्रे हर्राबोट सिचाइ योजना २०० मी क्षति • भैसे खोला, डिही १०० मि कूलो बगाएको				
पहिरो	२०६३ २०७७		**वडा नं ९** • ५ देखि ७ रोपनी खेत वगुवाटोलको आमा समुहको भवन पछाडि पुरेको • वगुवाटोलको २० रोपनी जति पाखो बगेको • कुणुलेमा खानेपानीको पाइप बगाएको • राम्चे क्षेत्रमा ५० रोपनी खेतियोग्य जमिन बगाएको, ५ घरधुरी जोखिममा • ढाडकैचलेमा वन क्षेत्रमा असर गरेको • बाह्रसोरटोलमा १ घर भासिएको • गुफा क्षेत्रमा ५ रोजनी वारी पुरेको • लोसेको वस्ति पहिरोको कारण जोखिममा	बगुवाटोल राम्चे लेसे		लोसेको वस्ति पहिरोको कारण थप जोखिममा पर्न सक्ने पहिरोले खेतवारी पुर्ने क्रम अझै बढेने	तारजाली भरेको क्षतिपूर्ति माँग पर्खाल लगाएको
बाली रोग	२०६५	निरन्तर	**वडा ५** • गबाारो, फौजी किरा, पतेरो लागेर धान उब्जनीमा ह्रास • मकै, गोलभेडामा डडुवा लागेर उत्पादनमा कमी	पुरै वडा			
पशु रोग	प्रत्येक वर्ष	निरन्तर	• बाखामा रोग लागेकाले ४० बाखा मरेको • पशुपालनमा कठिनाई • जेठाकमा ४ रागो , नेगोटेमा १ वटा रागो जरो आएर मरेको • धेरै जसो जर्सिगाई ब्यायपछि बिरामी हुने	पुरै वडा		रोग र बारम्बारता बढ्न सक्ने	उपचार गरेको

प्रकोपहरू	वर्ष	बारम्बरता	प्रकोपले ल्याएको असर तथा प्रभावहरु	प्रभावित स्थान	महिला तथा संकटासन्न वर्गमा परेको असर	भविष्यमा हुन सक्ने असर तथा प्रयास	अनुकूलन प्रयास
			• खोरेतले वर्षाको समयमा जंगलमा चर्न जाने जनावरलाई सताउने गरेका				
खडेरी	प्रत्येक वर्ष	निरन्तर	**वडा ८** • खानेपानी अभाव सिर्जना भएको • माथिल्लो धोबी खोला मूल सुकेको • ५२ घर शान्त प्रा.वि. खानेपानी अभाव • हिउँदे बाली लगाउन कठिन भएको • उत्पादकत्वमा कमी	पुरै वडा		पानीको मुहान सक्दै जान सक्ने उत्पाकत्वमा कमी हन जाने	वृक्षारोपण
आगलागी	२०२२, २०७७ २०७८		**वडा १** • वि.सं. २०२२ सालमा १५ देखि २० वटा घर जलेको • वि.सं. २०७७ सालमा रावि वन, ओकालवाटो, दुनहुरे , ओदालपाटो, कुप्रेचौर, एकिकृतमा आगोले क्षति • वि.सं. २०७८ सालमा गोठ जलेर ३ वटा भैसीको मरेको	बस्ती तथा वन			आगोलागी निभाउन जाने गरेको
			वडा २ • जंगल नोक्सान • घाँसदाउरामा असर				
	२०५५ देखि	निरन्तर	**वडा ८** • कानीबन्सा सा.व.लागेको आगोले २० हेक्टर वन र वन्यजन्तुमा असर • महादेव, करखारी, सालघारी, तलेजु अन्नपूर्ण सा.व.मा लागेको आगाले असर • मर्स्याङ्दी पिपलटारीमा पनि असर	बस्ती तथा वन			अग्नि रेखा कोरेको गाउँले मिलेर पानी सेउलाले हानेर आगो निभाउने गरेको
	२०७५ २०७६ २०७७		**वडा ९** • वि.सं. २०७५ सालमा राइनस कालिका मा आगोलागी				

प्रकोपहरू	वर्ष	बारम्बरता	प्रकोपले ल्याएको असर तथा प्रभावहरु	प्रभावित स्थान	महिला तथा संकटासन्न वर्गमा परेको असर	भविष्यमा हुन सक्ने असर तथा प्रयास	अनुकूलन प्रयास
			• वि.सं. २०७६ सालमा विरमति सा.व.मा आगलागी भइ क्षति • वि.सं. २०७७ सालमा दिव्यज्योति मनकामना सा.व.मा क्षति				
मिचाहा झार	२०४१ २०७० पछि देखिएको	निरन्तर	**वडा १,२** • निलोगन्ध, वनमारा, लज्जावती, मरेरी, आलुपाते, जस्ता झारहरु देखा परेको • खेतीमा क्षति • उखेल्दा पनि नमासिने, पातबाटै उम्रिने • वि.सं. २०४१ बाट वनमासा आएको र स्थानीय रैथाने प्रजातीलाई असर पारेको • खेतमा १० देखि १२ वर्ष देखिन थालेको • मराठी १० वर्ष देखि देखिएको • गुमपाती २० वर्षदेखि देखिएको • जलकुम्भीको मात्रा खेत बढ्दै गएको	पुरै वडा		मिचाहाझारको फैलावट बढ्दै जान सक्ने	काटेर फालेको, उखेलेको, गोडने क्रमसंख्या बढाएको
चट्याङ्	२०४९		• नौबिसेमा १ जना मान्छे मारेका			जनधनको क्षीत हुन सक्ने	अर्थिङ गरिएको
हावाहुरी	२०७६		• हावाहुरीले खेतीबालीमा असर गर्ने गरेको	पुरै वडा		धनजनमा क्षति हुन सक्ने,	घरको बनोट फेरेको

३.७. बस्ती अनुसार प्रकोपको विवरण

स्थानीय अनुकूलन योजना तयार गर्ने क्रममा अध्ययन गरिएका विभिन्न सामग्रीहरूका साथै ऐतिहासिक समयरेखाको विश्लेषणले देखाए अनुरूप यस नगरपालिकामा रहेका विभिन्न प्रकारका जलवायुजन्य प्रकोपहरू र तिनका असरहरूको लेखाजोखा गरी बस्ती अनुसार जोखिम तथा प्रकोप विश्लेषण गर्न यस विधिको प्रयोग गरिएको छ। प्रत्येक वडामा रहेका टोलहरूबाट एक टोललाई एक बस्ती निर्धारण गरी सहभागीहरूसँग प्रमुख प्रकोपहरूको बारेमा छलफल गरी तिनीहरूको असर र प्रभावका आधारमा हरेक बस्तीलाई हरेक प्रकोपको आधारमा ० (प्रकोप नभएको) देखि ३ (अत्यधिक प्रकोप भएको) सम्मको जोखिममा वर्गीकरण गरिएको थिए (तालिका १९)।

तालिका १९ बस्ती अनुसार प्रकोपको विवरण

वस्तीको नाम	पहिरो	नदीकटान	वालीरोग	पशुरोग	हावाहुरी	खडेरी	असिनापानी	जंगलि जनावर	आगलागी	भूक्षय	मिचाहाझार	चट्याङ्ग	कैफियत
वडा १													
बोराङ													
भंगारी	१												
दमाढुङ्गा	१												
बोराङ खोला	१	१											
साइलीटार	१												
छापस्वारा													
मिरखर्क	१												
सालघारी	१												
वडा २													
घडेरी गाउँ	२												
सिम्ले	२												
टारीखेत	२												
चनौटे													
गंगटेखोला													
कामीगाउँ	३												
वडा ३													
टिमुर	१	२	२	२	१	२	१	३	३	२	२	१	नहर भएको क्षेत्र
ज्यामिरे	३	१	२	२	१	१	१	३	३	२	२	१	
जेठाक / नौबिसे	२	२	२	३	१	३	३	१	३	१	२	१	
छाप, ग्रैरिगाऊँ, ढलौटा	३	१	२	२	१	२	१	१	२	१	२	१	
लामपाटा	२	१	२	१	१	१	१	२	२	१	२	१	
ढाडखर्क	३	१	२	२	१	३	३	३	३	२	२	१	
वडा ४													
सातविसे	०	३	३	१	१	२	१	२	१	१	२	१	
नेवोटे	०	३	३	१	१	१	१	२	१	१	१	१	
अल्काटार	२	३	२	१	१	१	१	२	१	१	२	१	
वाहोरागाउँ		०	२	१	१	१	१	२	१	१	२	१	

वस्तीको नाम	पहिरो	नदीकटान	वालीरोग	पशुरोग	हावाहुरी	खडेरी	असिनापानी	जंगलि जनावर	आगलागी	भूक्षय	मिचाहाझार	चट्याङ्ग	कैफियत
छविसे	०	३	२	२	१	१	१	२	१	१	१	१	
कुसुण्डे टोल	२	२	२	!	१	१	१	१	१	१	२	१	
पोखरी वगैचा (कुमालगाँउ)	!	२	२	!	१	१	१	२	१	१	१	१	
वडा ५													
वालुवाटार													
भदौरे	२												
चिउरीटार													
कैनीटार													
सुवेटार													
विरौटा													
डाडागाउँ	२												
लोसे													
वडा ६													
गगटे	३	३	१	१	१	१	१	२	३	१	१	१	भिरालो
पाँचभाइ	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	
नरिमघाट	३	३	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	भिरालो
नयाँपौवा	३	३	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	भिरालो
मझहटिण	३	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	
वरेटार	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	
धमिलिकुवा	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	
पोखेटार साउगाँउ	१	१	१	१	१	२	१	१	१	१	१	१	
थपलिया गाँउ (गौलिटार)	३	१	१	१	१	२	१	१	२	१	१	१	
फुलबारी सालखेती	३	३	१			३	१	१	३	१	१	१	भिरालो
लुपुगाँउ लुपु खहरे	३					३	१	१	३	१	१	१	
आँपचौर सानो भट्टि	३	१	१	१	१	२	१	१	२			१	
फोकसिंग	३	१	१	१	१	३	१	१	२				
मेजरगाँउ	३					३		२	३				
जमुनडाँडा / छापस्वारा	३					३		२	३				

वस्तीको नाम	पहिरो	नदीकटान	वालीरोग	पशुरोग	हावाहुरी	खडेरी	असिनापानी	जंगलि जनावर	आगलागी	भूक्षय	मिचाहाभ्कार	चट्याङ्ग	कैफियत
स्वाउली	३	३				३		१	३				
मंगलटार	३					२			३				
वडा ७													
डाँडाबगर		२				१							
बगर		२				१							
सालडाँडा						१							
सिमपानी	२					१							
पाँडेबेशी						१							
ठूलो बगैँचा						१							
बाङ्गेचौर	३	२				१							
विशालटार	२					१			१				
घर्तिगाउँ	२					१							
पुतलीथुम्का	२					१							
वडा ८													
माझीगाउँ	२	३	१	२	१	३	१	२	२	२	२	१	
हर्राबोट कटरबारी	२	१	१	२	१	३	१	२	२	१	२	१	
सिरक	३	१	१	२	१	३	१	२	२	१	२	१	
अमलेडाँडा	२	१	१	२	१	३	१	२	२	१	२	१	
डोलियाँडाँडा	२	१	१	२	१	३	१	२	२	१	२	१	
पिपलटारी भादगाउँ	१	३	१	२	१	३	१	२	२	१	२	१	
तार्कुघाट हर्राबोट फाँट	०	२	२	२	१	३	१	१	२	१	२	१	
वडा ९													
वगुवा	२	१	२	२		१	१	३	३	१	२	१	
राम्चे, कोइराले	३	२	२	२	१	१	१	३	३	१	२	१	
लाम्पाटा, काउलेपानी, ढाडकैचले	३	२	२	२	१	१	१	२	०	१	२	१	
भगेरस्वारा, साउनेपानी, लोसे	२	०	२	२	१	१	१	३	०	१	३	१	
कोटगाऊँ, बोडिस्वारा, काफलबोट	०	०	२	२	१	२	१	२	०	१	२	१	

वस्तीको नाम	पहिरो	नदीकटान	वालीरोग	पशुरोग	हावाहुरी	खडेरी	असिनापानी	जंगलि जनावर	आगलागी	भूक्षय	मिचाहाझार	चट्याङ्ग	कैफियत
साततले, केउरेनी	०	२	२	२	१	२	१	२	०	१	२	१	
सग्रवास, मगरगाउँ	१	२	२	२	१	२	१	२	१	१	२	१	
कुडुलेगाउँ, वखलेटोल, चैमलेटोल, डाडखण्डे	२	२	२	२	१	२	१	२	३	२	२	१	
राईनासकोट, कुवापानी	२	०	२	२	१	२	१	३	३	३	२	१	
वडा १०													
प्यारजुङ्ग	३	०	३	१	१	१	१	२	३	१	२	१	
बोराङ्ग, लामागाँउ, पत्रेनि	३	०	३	१	१	१	१	२	२	१	२	१	
कोकेगाँउ, सिमघारी, पात्लेपानी	३	०	३	१	१	१	१	२	२	१	२	१	
माथि तालिकामा दिइएको मान सूचक ***३ = उच्च, २ = मध्यम, १ = न्युन, ० = प्रकोप नभएको***													

३.८. विषयगत क्षेत्रमा पारेको प्रभाव तथा असरहरूको विश्लेषण

यो विधिको प्रयोगले पहिचान भएका जलवायु परिवर्तनका असर तथा प्रकोपहरूबाट नेपाल सरकारले विक्रम सम्वत् २०६६ मा राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम तयार पारी सार्वजनिक गरेका १० ओटा क्षेत्रहरू (कृषि तथा खाद्य सुरक्षा; वन, जैविक विविधता तथा जलाधार संरक्षण; जल तथा ऊर्जा; स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई; स्थानीय ग्रामीण तथा शहरी बस्ती; जलवायुजन्य प्रकोप न्यूनीकरण तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन; पर्यटन एवम् प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदा; उद्योग, यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार; लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिता, जीविकोपार्जन र सुशासन; जनचेतना अभिवृद्धि तथा क्षमता विकास)मा पारेका प्रभावहरूको विश्लेषण गरिएको (तालिका २०) छ। यस विधिबाट प्राप्त सूचनाले ३० वर्ष अगाडिको अवस्था, हाल देखिएका प्रभाव तथा असरहरू र भविष्यमा पर्नसक्ने असरहरूको परिदृश्यको कल्पनासँगै उच्च जोखिममा रहेका महिला तथा बालबालिकामा पर्नसक्ने असरहरूको विश्लेषण गर्दै जलवायु परिवर्तनका कारण सिर्जित असरहरूसँग अनुकूलित हुने योजना निर्माणका लागि सहयोग गरेको छ।

तालिका २० जलवायु परिवर्तनले विभन्न विषयगत क्षेत्रमा पारेका प्रभाव तथा असरहरूको विश्लेषण

क्षेत्र	३० वर्ष अगाडिको अवस्था	प्रभाव तथा असरहरू	भविष्यमा पर्नसक्ने प्रभाव तथा असरहरू	महिला तथा बालबालिकामा पर्नसक्ने प्रभाव
कृषि तथा खाद्यसुरक्षा	• आत्मनिर्भर, नून र चिनीबाहेक अरू आफ्नै उत्पादनले पुग्ने • रसायनिक मल तथा किटनाशक औषधीको प्रयोग नभएको, • स्थानीय बीउबिजनको मात्र प्रयोग भएको	• उत्पादकत्व घटेको • खेतबारी बाँझो रहने अवस्था • बाली नछिप्पिदै सुक्न थालेको, • पशुपालनमा कृषि फर्म तर्फ आकर्षण बढ्दै गएको, • कृषि सामग्रीमा आयात बढेको,	• खाद्य असुरक्षामा वृद्धि हुन सक्ने • सिँचाइ प्रणालीको विकासले कृषि उत्पादनमा मौसममा नै भर पर्नु पर्ने समस्याबाट केहि राहत हुन सक्ने। • कृषि तथा पशुपालनमा ठिमाहा प्रजातिको प्रयोगका कारण उत्पादनमा वृद्धि	• विषादी तथा किटनाशक औषधीको प्रयोगका कारण महिलाहरुको प्रजनन स्वास्थ्यमा असर पर्न सक्ने। • बालबालिका महिलाको स्वास्थ्यमा असर देखिन सक्ने

क्षेत्र	३० वर्ष अगाडिको अवस्था	प्रभाव तथा असरहरू	भविष्यमा पर्नसक्ने प्रभाव तथा असरहरू	महिला तथा बालबालिकामा पर्नसक्ने प्रभाव
	• स्थानीय जातका मात्र पशु पालन भएको, • पशुरोगहरु कम लाग्ने गरेको	• कृषि व्यवसायिक हुँदै गएको, • स्थानीय बीउबिजन र स्थानीय जातका पशुहरू हराउँदै गएको, • बाली परिवर्तन गरी आम्दानी हुने खाले बाली लगाउन थालिएको • विषादी, रसायनिक मलको प्रयोग बढेको • पशु तथा बालीमा नयाँ खाले रोगको समस्या	भएतापनि स्थानीय प्रजातिहरु लोप हुन सक्ने । • कृषि तथा पशुरोग वृद्धि हुन सक्ने • व्यवसायिक कृषि प्रणालीको सुरुवात हुनसक्ने • नयाँ रोगहरुको वृद्धि हुन सक्ने । • कृषिमा आधुनिकिकरणले गर्दा काम गर्न सहज तथा छरितो हुन सक्ने । • बजारको राम्रो व्यवस्थापन हुन सक्ने	
वन, जैविक विविधता तथा जलाधार संरक्षण	• वनजङ्गल घना भएको • पानीको मूल प्रशस्त भएको • समयमा पानी पर्ने गरेको • जडीबुटीहरु प्रशस्त पाइने गरेको • जङ्गलमा प्रशस्त जनावरहरू रहेको	• मिचाहाझारले घाँसमा कमी भएको • सामुदायिक वनको सुरुवात भएसँगै जङ्गल क्षेत्रमा विस्तार भएको • वन पैदावार (दाउरा तथा काठ)को उपलब्धतामा वृद्धि भएको • पानीको मूलहरु सुक्दै गएका • राम्रा प्रजातिका स्थानीय काष्ठजन्य रुखहरू कम हुँदै गएको	• मिचाहा प्रजातिको प्रकोप अझै बढ्न सक्ने • भौतिक पूर्वाधार विकाशका क्रममा वन क्षेत्र धेरै विनाश हुन सक्ने । • पशुपालनमा समस्या आउन सक्ने । • खानेपानीका मूलहरु अझै सुक्दै जान सक्ने • जडिबुटी खेतीमा सामुदायिक वनको सहभागिता हुनसक्ने • वन क्षेत्रमा वृद्धि हुन सक्ने • राम्रा प्रजातिका स्थानीय काष्ठजन्य रुखहरु लोप हुन सक्ने	• पानीका स्रोत घट्दै जाँदा महिला तथा बालबालीकाहरुलाई बढी असर परेको • घाँसपातका लागि लामो समय खर्च गर्नु परेको ।
जल तथा उर्जा	• खानेपानीका मूलहरु प्रशस्त थिए • सिँचाइको लागि मुख्यतय आकाशे पानीमा मात्र निर्भर हुने गरेको । • पोखरीको सङ्ख्या प्रशस्त थिए • उर्जाका रुपमा दियालो, दाउरा तथा मट्टितेल आदिको प्रयोग हुने गरेको ।	• बिजुली बत्ती तथा सोलार प्रयोग बढेको । • सिँचाइको लागी विभिन्न कुलो निर्माण गरि सिँचित गर्ने गरेको • मूलहरु सुक्दै जानाले खानेपानीको अभाव हुँदै गएको • कुलो भएपनि पानी नभएको • पोखरीको सङ्ख्या घटेको तथा क्षेत्रफल पनि सानो भएको	• सुख्खाको समय अझ बढ्न सक्ने र सिँचाइको सुविधा नभएमा खाद्य संकट आउन सक्ने । • जल तथा उर्जा सङ्कट अझ बढ्न सक्ने । • पोखरीको उचित संरक्षण नगरेमा पोखरीको क्षेत्र नासिन सक्ने • प्रत्येक घरमा धाराको पानी पुग्न सक्ने	• खानेपानीको मूलहरु सुक्दै जनाले महिला तथा बालबालिकाहरुलाई बढी असर पर्ने । • जल तथा उर्जा सङ्कटका कारण महिलाहरुको कार्यबोझ बढ्न सक्ने । • सरसफाइमा कमी हुन सक्ने ।
स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई	• बिरामी हुँदा झारफुक तथा घरेलु औषधी र जडीबुटीको प्रयोग हुने गरेको । • खानेपानीको लागि ढुङ्गेधारा, कुवा जस्ता मुलमा निर्भर ।	• स्वास्थ्य चौकी, अस्पतालहरुमा वृद्धि भएको । • स्वास्थ्य परीक्षणको प्रचलन बढेको । • कृषि बालीमा विषादीको प्रयोगका कारण स्वास्थ्यमा असर परेको ।	• स्वास्थ्य सुविधा सहज हुँदै जान सक्ने तर कोभिड जस्ता रोगको प्रकोप बढ्न सक्ने । • वायु प्रदुषण बढ्दै जाने • बालीमा विषादीको प्रयोग अझै बढ्न सक्ने ।	• महिला तथा बालबालिकाको स्वास्थ्यमा समस्या बढ्न सक्ने । • प्रजनन स्वास्थ्य तथा बाल स्वास्थ्यमा समस्या बढ्न सक्ने । • खानेपानीको समस्या बढ्नाले महिला तथा बालबालिकालाई कार्यबोझ बढ्न सक्ने ।

क्षेत्र	३० वर्ष अगाडिको अवस्था	प्रभाव तथा असरहरू	भविष्यमा पर्नसक्ने प्रभाव तथा असरहरू	महिला तथा बालबालिकामा पर्नसक्ने प्रभाव
	• सरुवा रोगहरु मुख्य गरी हैजा, दादुरा, झाडापखाला आदिको प्रकोप बढी भएको ।	• सरुवा रोगहरु कम भएको तर आँखा पोल्ने, छाला सम्बन्धि रोगहरु, क्यान्सर, मधुमेह, उच्च रक्तचाप जस्ता समस्या बढेको ।	• शहरको बिस्तारसँगै फोहोरमैला व्यवस्थापनको समस्या बढ्दै जान सक्ने । • सरसफाइमा जनचेतना वृद्धि हुने । • स्वच्छ खानेपानीमा पहुँच कम हुने ।	
स्थानीय ग्रामीण तथा शहरी बस्ती	• जनघनत्व कम थियो । • सडक सञ्जालको बिस्तार भएको थिएन । • कृषिमा आत्मनिर्भर थियो । • ग्रामीण केन्द्रित बस्ती तथा बजार थियो • पातलो छरिएर रहेका बस्तीहरु रहेका • खरले छाएका कच्ची घरहरूको बाहुल्यता थियो ।	• जङ्गल फडानी भएको, सडक सञ्जालमा वृद्धि र सडक छेउछाउमा बस्तीहरु केन्द्रित भएको । • साना साना बजारहरुको बिस्तार भएको र मानिसहरू बढी शहर केन्द्रित भएको । • सहज उपलब्धताका कारण परनिर्भरता बढेको । • जनघनत्व बढेको । • जस्तापाताले छाएका पक्की घरहरुतर्फ आकर्षण वृद्धि भएको	• शहर केन्द्रित बस्ती बढ्नाले स्थानीय जग्गा जमिन कम हुँदै जाने जसका कारण स्थानीय उत्पादनमा कमी हुन सक्ने । • पशुजन्य उत्पादनमा कमी आउन सक्ने । • अव्यवस्थित शहरीकरण बढ्न सक्ने ।	• महिलाहरुलाई जीविकोपार्जनमा समस्या आउन सक्ने । • खाद्यान्नमा बाह्य उत्पादनको प्रयोग बढी गर्नाले महिला तथा बालबालिकाको स्वास्थ्यमा गम्भीर असर पर्न सक्ने ।
जलवायुजन्य प्रकोप न्यूनीकरण तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन	• पहिले पानी समयमा पर्ने गरेको • घना जङ्गल भएको कारण बाढी पहिरोको जोखिम कम थियो ।	• छोटो समयमा ठूलो पानी पर्ने हुनाले पहिरोको समस्या बढी हुने गरेको । • नदी कटान बढेको • आगलागीको प्रकोप बढेको तर समुदायले मिलेर निभाउने गरेको • समयमा वर्षा नहुने समस्या बढेको • बेमौसमी वर्षाले खेतीबाली बिगार्ने गरेको	• मौसमी तथा आन्तरिक बसाई सराई बढ्न सक्ने • आगलागीको प्रकोप बढ्न सक्ने • बाढी, पहिरो जस्ता प्राकृतिक प्रकोपहरूमा वृद्धि हुन सक्ने	• जलवायुजन्य प्रकोप तथा विपद्का घटनाहरुमा वृद्धि हुनाले महिला तथा बालबालिकाहरू बढी प्रभावित हुन सक्ने ।
पर्यटन एवम् प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदा	• विवाह, व्रतबन्ध तथा अन्य सामाजिक कार्यमा पन्चैबाजा बजाउने गरेको । • स्थानीय उत्पादनहरूको बिक्री वितरणका लागि हाट, बजार बाक्लै लाग्ने गरेको । • मौलिक संस्कृतिको बाहुल्यता रहेको	• पन्चैबाजा बजाउने जनशक्तिमा कमी भएको र विवाह, व्रतबन्ध तथा अन्य सामाजिक कार्यमा पनि पहिले भन्दा कमै मात्रामा माग भएको । • ऐतिहासिक धरोहर तथा सांस्कृतिक सम्पदाहरुको उचित प्रचार प्रसार हुन नसकेको ।	• पुराना सांस्कृतिक कलाहरू नयाँ पुस्तामा हस्तान्तरण हुन नसक्दा पूर्ण रूपमा लोप हुन सक्ने जोखिम बढेको । • ऐतिहासिक धरोहर तथा सांस्कृतिक सम्पदाहरुको उचित सम्भार नभएमा इतिहासको रूपमा मात्र रहन सक्ने तर उचित तरिकाले संरक्षण संबर्द्धन तथा प्रचार प्रसार गर्न सकेमा पर्यटन विकासमा टेवा पुग्ने । • मौलिक संस्कृति लोप हुन सक्ने	• बालबालिकाहरूलाई पुराना सांस्कृतिक कलाहरूका बारेमा जानकारी नभएको, जसका कारण उक्त कलाहरू भविष्यमा लोप हुँदै जाने सम्भावना रहेको ।
उद्योग, यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार	• यातायातका साधनहरू कम भएको ।	• सबै वडा सडक सञ्जालसँग जोडिएको । • घरहरु पक्की तथा टिनको प्रयोग गर्ने चलन बढेको ।	• ठूलाठूला उद्योग कलकारखानाको सङ्ख्यामा उल्लेखीय वृद्धि हुने ।	• उद्योग, यातायातका साधन तथा भौतिक पूर्वाधारहरूको विकासका कारण महिला तथा

क्षेत्र	३० वर्ष अगाडिको अवस्था	प्रभाव तथा असरहरू	भविष्यमा पर्नसक्ने प्रभाव तथा असरहरू	महिला तथा बालबालिकामा पर्नसक्ने प्रभाव
	• घरहरू खर, ढुङ्गा, फुसले छाउने गरेको । • बाटाका नाममा ससाना गल्लीहरु मात्रै भएको • सञ्चारका लागि हुलाकमार्फत चिठ्ठीपत्र आदान प्रदान हुने गरेको ।	• सडक सञ्जाल विस्तार हुँदै गएको । • सञ्चारका लागि अधिकतम जनसङ्ख्याको मोबाईल फोनमा पहुँच पुगेको ।	• अतिवृष्टि तथा अनावृष्टिका कारण भौतिक पूर्वाधारहरू अझ बढी जोखिममा हुन सक्ने । • यातायात तथा सडक सञ्जाल अझ विस्तार हुँदै जान सक्ने • ईन्टरनेट तथा मोबाइल फोनमा करिब सबैको पहुँच पुगिसकेको हुने ।	बालबालिकाहरूलाई पहिले भन्दा सहज भएको । • प्रदुषणको कारण महिला तथा बालबालिकाको स्वास्थ्यमा असर पर्ने ।
लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिता, जीविकोपार्जन र सुशासन	• बहुविवाह तथा बालविवाह बढी हुने गरेको । • छुवाछुत तथा जातीय भेदभाव अत्यधिक हुने गरेको । • महिलाहरूको शिक्षा तथा स्वास्थ्यको अवस्था नाजुक भएको । • सामाजिक कार्यहरुमा महिला तथा सामाजमा वञ्चित भएका वर्गहरूको सहभागिता अत्यन्तै न्यून थियो ।	• बहुविवाह तथा बालविवाहमा कमी भएको । • पहिले भन्दा जातीय छुवाछुतमा कमी आएको तर निर्मुल नभएको । • महिला तथा सीमान्तकृत वर्गको सामाजिक कार्यमा सहभागिता वृद्धि तर सक्रिय र सार्थक सहभागिता अझै पनि हुन नसकेको । • जीविकोपार्जन पहिले भन्दा केही सहज भएको तर वैदेशिक रोजगारमा जाने सङ्ख्या भने उल्लेख्य रहेको ।	• बहुविवाह तथा बालविवाह निर्मुल हुन सक्ने । • छुवाछुत तथा जातीय भेदभावमा कमी आउन सक्ने • महिलाहरूको प्रजनन स्वास्थ्यमा सुधार आउन सक्ने • महिला तथा सीमान्तकृत वर्गको अर्थपूर्ण सहभागितामा वृद्धि हुँदै जाने । • जीविकोपार्जनको लागी वैदेशिक रोजगारमा जानेहरूको सङ्ख्या अझै वृद्धि हुने	• महिलाहरूलाई घरायसी कार्य तथा सामाजिक एवम् जागिरका कारण दाहोरो भार परेको । • महिलाहरूलाई सामाजिक सङ्घसंस्थाहरुमा नामको लागि मात्र राख्ने गरिएको । • महिलाहरूको सक्रिय सहभागिताका लागि उत्प्रेरणामा कमी । • विपन्न वर्गका बालबालिकाहरूको विद्यालय बीचमै छोड्न परेको ।
जनचेतना अभिवृद्धि तथा क्षमता विकास	• जनचेतना, अनुगमन तथा क्षमतामा कमी रहेको ।	• समुदायमा भइरहेका गतिविधिका बारेमा पहिले भन्दा धेरै व्यक्तिहरू जानकार । • लक्षित वर्गका लागि छुट्याइएको बजेट लक्षित वर्गको क्षमता अभिवृद्धिमा लगानी हुन नसकेको । • सीपमुलक तालिमहरू दिने गरिएको तर त्यसको प्रयोग तथा अनुगमन अत्यन्तै न्यून हुने गरेको । • जलवायु परिवर्तनका बारेमा समुदायमा केही जनचेतनामा वृद्धि भएको ।	• जलवायु परिवर्तनको प्रभावहरू अझै बढ्दै जान सक्ने र यसका बारेमा समुदायका व्यक्तिहरू जानकार नहुन सक्ने । • विपन्न तथा जोखिममा परेका समुदायहरूको अनुकूलन क्षमतामा कमी आउन सक्ने ।	• महिला लक्षित कार्यक्रमहरूबाट महिलाहरूको क्षमता विकासमा लक्ष्य अनुरूपको प्रगति नहुनाले जोखिम बढेको ।

परिच्छेद ४ सङ्कटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषण

राईनास नगरपालिका र यसभित्र रहेका वडाहरूमा भौगोलिक सूचना प्रणाली तथा सहभागितामूलक परिदृश्य विकासको प्रयोग गरी सहभागितामूलक विधिहरूमार्फत प्रकोपहरूको पहिचान र जलवायुजन्य सङ्कटासन्नता तथा जोखिमको विश्लेषण गरिएको छ । यस्ता प्रकोप तथा जलवायुजन्य सङ्कटसँग जुध्नका लागि आवश्यक अनुकूलन क्षमताको प्रयाप्तता मापनका लागि जलवायुका प्रकोपहरूबाट सङ्कटासन्न वडाहरू र ती वडाभित्रका सङ्कटासन्न समुदाय, घरधुरी र व्यक्ति पहिचान गरी जलवायु परिवर्तनका प्रमुख असर तथा क्षेत्रहरूको विश्लेषण समेत सोही विधिबाट गरिएको छ । यो विधिको प्रयोगले हाल देखा परेका तथा भविष्यमा देखा पर्न सक्ने जलवायुजन्य सङ्कट तथा प्रकोपहरूको न्यूनीकरण गर्न आवश्यक पर्ने अनुकूलन क्रियाकलापहरूको पहिचान तथा प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नका लागि सहज बनाउन निम्न उल्लिखित प्रक्रियाहरू पूरा गरी यो योजना तयार गरिएको छ ।

४.१. प्रकोप सूचकाङ्क

राईनास नगरपालिकाको नगरपालिकास्तरीय अन्तरक्रियाका सहभागीहरूले पहिचान गरेका ११ वटा प्रकोपहरू (तालिका २)सँग सामुदायिक तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीको सम्मुखता, संवेदनशीलता र प्रकोपहरूसँग जुध्ने अनुकूलन क्षमताको विश्लेषण नेपाल सरकारले तय गरेका विभिन्न सूचकहरूमध्येबाट यस नगरपाालिकाका लागि उपयुक्त सूचकहरूको पहिचान र छनौट गरी गरिएको छ ।

तालिका २१ मा देखाइएको प्रकोपहरूको सूचकाङ्क अनुसार जलवायुजन्य प्रकोपहरूको समस्या तथा जोखिम वडा ६ मा सबैभन्दा बढी र वडा ७ मा सबैभन्दा कम रहेको छ ।

तालिका २१ जलवायुजन्य प्रकोपहरूको वडागत सूचकाङ्क

प्रकोपहरू	प्रकोपको वडागत सूचकाङ्क									
	वडा १	वडा २	वडा ३	वडा ४	वडा ५	वडा ६	वडा ७	वडा ८	वडा ९	वडा १०
चट्याङ	०.०१	०.०४	०.०१	०.०३	०.०३	०.०६	०	०	०.०१	०.०४
पहिरो	०.१४	०.१४	०.०४	०.१०	०.०२	०.१०	०	०.०६	०.०८	०.०८
आगलागी	०	०.०८	०.०६	०.०१	०.०३	०.०६	०	०.०४	०.०३	०.०६
बाढी/नदी कटान	०.०७	०.०७	०.०८	०.०९	०.०८	०.१०	०.०४	०.०८	०.०४	०
खडेरी	०.०७	०.०७	०.०३	०.०५	०.०७	०.०७	०	०.००	०.०३	०.०१
असिनापानी	०.०१	०.०५	०.०१	०.०२	०.०५	०.०७	०	०.०१	०.०४	०.०९
पशु रोग	०	०.०२	०.०४	०.०६	०.१०	०.१०	०	०	०.०६	०.१०
बाली रोग	०.०६	०	०.०९	०.१२	०.१२	०.०९	०	०.०६	०.०९	०.०९
मानव रोग	०.०६	०.०३	०.०६	०.०९	०.०९	०.०९	०	०.०३	०.०९	०.०९
मिचाहा झार	०.०७	०.०१	०.०३	०.०७	०.०३	०.०३	०.०१	०	०.०१	०.०५
हावाहुरी	०.०६	०	०	०.०२	०	०.०४	०	०.०१	०	०.०८
जम्मा	०.५५	०.५१	०.४५	०.६७	०.६१	०.८१	०.०५	०.२९	०.४७	०.६८

४.२. सम्मुखता

यस नगरपालिकामा पहिचान भएका प्रकोपहरूसँग सामुदायिक तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीको सम्मुखताको विश्लेषणका लागि जम्मा जनसङ्ख्या, खेतीयोग्य जमिन, वन क्षेत्र, बस्ती तथा भौतिक पूर्वाधारलाई सूचकको रूपमा लिइएको छ । यी सूचकहरूको वडागत मान नगरपालिकामा आयोजित अन्तरक्रिया कार्यक्रमका सहभागीहरूले सहभागितामूलक ढङ्गले निर्धारण गरेका छन् जसलाई तालिका २२ मा प्रस्तुत गरिएको छ । पहिचान भएका प्रकोपसँग

प्रत्येक वडाको जम्मा सम्मुखतालाई एक मानी बढी सम्मुख भएको सूचकलाई बढी र कम सम्मुख भएको सूचकलाई कम मान दिइएको छ। यस नगरपालिकामा प्रकोपहरूले सबैभन्दा बढी बस्ती तथा भौतिक पूर्वाधारमा असर गरेको देखिन्छ।

तालिका २२ सम्मुखताका सूचकहरूको वडागत मान

सूचकहरू	सम्मुखताको वडागत मान										औसत
	वडा १	वडा २	वडा ३	वडा ४	वडा ५	वडा ६	वडा ७	वडा ८	वडा ९	वडा १०	
जम्मा जनसङ्ख्या	०.२४	०.१५	०.१५	०.१	०.३	०.२	०.१५	०.१६	०.१५	०.३५	०.१९५
खेतीयोग्य जमिन	०.२५	०.२५	०.१२	०.२	०.३	०.२	०.५	०.२५	०.२५	०.२५	०.२५७
वन क्षेत्र	०.१३	०.१५	०.१३	०.१	०.१	०.१९	०.२५	०.१५	०.२५	०.१५	०.१६
बस्ती तथा भौतिक पूर्वाधार	०.३८	०.४५	०.६	०.६	०.३	०.४१	०.१	०.४४	०.३५	०.२५	०.३८८
जम्मा	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१

तालिका २३ मा देखाइएको सम्मुखताको सूचकाङ्क अनुसार जलवायुजन्य प्रकोपहरूसँग वडा ८ सबैभन्दा बढी र वडा १ सबैभन्दा कम सम्मुख रहेका छन्।

तालिका २३ सम्मुखताहरूको वडागत सूचकाङ्क

सूचकहरू	सम्मुखताको वडागत सूचकाङ्क									
	वडा १	वडा २	वडा ३	वडा ४	वडा ५	वडा ६	वडा ७	वडा ८	वडा ९	वडा १०
जम्मा जनसङ्ख्या	०.०१	०	०.०७	०.०७	०.०६	०.०९	०.१५	०.२०	०.१३	०.०७
खेतीयोग्य जमिन	०.०४	०.०५	०.१६	०	०.०६	०.१२	०.१३	०.१८	०.२४	०.२६
वन क्षेत्र	०.०४	०.१०	०.११	०.०३	०	०.१४	०.०५	०.१५	०.१६	०.१६
बस्ती तथा भौतिक पूर्वाधार	०.०४	०	०.२५	०.१४	०.१७	०.३९	०.३०	०.३६	०.३२	०.१६
जम्मा	०.१३	०.१४	०.५८	०.२४	०.२९	०.७४	०.६४	०.८९	०.८४	०.६५

४.३. संवेदनशीलता

यस नगरपालिकामा पहिचान भएका प्रकोपहरूसँग सामुदायिक तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीको संवेदनशीलताको विश्लेषणका लागि १८ वर्षभन्दा कम तथा ६० वर्षभन्दा माथिको जनसङ्ख्या, महिलाको जनसङ्ख्या, अपाङ्ग तथा अशक्तको जनसङ्ख्या, खाद्यान्न अभाव भएका घरधुरी, श्रमिक तथा मजदुरहरूको जनसङ्ख्या, खाना पकाउन दाउरा प्रयोग गर्ने घरधुरीको सङ्ख्या, खानेपानीको लागि खुल्ला पानीको स्रोत प्रयोग गर्ने घरधुरी, गरिब घरधुरीको सङख्या र बाढी पहिरोको नजिक तथा ३० प्रतिशत भन्दा बढी भिरालोमा बसोबास गर्ने घरधुरीको सङ्ख्यालाई सूचकको रूपमा लिइएको छ। यी सूचकहरूको वडागत मान नगरपालिकामा आयोजित अन्तरक्रिया कार्यक्रमका सहभागीहरूले सहभागितामूलक ढङ्गले निर्धारण गरेका छन् जसलाई तालिका २४ मा प्रस्तुत गरिएको छ। पहिचान भएका प्रकोपसँग प्रत्येक वडाको जम्मा संवेदनशीलतालाई एक मानी बढी संवेदनशील सूचकलाई बढी र कम संवेदनशील सूचकलाई कम मान दिइएको छ।

तालिका २४ संवेदनशीलताका सूचकहरूको वडागत मान

सूचकहरू	संवेदनशीलताको वडागत मान										औसत
	वडा १	वडा २	वडा ३	वडा ४	वडा ५	वडा ६	वडा ७	वडा ८	वडा ९	वडा १०	
१८ वर्षभन्दा कम तथा ६० वर्षभन्दा माथिको जनसङ्ख्या	०.०४	०.१०	०.१६	०.१५	०.२५	०.१५	०.१५	०.१०	०.१०	०.०७	०.१३
महिलाको जनसङ्ख्या	०.०६	०.१०	०.१५	०.१०	०.२०	०.१०	०.०६	०.०९	०.१०	०.१५	०.११
अपाङ्ग तथा अशक्तको जनसङ्ख्या	०.०५	०.१०	०.०६	०.०५	०.०५	०.०५	०.०५	०.०४	०.०३	०.०४	०.०५
खाद्यान्न अभाव भएका घरधुरीको सङ्ख्या	०.१५	०.१०	०.१२	०.१५	०.१५	०.०५	०.१५	०.१४	०.१०	०.२१	०.१३
श्रमिक तथा मजदुरहरूको जनसङ्ख्या	०.१५	०.१०	०.१२	०.१०	०.१५	०.१०	०.२०	०.१३	०.०५	०.१८	०.१३
खाना पकाउन दाउरा प्रयोग गर्ने घरधुरीको सङ्ख्या	०.०४	०.१५	०.०३	०.०५	०.१०	०.१५	०.१०	०.०५	०.२७	०.१७	०.११
खानेपानीको लागि खुल्ला पानीको स्रोत प्रयोग गर्ने घरधुरीको सङ्ख्या	०.०३	०.१०	०.०१	०.०८	०.०१	०.१०	०.०२	०.०६	०.०५	०.०५	०.०५
गरिब घरधुरीको सङ्ख्या	०.२५	०.१५	०.२०	०.२५	०.०६	०.२०	०.२५	०.२१	०.२०	०.०८	०.१९
बाढी पहिरोको नजिक तथा ३० प्रतिशत भन्दा बढी भिरालोमा बसोबास गर्ने घरधुरीको सङ्ख्या	०.२३	०.१०	०.१५	०.०७	०.०३	०.१०	०.०२	०.१८	०.१०	०.०५	०.१०
जम्मा	**१**	**१**	**१**	**१**	**१**	**१**	**१**	**१**	**१**	**१**	**१**

तालिका २५ मा देखाइएको संवेदनशीलताको सूचकाङ्क अनुसार जलवायुजन्य प्रकोपहरूसँग वडा २ सबैभन्दा बढी र वडा ६ सबैभन्दा कम संवेदनशील रहेका छन् ।

तालिका २५ संवेदनशीलताको वडागत सूचकाङ्क

सूचकहरू	संवेदनशीलताको वडागत सूचकाङ्क									
	वडा १	वडा २	वडा ३	वडा ४	वडा ५	वडा ६	वडा ७	वडा ८	वडा ९	वडा १०
१८ वर्षभन्दा कम तथा ६० वर्षभन्दा माथिको जनसङ्ख्या	०.१२७	०.११९	०.०८०	०.०६४	०.०६४	०	०.०३०	०.०२१	०.०२१	०.१२७
महिलाको जनसङ्ख्या	०.०४५	०.०८६	०.०४८	०.०६६	०.०५०	०	०.०३५	०.१११	०.०३५	०.०७१
अपाङ्ग तथा अशक्तको जनसङ्ख्या	०	०.००६	०.०१२	०.०१४	०.००३	०.०२३	०.००३	०.०५२	०.००७	०
खाद्यान्न अभाव भएका घरधुरीको सङ्ख्या	०.०६६	०.१२०	०.०४५	०.०५८	०.०१३	०.०००	०.१३२	०.०७४	०.०१७	०.१३२
श्रमिक तथा मजदुरहरूको जनसङ्ख्या	०.०४४	०.०८७	०	०.०४१	०.०३३	०.००४	०.०३३	०.०४८	०.१०६	०.१२८
खाना पकाउन दाउरा प्रयोग गर्ने घरधुरीको सङ्ख्या	०	०.०७०	०.००७	०.०२८	०.०२८	०.०२२	०.०११	०.०१७	०.१११	०.०११
खानेपानीको लागि खुल्ला पानीको स्रोत प्रयोग गर्ने घरधुरीको सङ्ख्या	०.००६	०.०४१	०	०.०२६	०	०.०१३	०.०१४	०.००३	०.०५१	०.०१९
गरिब घरधुरीको सङ्ख्या	०.१२३	०.१२०	०.०२४	०.०७७	०.००७	०.०४१	०	०.०५८	०.१८५	०.०७७
बाढी पहिरोको नजिक तथा ३० प्रतिशत भन्दा बढी भिरालोमा बसोबास गर्ने घरधुरीको सङ्ख्या	०.१०३	०	०.०१२	०.०१२	०	०.०२१	०.०९७	०.०३६	०.०५२	०.००३
जम्मा	०.५१४	०.६४८	०.२२८	०.३८४	०.१९९	०.१२४	०.३५५	०.४२०	०.५८५	०.५६८

४.४. अनुकूलन क्षमता

यस नगरपालिकामा पहिचान भएका प्रकोपहरूसँग सामुदायिक तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीको अनुकूलन क्षमताको विश्लेषणका लागि जागिरेको सङ्ख्या, शिक्षित जनसङ्ख्या, विद्युतमा पहुँच पुगेका घरधुरीको सङ्ख्या, सामुदायिक वनको सङ्ख्या, विद्यालयको सङ्ख्या, स्वास्थ्य पूर्वाधारको सङ्ख्या, सुरक्षित खानेपानीमा पहुँच भएका घरधुरीको सङ्ख्या, बाह्रै महिना खान पुग्ने घरधुरी, खानेपानीका स्रोत तथा वितरण, र पर्यटकीय क्षेत्रको सङ्ख्यालाई सूचकको रूपमा लिइएको छ। यी सूचकहरूको वडागत मान नगरपालिकामा आयोजित अन्तरक्रिया कार्यक्रमका सहभागीहरूले सहभागितामूलक ढङ्गले निर्धारण गरेका छन् जसलाई तालिका २६ मा प्रस्तुत गरिएको छ। पहिचान भएका प्रकोपसँग प्रत्येक वडाको जम्मा अनुकूलन क्षमतालाई एक मानी बढी क्षमता भएको सूचकलाई बढी र कम क्षमता भएको सूचकलाई कम मान दिइएको छ।

तालिका २६ अनुकूलन क्षमताका सूचकहरूको वडागत मान

अनुकूलन क्षमताका सूचकहरू	अनुकूलन क्षमताको वडागत मान										औसत
	वडा १	वडा २	वडा ३	वडा ४	वडा ५	वडा ६	वडा ७	वडा ८	वडा ९	वडा १०	
जागिरेको सङ्ख्या	०.१६	०.०८	०.१५	०.१	०.१	०.०५	०.०५	०.१८	०.१५	०.२५	०.१२७
शिक्षित जनसङ्ख्या	०.१४	०.१	०.१	०.०५	०.२	०.१५	०.२	०.११	०.०५	०.१	०.१२
विद्युतमा पहुँच पुगेका घरधुरी	०.१७	०.२२	०.२	०.२	०.२	०.१५	०.४	०.०७	०.२	०.०७	०.१८८
सामुदायिक वनको सङ्ख्या	०.०५	०.०८	०.१	०.०५	०.०५	०.२	०.०५	०.११	०.०७	०.१	०.०८६
विद्यालयको सङ्ख्या	०.०३	०.०३	०.०५	०.१	०.१५	०.०५	०.०३	०.०९	०.०३	०.०८	०.०६४
स्वास्थ्य पूर्वाधारको सङ्ख्या	०.०२	०.०५	०.०५	०.१	०.०५	०.०५	०.०२	०.०८	०.०३	०.०२	०.०४७
सुरक्षित खानेपानीमा पहुँच भएका घरधुरीको सङ्ख्या	०.१८	०.२	०.१	०.१	०.१	०.१५	०.०७	०.०७	०.११	०.१५	०.१२३
बाह्रै महिना खान पुग्ने घरधुरी	०.१	०.१२	०.१	०.१	०.१	०.१	०.१	०.१५	०.१३	०.१	०.११
खानेपानीका स्रोत तथा वितरण	०.१४	०.०५	०.१	०.१	०.०५	०.०५	०.०३	०.१	०.२	०.०८	०.०९
पर्यटकीय क्षेत्रको सङ्ख्या	०.०१	०.०७	०.०५	०.१	०	०.०५	०.०५	०.०४	०.०३	०.०५	०.०४५
जम्मा	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१

तालिका २७ मा देखाइएको अनुकूलन क्षमताको सूचकाङ्क अनुसार प्रकोपहरूसँग जुध्न वडा ८ सँग सबैभन्दा बढी र वडा २ सँग सबैभन्दा कम अनुकूलन क्षमता रहेका छन्।

तालिका २७ अनुकूलन क्षमताको वडागत सुचकाङ्क

अनुकूलन क्षमताका सूचकहरू	अनुकूलन क्षमताको वडागत सूचकाङ्क									
	वडा १	वडा २	वडा ३	वडा ४	वडा ५	वडा ६	वडा ७	वडा ८	वडा ९	वडा १०
जागिरेको सङ्ख्या	०.०९५	०.०३२	०.०५३	०.१२७	०.०११	०	०.०११	०.०२८	०.०३२	०.१२७
शिक्षित जनसङ्ख्या	०	०.१२०	०.१११	०.११४	०.०८२	०.११४	०.०९२	०.०९४	०.११४	०.०८२
विद्युत पुगेको घरधुरीको सङ्ख्या	०.००१	०.००२	०.०९६	०.०१६	०.०१०	०	०.१६२	०.१८८	०.१४५	०.१०६
सामुदायिक वनको सङ्ख्या	०.०३८	०.०१०	०	०	०	०.०१०	०	०.०७६	०.०२९	०.०८६
विद्यालयको सङ्ख्या	०.०१८	०	०.०१८	०.०१८	०.०१८	०.०३७	०.०२७	०.०६४	०.०४६	०.०३७
स्वास्थ्य पूर्वाधारको सङ्ख्या	०	०	०	०	०	०	०	०.०४७	०	०
सुरक्षित खानेपानीमा पहुँच भएका घरधुरीको सङ्ख्या	०.००३	०.००३	०.००६	०.०८९	०.०१०	०.१००	०	०.१२३	०.०६६	०.०८९
बाह्रै महिना खान पुग्ने घरधुरी	०.०५५	०.०१०	०.०७३	०.०६२	०.०९९	०.११०	०	०.०४८	०.०९६	०
खानेपानीका स्रोत तथा वितरण	०.०४०	०.०४०	०.०९०	०.०७०	०.०१०	०.०२०	०	०.०८५	०.०५५	०.०४५
पर्यटकीय क्षेत्रको सङ्ख्या	०	०.००९	०.०४५	०	०	०.०२७	०.००५	०.००५	०.०१४	०.००५
जम्मा	०.२५१	०.२२५	०.४९१	०.४९६	०.२४०	०.४१६	०.२९६	०.७५८	०.५९५	०.५७५

४.५. जोखिमका आधारमा वडा स्तरीकरण

संवेदनशीलता तथा अनुकूलन क्षमताको वडागत कूल सूचकाङ्कको आधारमा वडागत सङ्कटासन्नता पहिचान गरिएको छ । र अन्त्यमा प्रकोप, सम्मुखता र सङ्कटासन्नताका आधारमा जोखिमको वडागत सूचकाङ्क निकालिएको छ। यसरी जोखिमको वडागत सूचकाङ्कको पहिचान गरी दशवटा नै वडाहरूको स्तरीकरण गरिएको छ । तालिका २८ मा देखाइए झैँ राईनास नगरपालिकाको वडा ६ अति कम जोखिममा रहेको छ भने बाँकी सबै वडा अति उच्च जोखिममा रहेका छन् ।

तालिका २८ प्रकोप, सम्मुखता, संवेदनशीलता, अनुकूलन क्षमता, सङ्कटासन्नता तथा जोखिमको आधारमा वडा स्तरीकरण

वडा	प्रकोप (क)	सम्मुखता (ख)	संवेदनशीलता (ग)	अनुकूलन क्षमता (घ)	सङ्कटासन्नता (ङ) (ग-घ)	जोखिम (क*ख*ङ)	जोखिमको अवस्था
१	०.५५२	०.१२९	०.५१४	०.२५१	०.२६३	०.०१९	अति उच्च
२	०.५१०	०.१४२	०.६४८	०.२२५	०.४२४	०.०३१	अति उच्च
३	०.४४७	०.५८४	०.२२८	०.४९१	-०.२६४	-०.०६९	अति उच्च
४	०.६६६	०.२३७	०.३८४	०.४९६	-०.१११	-०.०१८	अति उच्च
५	०.६१०	०.२९०	०.१९९	०.२४०	-०.०४१	-०.००७	अति उच्च
६	०.८०८	०.७४०	०.१२४	०.४१६	-०.२९२	-०.१७५	अति कम
७	०.०५०	०.६३७	०.३५५	०.२९६	०.०५८	०.००२	अति उच्च
८	०.२८८	०.८९०	०.४२०	०.७५८	-०.३३९	-०.०८७	अति उच्च
९	०.४७२	०.८४३	०.५८५	०.५९५	-०.०१०	-०.००४	अति उच्च
१०	०.६८४	०.६४५	०.५६८	०.५७५	-०.००८	-०.००३	अति उच्च

परिच्छेद ५ जलवायु परिवर्तन अनूकुलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरणका रणनीति

५.१. प्रकोपको न्यूनीकरण तथा अनूकुलनका प्रयासहरू पहिचान तथा विश्लेषण

जलवायु परिवर्तनका कारणले सिर्जित प्रकोप पहिचानसँगै ती प्रकोपहरूले समुदायमा निम्त्याएका असहज परिस्थितिको सामना र त्यस्ता असरहरूसँग अनुकूलित हुँदै आउने दिनमा प्रभाव न्यूनीकरण गर्नका लागि समुदायले अपनाइरहेका उपायहरू, त्यस्ता उपायहरूको प्रभावकारिता तथा दीगोपनाको विश्लेषण गर्दै पहिचान भएका जलवायु परिवर्तनका असरहरूसँग अनुकूलित हुने परिकल्पना पूरा गर्नका लागि विभिन्न वैकल्पिक उपायहरूको पहिचान गर्नु यो योजनाको मुख्य उद्देश्य रहेको छ । उक्त उद्देश्य प्राप्तिका लागि यो परिच्छेदमा सहभागितामूलक विधि तथा भौगोलिक सूचना प्रणालीबाट तयार गरिएका नक्साहरूको प्रयोगले पहिचान गरिएका प्रकोपहरूको वर्तमान अवस्था तथा आकलन गरिएका भविष्यमा पर्नसक्ने असर तथा प्रभावहरूसँग अनुकूलित हुन तथा बच्न सहभागितामूलक विकास परिदृश्यको अवधारणा अनुसार जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरूको परिकल्पना गरिएको छ (तालिका २९) ।

यस प्रक्रियामा जलवायुजन्य प्रकोपका कारण समुदाय तथा बस्तीमा दिनानुरुपमा भोग्न परेका असर तथा प्रभावहरूको बारेमा विस्तृत छलफल गरिएको थियो । सहभागितामूलक विधिबाट प्राप्त अनुकूलनका कार्यक्रमहरूको प्रभावकारिता र दीगोपनाको विश्लेषणसँगै वैकल्पिक अनुकूलन तथा न्यूनीकरणका उपायहरूको बारेमा पनि विस्तृत छलफल गरिएको थियो । अन्तरक्रियाबाट नगरपालिका, वडा, तथा बस्तीका सङ्कटासन्न समुदायका जोखिम न्यूनीकरण गर्ने खालका योजनालाई प्राथमिकतामा राखी रणनीतिका रूपमा विकास पनि गरिएको छ । यसरी परामर्शदाताहरूको परामर्श र स्थानीयहरूको अनुभव तथा भोगाइको तालमेलबाट पहिचान गरिएका योजनाहरूको विस्तृत रूपलाई नै स्थानीय अनुकूलन योजनाको स्वरूपका रूपमा अगाडि सारिएको छ ।

तालिका २९ अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरणका कार्यक्रमहरूको विश्लेषण

क.सं.	कार्यक्रम	प्रभावकारिता (१-४)	मीतव्ययीता (१-४)	सम्भाव्यता (१-४)	लक्षित वर्गको पहँच (१-४)	वातावरणमा सकारात्मक असर तथा प्रभाव (१-४)
वडा १						
१	जनचेतना	२	३	२	३	३
२	पानीको मुहान संरक्षण	३	३	२	३	४
३	वृक्षरोपण	४	२	३	२	४
४	तटबन्धन	२	२	२	२	३
५	भू-उपयोगिता नक्साङ्कन	३	३	४	३	३
६	वनभित्र फलफूल वृक्षरोपण	३	३	३	३	४
७	वन संरक्षण व्यवस्थापन	३	२	२	२	४
८	बेमौसमी सुरुङ्गे खेती	४	३	३	४	२
९	पहिरो रोकथाम व्यवस्था	१	१	१	१	२
वडा २						
१	पहिरो रोकथाम व्यवस्था	३	३	१	४	३
२	अग्नि नियन्त्रण सामान	३	३	३	२	२
३	जनचेतना	२	४	४	३	३
४	चट्याङबाट बच्न विद्युत भूमिकरण	२	२	२	३	३
५	भू-उपयोगिता नक्साङ्कन	४	३	३	३	४
६	मिचाहा झार नियन्त्रण	१	२	३	३	३
७	अग्निरेखा	२	३	३	३	३
वडा ३						
१	पहिरो रोकथाम व्यवस्था	४	४	३	४	४

क्र.सं.	कार्यक्रम	प्रभावकारिता (१-४)	मीतव्ययीता (१-४)	सम्भाव्यता (१-४)	लक्षित वर्गको पहँच (१-४)	वातावरणमा सकारात्मक असर तथा प्रभाव (१-४)
२	माटो परीक्षण तथा शिविर	३	२	४	४	२
३	वृक्षरोपण	४	४	४	४	४
४	कुलो मर्मत	३	३	२	४	४
५	जनचेतना	३	२	४	२	२
६	तटबन्धन	४	४	४	३	४
७	पानीको मुहान संरक्षण	४	४	४	४	४
८	महिला उद्यम विकास	४	२	२	४	४
वडा ४						
१	मौसमी तथा बेमौसमी खेती तालिम	३	३	३	३	२
२	युवा उद्यम विकास तालिम	३	३	३	३	३
३	कम्पोस्ट मल प्रयोग विधि तालिम	३	३	३	२	१
४	कूलो मर्मत तथा सम्भार	४	३	३	३	३
५	चेपे किनार चक्रतीर्थ धाम वृक्षरोपण	४	३	३	३	४
६	पहिरो नियन्त्रण गर्न तारजाली	२	२	३	३	२
७	पानीको मुहान संरक्षण तथा वृक्षरोपण कार्यक्रम	४	३	३	३	४
८	नदी उकास क्षेत्रमा बाँस रोप्ने	४	३	३	३	४
९	नदी कटान नियन्त्रण तटबन्धन	२	२	३	३	२
वडा ५						
१	खोलामा तटबन्धन निर्माण	३	१	२	३	३
२	पहिरो रोकथाम व्यवस्था	१	२	१	३	३
३	कृषि रोगको उपचार	३	३	३	३	२
४	बाली बीमा	३	३	३	३	३
५	फलफूल रोपण कार्यक्रम	३	३	३	३	३
६	मोलासस घाँस लगाउने	३	३	३	३	३
७	मिचाहा झार नियन्त्रण कार्यक्रम	३	३	३	३	३
८	विद्युत भूमिकरण	३	३	३	३	३
९	आगलागी जनचेतना	२	३	३	३	३
१०	माटो परीक्षण	४	३	३	३	४
११	भू-उपयोगिता नक्साङ्कन	३	३	३	३	३
वडा ६						
१	बाटो छेउमा अम्रिसो तथा बाँस रोप्ने	४	४	४	४	४
२	कुलो मर्मत तथा निमार्ण	४	२	४	४	२
३	पशुपालन तालिम तथा बीमा कार्यक्रम	४	४	४	४	४
४	माटो परीक्षण शिविर	३	२	४	४	२
५	युवा उद्यम विकास तालिम	४	३	४	३	४
६	नियन्त्रित खानी उत्खनन अर्न्तक्रिया कार्यक्रम	२	४	२	२	४
७	नदी कटान क्षेत्रमा तटबन्धन तथा वृक्षरोपण	४	१	२	२	४
८	वातावरण संरक्षण तथा सरसफाई सचेतना	४	४	४	४	४
९	आगलागी नियन्त्रण सचेतना तालिम	३	४	२	४	४
१०	सा.व. भित्र वृक्षरोपण (खाली क्षेत्रमा)	३	४	३	३	४
वडा ७						
१	पहिरो रोकथाम व्यवस्था	१	२	१	३	३
२	खोलामा तटबन्धन निर्माण	३	१	२	३	३
३	माटो परीक्षण	४	३	३	३	४
४	कुलो निमार्ण	४	२	४	४	२
वडा ८						

क्र.सं.	कार्यक्रम	प्रभावकारिता (१-४)	मीतव्ययीता (१-४)	सम्भाव्यता (१-४)	लक्षित वर्गको पहँच (१-४)	वातावरणमा सकारात्मक असर तथा प्रभाव (१-४)
१	पशु तथा बाली बीमा तालिम	३	३	३	३	३
२	सिँचाई कूलो मर्मत	३	२	३	३	३
३	खानेपानी मुहान मर्मत (नयाँ टङ्की निर्माण)	४	३	३	३	३
४	मर्स्याङ्गदी नदी कटान तटबन्धन निर्माण	३	२	३	३	३
५	फूलबारी झोलुङ्गे पुल	३	२	३	३	३
६	बस्ती पुर्नस्थापना (नेपाली + गाइने)	३	१	२	३	२
७	सुब्बा पार्क पहिरोका व्यवस्थापन	३	२	२	३	३
८	पहिरो रोकथामका लागि तारजाली	३	२	२	३	३
९	मिचाहा झार नियन्त्रण कार्यक्रम	३	३	३	३	३
वडा ९						
१	युवा उद्यम कार्यक्रम (बाखा, भैंडा, भैंसी पालन प्रोत्साहन)	३	४	४	४	४
२	कृषि तथा पशु बीमा कार्यक्रम	४	२	२	३	३
३	जनचेतना (कृषि, पशु, मानव स्वास्थ्य तथा आगलागी सम्बन्धि)	३	४	३	३	३
४	मटो परीक्षण शिविर	४	४	४	४	४
५	तारजाली तथा वृक्षरोपण	४	२	२	४	४
६	मौसमी तथा बेमौसमी तरकारी खेती तालिम	४	४	४	४	४
७	फलफूल (सुन्तला) बिरुवा वितरण तथा खेती तालिम	३	३	३	३	३
८	महिला लक्षित सीप विकास तालिम	३	३	३	३	३
९	पानी मुहान वरिपरि वृक्षरोपण	३	३	३	३	३
१०	सार्वजनिक स्थानमा फलफूलका बिरुवा वृक्षरोपण	४	२	३	२	४
वडा १०						
१	जनचेतना	३	३	३	३	३
२	पहिरो व्यवस्थापनका लागी तारजाली	२	२	२	२	२
३	पोखरी निर्माण कार्य	३	२	३	३	३
३	डाले घाँस तथा घाँसजन्य बिरुवा रोपण	३	३	३	३	३
४	युवा स्वरोजगार	३	२	२	३	२
५	माटो परीक्षण	४	३	३	३	४
६	बाली बीमा	३	३	३	३	३

परिच्छेद ६ योजना

राईनास नगरपालिकामा जलवायु परिवर्तन तथा यसबाट सिर्जित असरहरूसँगै विभिन्न परिवेशको विश्लेषण गर्दै यस नगरपालिकाको आगामी पाँच वर्षको स्थानीय अनुकूलन योजना तयार गरिएको छ । विभिन्न विधिहरूको प्रयोगबाट प्राप्त सूचनाहरूको संश्लेषण तथा विश्लेषणबाट यस नगरपालिकाका बासिन्दाहरूले आगामी पाँच वर्षको लागि जलवायु परिवर्तनका असरहरू न्यूनीकरणका लागि तयार पारिएको विस्तृत कार्ययोजना तालिका ३० मा प्रस्तुत गरिएको छ । यस कार्ययोजना अन्तर्गत यस नगरपालिकामा स्थानीय अनुकूलन योजनाका लागि आगामी पाँच वर्षको लागि १६,३९,३४,०००/- रुपैँयाको योजना बनेको छ । उक्त बजेटमध्ये पहिलो, दोस्रो, तेस्रो, चौथो र पाँचौ वर्षका लागि क्रमशः ४,८१,१७,०००/-, ४,२७,८७,०००/-, ३,७९,७२,०००/-, २,३५,०७,०००/- र १,७३,०३,०००/- रुपैँयाका कार्यक्रमहरू तय गरिएका छन् । यो कार्ययोजना कार्यान्वयनको क्रममा तल उल्लिखित बुँदाहरुलाई महत्त्वपूर्ण रूपमा ध्यान दिनु पर्नेछः

१. यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनालाई नगरपालिकाका नियमित योजनाहरूभन्दा फरक रुपमा हेरिने छैन । यस अनुकूलन योजनाले पहिचान गरेका कार्यक्रमहरूलाई नगरपालिकाले आफ्नो वार्षिक योजना निर्माणको चरणमा समावेश गरी वार्षिक योजनामा पनि समावेश गर्नेछ;

२. नगरपालिकाले यहाँ भएका र भविष्यमा आउने वन, वातावरण, वैविक विविधता, जलाधार व्यवस्थापन, जलवायु परिवर्तनजस्ता विषयमा कार्यरत सङ्घसंस्था तथा विकास साझेदारहरूलाई यस कार्ययोजनामा उल्लेख भएका कार्यक्रममा सहयोग गर्न आग्रह गर्नेछ;

३. तालिका ३० मा उल्लेख भएका क्रियाकलापहरू लागत अनुमानका दृष्टिकोणले पूर्ण नहुन पनि सक्छन् । अतः उल्लिखित बजेटलाई सामान्य आधारको रूपमा लिई क्रियाकलापहरू कार्यान्वयमा जानुभन्दा पहिला विस्तृतमा लागत अनुमान गर्नु आवश्यक हुनेछ ।

तालिका ३० स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

क्रियाकलापहरू	इकाई	परिमाण	दर (रु हजारमा)	लाभान्वित घरधुरी	आर्थिक वर्ष										जम्मा (रु हजारमा)	सहयोगी निकाय	स्थान
					०७९/८०		०८०/८१		०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४				
					परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)			
नगरपालिका स्तरीय योजना																	
जलवायु परिवर्तन प्रकोप न्यूनीकरणका लागि																	
नगरपालिकास्तरीय माटो परीक्षण	पटक	१०	५०	सबै	२	१००	२	१००	२	१००	२	१००	२	१००	५००	नगरपालिका, वडा कार्यालयहरू	पालिकाभरि
बाली बीमा कार्यक्रम	एकमुष्ट कार्यक्रम को रूपमा	१	५०००	सबै		१०००		१०००		१०००		१०००		१०००	५०००	नगरपालिका, वडा कार्यालय, डिभिजन कृषि कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र	व्यवसायिक र व्यक्तिगत कृषिका लागि छुट्टाछुट्टै नमूना विकास गरेर
पशु बीमा कार्यक्रम	एकमुष्ट कार्यक्रम को रूपमा	१	५०००	सबै		१०००		१०००		१०००		१०००		१०००	५०००	नगरपालिका, वडा कार्यालय, डिभिजन कृषि तथा पशु कार्यालय	व्यवसायिक र व्यक्तिगत पशुपालनका लागि छुट्टाछुट्टै नमूना विकास गरेर
भू-उपयोग योजना	ओटा	१	२००	सबै	१	२००									२००	नगरपालिका, वडा कार्यालय	सबै वडामा
आगलागी नियन्त्रणको लागि सूचना प्रणाली निर्माण तथा औजार व्यवस्थापन कार्यक्रम	ओटा	१	३००	सबै	१	३००									३००	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, नगरपालिका, डिभिजन वन कार्यालय	वन तथा समुदाय
जलवायु परिवर्तन प्रकोप न्यूनीकरणको जम्मा (रु हजारमा)						२६००		२१००		२१००		२१००		२१००	११०००		
क्षमता अभिवृद्धि																	
आगलागी जनचेतना सम्बन्धी तालिम	पटक	३	६०	सबै	१	६०			१	६०			१	६०	१८०	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, नगरपालिका, डिभिजन वन कार्यालय	नगरपालिका स्तरीय
मौसमी तथा बेमौसमी तरकारी खेती तालिम	पटक	३	६०	सबै	१	६०			१	६०			१	६०	१८०	नगरपालिका, डिभिजन कृषि कार्यालय वडा कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र	नगरपालिका स्तरीय
वन व्यवस्थापन तालिम	पटक	२	६०	सबै			१	६०			१	६०			१२०	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, नगरपालिका, डिभिजन वन कार्यालय	नगरपालिका स्तरीय

क्रियाकलापहरू	इकाई	परिमाण	दर (रु हजारमा)	लाभान्वित घरधुरी	आर्थिक वर्ष										जम्मा (रु हजारमा)	सहयोगी निकाय	स्थान
					०७९/८०		०८०/८१		०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४				
					परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)			
जलवायु परिवर्तन अनुकुलन तथा न्यूनीकरण तालिम	पटक	५	६०	सबै	१	६०	१	६०	१	६०	१	६०	१	६०	३००	नगरपालिका, वडा कार्यालय, सङ्घसंस्था	नगरपालिका स्तरीय
कृषि तथा पशुरोग न्यूनीकरण तालिम	पटक	४	६०	सबै	१	६०	१	६०			१	६०	१	६०	२४०	नगरपालिका, डिभिजन कृषि कार्यालय वडा कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र, जिल्ला पशु सेवा कार्यालय	नगरपालिका स्तरीय
विपद् व्यवस्थापन तालिम	पटक	२	६०	सबै			१	६०			१	६०			१२०	नगरपालिका, वडा कार्यालय, सङ्घसंस्था	नगरपालिका स्तरीय
युवा उद्यम विकास तालिम	पटक	३	६०	सबै	१	६०			१	६०			१	६०	१८०	नगरपालिका, स्वास्थ्य मन्त्रालय	नगरपालिका स्तरीय
जैविक विषादी बनाउने तालिम	पटक	२	६०	सबै			१	६०			१	६०			१२०	नगरपालिका, वडा कार्यालय, सङ्घसंस्था	नगरपालिका स्तरीय
क्षमता अभिवृद्धिको जम्मा (रु हजारमा)						३००		३००		२४०		३००		३००	१४४०		
नगरपालिका स्तरीय योजनाको जम्मा (रु हजारमा)						२९००		२४००		२३४०		२४००		२४००	१२४४०		
वडा १																	
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा																	
सुरुङ्गे तरकारी खेती विकास	घरधुरी	२०५	६०	२०५	७०	४२००	७०	४२००	६५	३९००	०	०	०	०	१२३००	नगरपालिका, डिभिजन कृषि कार्यालय वडा कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र,	सबै टोल
अम्बा लगायत फलफूल रोपण कार्यक्रम	घरधुरी	३०५	३३	३०५	१०५	३४६५	१००	३३००	१००	३३००	०	०	०	०	१००६५	नगरपालिका, डिभिजन कृषि कार्यालय वडा कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र, जिल्ला पशु सेवा कार्यालय	वडाभरि
कृषि तथा खाद्य सुरक्षाको जम्मा (रु हजारमा)						७६६५		७५००		७२००		०		०	२२३६५		
भौतिक पूर्वाधार																	
तटबन्धन	कार्यक्रम	१	५0000	१३०	०१२	१००००	०१२	१००००	०१२	१००००	०१२	१००००	०१२	१००००	५००००	नगरपालिका, वडा कार्यालय, प्रदेश सरकार	बोराङ तथा चेपे खोला
पहिरो नियन्त्रणको लागि तारजाली लगाउने कार्यक्रम																नगरपालिका, वडा कार्यालय, प्रदेश सरकार	वडाभित्र
भौतिक पूर्वाधारको जम्मा (रु हजारमा)						१००००		१००००		१००००		१००००		१००००	५००००		

क्रियाकलापहरू	इकाई	परिमाण	दर (रु हजारमा)	लाभान्वित घरधुरी	आर्थिक वर्ष										जम्मा (रु हजारमा)	सहयोगी निकाय	स्थान
					०७९/८०		०८०/८१		०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४				
					परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)			
जलस्रोत तथा ऊर्जा																	
पानीको मुहान संरक्षण कार्यक्रम	ओटा	८	१००	५१३	२	२००	२	२००	२	२००	२	२००		०	८००	नगरपालिका, वडा कार्यालय, प्रदेश सरकार, सङ्घसंस्था	पानीका मुहानहरु पहिचान गरी अभिलेख राखेर सम्भावित ठाउँहरुमा संरक्षण गर्ने
जलस्रोत तथा ऊर्जाको जम्मा (रु हजारमा)						२००		२००		२००		२००		०	८००		
वडा १को जम्मा (रु हजारमा)						१७८६५		१७७००		१७४००		१०२००		१००००	७३१६५		
वडा २																	
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा																	
सुरुङ्गे तरकारी खेती विकास	घरधुरी	२०५	६०	२०५	७०	४२००	७०	४२००	६५	३९००					१२३००	नगरपालिका, डिभिजन कृषि कार्यालय वडा कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र,	सबै टोल
कृषि तथा खाद्य सुरक्षाको जम्मा (रु हजारमा)						४२००		४२००		३९००		०		०	१२३००		
जलस्रोत तथा ऊर्जा																	
पोखरी निर्माण	ओटा	४	१००	८०९	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००	०	०	४००	डिभिजन सिँचाइ कार्यालय, नगरपालिका,वडा कार्यालय	मलायोखर्क, पठथेडाँडा, अम्बोट, लामाडाँडा
जलस्रोत तथा उर्जाको जम्मा (रु हजारमा)						१००		१००		१००		१००		०	४००		
भौतिक पूर्वाधार																	
वृक्षरोपण (अम्रिसो, बाँस, लामकाँडा, लप्सी, जामुन, अम्बा)	ओटा	१६००	०।०२५	३१५	३००	७५	३००	७५	३००	७५	३००	७५	४००	१०	४०	सामुदायिक, नगरपालिका	पहिचान गरेर
पहिरो नियन्त्रणको लागि तारजाली लगाउने कार्यक्रम	ओटा	८००	१।१	३१५	२००	२२०	२००	२२०	२००	२२०	१००	११०	१००	११०	८८०	नगरपालिका, वडा कार्यालय, प्रदेश सरकार	पाँचवटा ठाउँमा
भौतिक पूर्वाधारको जम्मा (रु हजारमा)						२२७५		२२७५०		२२७५		११७५०		१२०	९२०		
वन तथा जैविक विविधता																	
अग्नि रेखा निर्माण	वटा	५	१००	३१५	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००	५००	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह,	सामुदायिक वन

क्रियाकलापहरू	इकाई	परिमाण	दर (रु हजारमा)	लाभान्वित घरधुरी	आर्थिक वर्ष										जम्मा (रु हजारमा)	सहयोगी निकाय	स्थान
					०७९/८०		०८०/८१		०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४				
					परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)			
																नगरपालिका, डिभिजन वन कार्यालय	
वन क्षेत्रभित्र फलफूलको बिरुवा वृक्षरोपण	वटा	२००	०।०३	८०९	५०	१।५	५०	१।५	५०	१।५	५०	१।५	०	०	६	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, नगरपालिका, डिभिजन वन कार्यालय	वनक्षेत्रभित्र
वन तथा जैविक विविधताको जम्मा (रु हजारमा)						१।५		१।५		१।५		१।५		०	५०६		
वडा २ को जम्मा बजेट (रु हजारमा)						४६२९		४६२९		४३२९		३१९		२२०	१४१२६		
वडा ३																	
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा																	
कुलो मर्मत	वटा	१	१००	५००	०	०	१	१००	०	०	०	०	०	०	१००	डिभिजन सिँचाई कार्यालय, नगरपालिका, संघसंस्था	खादुखर्क, छापा, गैरीगाउँ, लाम्पात, सैन्टेल
महिला उद्यम विकास	कार्यक्रम	१	१००	१००	१	१००	०	०	०	०	०	०	०	०	१००	नगरपालिका, डिभिजन कृषि कार्यालय वडा कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र, पशु कार्यालय	उपयुक्त व्यक्ति तथा घर पहिचान गरेर
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा को जम्मा						१००		१००		०		०		०	२००		
जलस्रोत तथा ऊर्जा																	
पानीको मुहान पहिचान तथा संरक्षण कार्यक्रम	कार्यक्रम	१	१००	७७८	१	१००	०	०	०	०	०	०	०	०	१००	नगरपालिका, वडा कार्यालय, प्रदेश सरकार, सङ्घ संस्था	पानीका मुहानहरु पहिचान गरी रेकर्ड राखेर सम्भावित ठाउँहरुमा संरक्षण गर्ने
जलस्रोत तथा ऊर्जा को जम्मा						१००		०		०		०		०	१००		
भौतिक पूर्वाधार																	
रेम्कीमा तटबन्धन	वटा	२६००	१	२०	१६००	१६००	१०००	१०००							२६००	सामुदायिक, प्रदेश सरकार, नगरपालिका	रेम्की
बोहोरामा तटबन्धन	वटा	४००	१	२०					४००	४००					४००	सामुदायिक, प्रदेश सरकार, नगरपालिका	बोहोरा
कलेतेमा तटबन्धन	वटा	४००	१	२०							४००	४००			४००	सामुदायिक, प्रदेश सरकार, नगरपालिका	कलेते

क्रियाकलापहरू	इकाई	परिमाण	दर (रु हजारमा)	लाभान्वित घरधुरी	आर्थिक वर्ष										जम्मा (रु हजारमा)	सहयोगी निकाय	स्थान
					०७९/८०		०८०/८१		०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४				
					परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)			
बोहोरी वोटे तटबन्धन	वटा	१२०	१										१२०	१२०	१२०	सामुदायिक, प्रदेश सरकार, नगरपालिका	बोहोरी वोट
पहिरो नियन्त्रणका तारजाली लगाउने कार्यक्रम	वटा	६०० ०	१	२०	१५००	१५००	१५००	१५००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	६०००	सामुदायिक, प्रदेश सरकार, नगरपालिका	बस्तीमा, सार्वजनिक ठाउँमा, सडक छेउ
भौतिक पूर्वाधार को जम्मा						**३१००**		**२५००**		**१४००**		**१४००**		**११२०**	**९५२०**		
वन तथा जैविक विविधता																	
वृक्षरोपण	ओटा	५००	०1०२५	५००	१००	२1५	१००	२1५	१००	२1५	१००	२1५	१००	२1५	1२1५	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, नगरपालिका, डिभिजन वन कार्यालय	खाली ठाउँ पहिचान गरेर, सा.व.
वन तथा जैविक विविधता वडा ३ को जम्मा						**२1५**		**२1५**		**२1५**		**२1५**		**२1५**	**1२1५**		
वडा ३ को कूल जम्मा रकम (रू. हजारमा)						**३३०२1५ ०**		**२६०२1५ ०**		**१४०२1 ५०**		**१४०२1 ५०**		**११२२1५ ०**	**९८३२1५**		
वडा ४																	
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा																	
मौसमी तथा बेमौसमी खेती तालिम	वटा	५	६०	१५०	१	६०	१	६०	१	६०	१	६०	१	६०	३००	नगरपालिका, डिभिजन कृषि कार्यालय वडा कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र	वडाभरि
युवा उद्यम विकास तालिम	वटा	२	६०	१५०	१	६०	१	६०	०	०	०	०	०	०	१२०	नगरपालिका, डिभिजन कृषि कार्यालय वडा कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र	वडाभरि
जैविक मल प्रयोग विधि तालिम	वटा	२	६०	१६०	०	०	०	०	१	६०	१	६०	०	०	१२०	नगरपालिका, डिभिजन कृषि कार्यालय वडा कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र	वडाभरि
कूलो मर्मत तथा सम्भार	वटा	५	१०००	०	१	१०००	१	१०००	१	१०००	१	१०००	१	१०००	५०००	डिभिजन सिचाइ कार्यालय, नगरपालिका,वडा कार्यालय	वडाभित्र रहेका कूलो
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा को जम्मा						**११२०**		**११२०**		**११२०**		**११२०**		**१०६०**	**५५४०**		
जलस्रोत तथा ऊर्जा																	
पानीको मुहान संरक्षण तथा वृक्षरोपण कार्यक्रम	कार्यक्रम	१	१००	५३५	०	०	१	१००		०		०		०	१००	नगरपालिका, वडा कार्यालय	वडाभित्रका मुहान

क्रियाकलापहरू	इकाई	परिमाण	दर (रु हजारमा)	लाभान्वित घरधुरी	आर्थिक वर्ष										जम्मा (रु हजारमा)	सहयोगी निकाय	स्थान
					०७९/८०		०८०/८१		०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४				
					परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)			
जलस्रोत तथा ऊर्जाको जम्मा						०		१००		०		०		०	१००		
भौतिक पूर्वाधार																	
नदि उकास क्षेत्रमा बाँस रोप्ने	पटक	१	५०	०	०	०	१	५०	०	०	०	०	०	०	५०	नगरपालिका, वडा कार्यालय	सबै घरधुरी
नदिकटान नियन्त्रण तटवन्धन	मि.	९००	१।१	५३५	३००	३३०	३००	३३०	३००	३३०	०	०	०	०	९९०	प्रदेश सरकार, नगरपालिका	खोलामा
पहिरो नियन्त्रण गर्न तारजाली कार्यक्रम	ओटा	१	१०००	०	०	०	०	०	१	१०००	०	०	०	०	१०००	प्रदेश सरकार, नगरपालिका	पहिरो गएको क्षेत्र
भौतिक पूर्वाधारको जम्मा						३३०		३८०		१३३०		०		०	२०४०		
चेपे किनार चक्रतीर्थ धाम वृक्षरोपण	पटक	१	५०	५३५	०		०		१	५०					५०	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, नगरपालिका, डिभिजन वन कार्यालय	चेपे किनार
वन तथा जैविक विविधताको जम्मा						०		०		५०		०		०	५०		
वडा ४ को कूल जम्मा रकम (रू. हजारमा)						१४५०		१६००		२५००		११२०		१०६०	७७३०		
वडा ५																	
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा																	
कृषि रोग सम्बन्धी परामर्श शिविर	पटक	५	१००	४५०	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००	५००	नगरपालिका, डिभिजन कृषि कार्यालय वडा कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र,	सबै घरधुरी
मोलासिस खेती कार्यक्रम	कार्यक्रम	१	१००	१५०	१	१००	०	०	०	०	०	०	०	०	१००	नगरपालिका, डिभिजन कृषि कार्यालय वडा कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र,	घरधुरी पहिचान गरेर
फलफूल खेती कार्यक्रम	कार्यक्रम	१	१००	१५०	१	१००	०	०	०	०	०	०	०	०	१००	नगरपालिका, डिभिजन कृषि कार्यालय वडा कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र,	घरधुरी पहिचान गरेर
कृषि तथा खाद्य सुरक्षाको जम्मा (रु हजारमा)						३००		१००		१००		१००		१००	७००		
भौतिक पूर्वाधार																	

क्रियाकलापहरू	इकाई	परिमाण	दर (रु हजारमा)	लाभान्वित घरधुरी	आर्थिक वर्ष										जम्मा (रु हजारमा)	सहयोगी निकाय	स्थान
					०७९/८०		०८०/८१		०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४				
					परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)			
वालुवाटारमा तटबन्धन निर्माण	मी.	१५००	१	५०	३००	३००	३००	३००	३००	३००	३००	३००	३००	३००	१५००	सामुदायिक, प्रदेश सरकार, नगरपालिका	छरछरे, चेपे
वालुवाटारमा तटबन्धन निर्माण	मी.	१५००	१	५५	३००	३००	३००	३००	३००	३००	३००	३००	३००	३००	१५००	सामुदायिक, प्रदेश सरकार, नगरपालिका	फोक्सिङ खोला
वालुवाटारमा तटबन्धन निर्माण	मी.	१५००	१	१००	३००	३००	३००	३००	३००	३००	३००	३००	३००	३००	१५००	सामुदायिक, प्रदेश सरकार, नगरपालिका	फोक्सिङ मुहान, चेपे
पहिरो जोखिम तथा बस्ती स्थानान्तरण सम्भाव्यता अध्ययन	पटक	१	३०००	१००	१	३०००		०	०	०	०	०	०	०	३०००	सामुदायिक, प्रदेश सरकार, नगरपालिका	वडाका सार्वजनिक जग्गामा
विद्युत भूमिकरण	घरधुरी	१००	५	१००	२०	१००	२०	१००	२०	१००	२०	१००	२०	१००	५००	सामुदायिक, प्रदेश सरकार, नगरपालिका	वडाभित्र
भौतिक पूर्वाधार वडा ५ को जम्मा रु हजारमा						४०००		१०००		१०००		१०००		१०००	८०००		
वन तथा जैविक विविधता																	
अग्नि नियन्त्रण औजार	सेट	५	५०	४५०	०	०	५	२५०	०	०	०	०	०	०	२५०	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, नगरपालिका, डिभिजन वन कार्यालय	वडा
वन तथा जैविक विविधता वडा ५ को जम्मा (रु हजारमा)						०		२५०		०		०		०	२५०		
वडा ५ को जम्मा बजेट (रु हजारमा)						४३००		१३५०		११००		११००		११००	८९५०		
वडा ६																	
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा																	
व्यवसायिक पशुपालन तालिम	वटा	५	५०		१	५०	१	५०	१	५०	१	५०	१	५०	२५०	नगरपालिका, डिभिजन कृषि कार्यालय वडा कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र	वडाभरि
युवा उद्यम विकास तालिम	वटा	२	५०		१	५०	१	५०	०	०	०	०	०	०	१००	नगरपालिका, डिभिजन कृषि कार्यालय वडा कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र	वडाभरि
कूलो मर्मत तथा सम्भार	कि.मी.	५	५०		२	१००	२	१००	१	५०	०	०	०	०	२५०	डिभिजन सिचाइ कार्यालय, नगरपालिका,वडा कार्यालय	वडाभित्र रहेका कूलो
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा को जम्मा						२००		२००		१००		५०		५०	६००		

क्रियाकलापहरू	इकाई	परिमाण	दर (रु हजारमा)	लाभान्वित घरधुरी	आर्थिक वर्ष										जम्मा (रु हजारमा)	सहयोगी निकाय	स्थान
					०७९/८०		०८०/८१		०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४				
					परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)			
भौतिक पूर्वाधार																	
नियन्त्रित खानी उत्खनन अर्न्तक्रिया कार्यक्रम	वटा	२	५०	०	१	५०			१	५०					१००	नगरपालिका, वडा कार्यालय	नगरपालिकामा
नदी कटान क्षेत्रमा वृक्षरोपण	वटा	२५००	०.०३	०							१५००	४५	१०००	३०	७५	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, नगरपालिका, डिभिजन वन कार्यालय	खोला तिर
नदी कटान क्षेत्रमा तटबन्धन	कि.मी	४	२००	०	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००			८००	सामुदायिक ,प्रदेश सरकार, नगरपालिका	खोला तिर
भौतिक पूर्वाधारको जम्मा रु हजारमा						२५०		२००		२५०		२४५		३०	९७५		
वन तथा जैविक विविधता																	
वन संरक्षण तथा संर्बधन तालिम	वटा	२	५०	०	०	०	०	०	१	५०	१	५०	०	०	१००	वडा कार्यालय, नगरपालिका, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह	वडाभित्र
वातावरण संरक्षण तथा सरसफाई सचेतना गोष्ठी	वटा	२	५०	०	१	५०	१	५०	०	०	०	०	०	०	१००	वडा कार्यालय, नगरपालिका, समुदाय	वडाभित्र
सा.व. भित्र वृक्षरोपण (खाली क्षेत्रमा)	हेक्टर	१०	५०	०	०	०	०	०	०	०	५	२५०	५	२५०	५००	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, नगरपालिका, डिभिजन वन कार्यालय	सा.व.हरू
वन तथा जैविक विविधता वडा ६ को जम्मा (रु हजारमा)						५०		५०		५०		३००		२५०	७००		
वडा ६ को जम्मा बजेट (रु हजारमा)						५००		४५०		४००		५९५		३३०	२२७५		
वडा ७																	
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा																	
सिचाइ योजना	वटा	०	०	३००	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	डिभिजन सिंचाई कार्यालय, नगरपालिका, संघसंस्था	पहिचान गरेर
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा को जम्मा						०		०		०		०		०	०		
भौतिक पूर्वाधार																	
सीमपानी पहिरो व्यवस्थापन	कार्यक्रम	१	५००	११	०	०	१	५००	०	०	०	०	०	०	५००	सामुदायिक ,प्रदेश सरकार, नगरपालिका	सिमपानी
चेपेघाट पहिरो व्यवस्थापन कार्यक्रम	कार्यक्रम	१	३०००	८०	१	३०००	०	०	०	०	०	०	०	०	३०००	सामुदायिक ,प्रदेश सरकार, नगरपालिका	चेपेघाट

क्रियाकलापहरू	इकाई	परिमाण	दर (रु हजारमा)	लाभान्वित घरधुरी	आर्थिक वर्ष										जम्मा (रु हजारमा)	सहयोगी निकाय	स्थान
					०७९/८०		०८०/८१		०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४				
					परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)			
बाङ्गेचौर पहिरो व्यवस्थापन कार्यक्रम	कार्यक्रम	१	३०००	८५	१	३०००		०		०		०		०	३०००	सामुदायिक ,प्रदेश सरकार, नगरपालिका	बाङ्गेचौर
टुडा बगर पहिरोको व्यवस्थापन	कार्यक्रम	१	५००	१०	०	०	०	०	१	५००	०	०	०	०	५००	सामुदायिक ,प्रदेश सरकार, नगरपालिका	टुडा बगर
विशालथर पहिरो व्यवस्थापन कार्यक्रम	कार्यक्रम	१	३०००	८०	०	०	१	३०००	०	०	०	०	०	०	३०००	सामुदायिक ,प्रदेश सरकार, नगरपालिका	विशालथर
घर्तीगाउँ पहिरोका व्यवस्थापन कार्यैकम	कार्यकम	१	७००	१५	०	०	०	०	०	०	१	७००	०	०	७००	सामुदायिक ,प्रदेश सरकार, नगरपालिका	घर्तीगाउँ
पुतली थुम्का पहिरो व्यवस्थापन कार्यक्रम	कार्यक्रम	१	७००	१५	०	०	०	०	०	०	०	०	१	७००	७००	सामुदायिक ,प्रदेश सरकार, नगरपालिका	पुतली थुम्का
नदी कटान क्षेत्रमा तटबन्धन	कि.मी	२.५	२००	१५०	१	२००	१.५	३००	०	०	०	०	०	०	५००	सामुदायिक ,प्रदेश सरकार, नगरपालिका	खोला तीर
भौतिक पूर्वाधार को जम्मा						६२००		३८००		५००		७००		७००	११९००		
वडा ७ को कूल जम्मा रकम (रु हजारमा)						६२००		३८००		५००		७००		७००	११९००		
वडा ८																	
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा																	
पशु तथा बाली बीमा तालिम	वटा	२	५०	३००	१	५०		०	१	५०	०	०	०	०	१००	कृषि ज्ञान केन्द्र, नगरपालिका, वडा कार्यालय, पशु सेवा कार्यालय	वडाभित्रका सबै टोल
पाडग्र हर्राबोट सिँचाइ मर्मत	कि.मी.	६	१५००	६००	३	४५००	३	४५००	०	०	०	०	०	०	९०००	डिभिजन सिँचाई कार्यालय, वडा कार्यालय नगरपालिका, प्रदेश सरकार	भँगारे खोल्सा देखि देउपुर जग्गासम्म
अमल बूलो, कोइराले कूलो मर्मत	कार्यक्रम	१	४०००	४५	०	०	०	०	०.५	२०००	०.५	२०००	०	०	४०००	डिभिजन सिँचाई कार्यालय, वडा कार्यालय नगरपालिका, प्रदेश सरकार	अमल, कोइराले
भैसेखोला डिही मर्मत	कार्यक्रम	१	४०००	४५	०	०	०	०	०.५	२०००	०.५	२०००	०	०	४०००	डिभिजन सिँचाई कार्यालय, वडा कार्यालय नगरपालिका, प्रदेश सरकार	भैसेखोला, डिही
कृषि तथा खाद्य सुरक्षाको जम्मा						४५५०		४५००		४०५०		४०००		०	१७१००		

क्रियाकलापहरू	इकाई	परिमाण	दर (रु हजारमा)	लाभान्वित घरधुरी	आर्थिक वर्ष										जम्मा (रु हजारमा)	सहयोगी निकाय	स्थान
					०७९/८०		०८०/८१		०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४				
					परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)			
जलस्रोत तथा ऊर्जा																	
खानेपानी मुहान मर्मत (नयाँ टङ्की निर्माण)	वटा	१	३००	३५	१	३००	०	०	०	०	०	०	०	०	३००	नगरपालिका, वडा कार्यालय,	पाङग्रे पहिरोले पुरको खानेपानी मुहान पुर्नथान,
लुखुखोला, पिपलटारी भादगाउँ टङ्की	वटा	१	३००	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	नगरपालिका, वडा कार्यालय,	पाङग्रे पहिरोले पुरको खानेपानी मुहान पुर्नथान
मुहानको टङ्की र पाइप व्यवस्था	कार्यक्रम	१	१०००	१७०	०	०	०	०	१	१०००	०	०	०	०	१०००	न.पा परियोजना ५ लाख, प्रदेश सरकार ५ लाख,	
धोवीखोला पहिरोबाट क्षति भएको टङ्की र पाइप व्यवस्थापन	कार्यक्रम	१	१०००	२५	०	०	०	०	१	१०००	०	०	०	०	१०००	नगरपालिका, वडा कार्यालय	धोवीखोला
जलस्रोत तथा ऊर्जाको जम्मा						०		०		१०००		०		०	१०००		
भौतिक पूर्वाधार																	
मर्स्याङ्दी नदी कटान तटबन्धन निर्माण कार्यक्रम	कार्यक्रम	१	५०००	६५०	०	०	०.४	२०००	०.३	१५००	०।३	१५००	०	०	५०००	सामुदायिक, प्रदेश सरकार, नगरपालिका	पान्नाङखर्क
फूलबारी झोलुङ्ग पुल रीटेनिङ वाल	कार्यक्रम	१	२००	७०७	१	२००	०	०	०	०	०	०	०	०	२००	सामुदायिक, प्रदेश सरकार, नगरपालिका	वडा ८ का सबै सडकमार्ग
बस्ती पुर्नस्थापना (नेपाली + गाइने)	वटा	१	०	०		०		०		०		०		०	०	सामुदायिक, प्रदेश सरकार, नगरपालिका	
सुब्बापार्क पहिरो व्यवस्थापन	कार्यक्रम	१	७००	१०		३००		३००		१००			०	०	७००	सामुदायिक ,प्रदेश सरकार, नगरपालिका	पिपलटारी
पहिरो रोकथामका लागी तारजाली	थान	१००	१	१०	५०	५०	५०	५०	०	०	०	०	०	०	१००	सामुदायिक ,प्रदेश सरकार, नगरपालिका	माझीगाउँ
भौतिक पूर्वाधारको जम्मा						५५०		२३५०		१६००		१५००		०	६०००		
वन तथा जैविक विविधता																	
मिचाहा झार नियन्त्रण कार्यक्रम	कार्यक्रम	१	५०	७०७	०	०	१	५०	०	०	०	०	०	०	५०	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, पालिका, डिभिजन वन कार्यालय	किसान आफैं गर्ने
वन तथा जैविक विविधताको जम्मा						०		५०		०		०		०	५०		
वडा ८ को कूल जम्मा रकम (रू. हजारमा)						५१००		६९००		६६५०		५५००		०	२४१५०		
वडा ९																	
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा																	

क्रियाकलापहरू	इकाई	परिमाण	दर (रु हजारमा)	लाभान्वित घरधुरी	आर्थिक वर्ष ०७९/८० परिमाण	०७९/८० लागत (रु हजारमा)	०८०/८१ परिमाण	०८०/८१ लागत (रु हजारमा)	०८१/८२ परिमाण	०८१/८२ लागत (रु हजारमा)	०८२/८३ परिमाण	०८२/८३ लागत (रु हजारमा)	०८३/८४ परिमाण	०८३/८४ लागत (रु हजारमा)	जम्मा (रु हजारमा)	सहयोगी निकाय	स्थान
महिला सीप विकास तालिम (मुडा, धुप बनाउने)	वटा	३	१००		१	१००		०	१	१००		०	१	१००	३००	नगरपालिका, वडा कार्यालय	वडाभित्र
जनचेतना (बाली, पशु, तथा मानव स्वास्थ्य बीमा सम्बन्धी) कार्यक्रम	वटा	३	६०		१	६०		०	१	६०	०	०	१	६०	१८०	नगरपालिका, वडा कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र, पशु सेवा कार्यालय	सबै टोलमा
मौसमी तथा बेमौसमी तरकारी तथा अन्य बाली खेती तालिम	वटा	२	६०			०	१	६०		०	१	६०	०	०	१२०	नगरपालिका, वडा कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र	एउटा बस्तीमा एउटा तालिम
फलफूल बिरुवा वितरण (सुन्तला, कागती, जापनिज कटुस)	वटा	४०००	०।०३		०	०	०	०	२०००	६०	१०००	३०	१०००	३०	१२०	नगरपालिका, वडा कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द्र	एउटा घरमा कम्तिमा ५० वटा
कृषि तथा खाद्य सुरक्षाको जम्मा (रु हजारमा)						१६०		६०		२२०		९०		१९०	७२०		
जलस्रोत तथा ऊर्जा																	
पानीको मुहान वरिपरि वृक्षरोपण	वटा	५	५०		२	१००	२	१००	१	५०	०	०	०	०	२५०	नगरपालिका, वडा कार्यालय, वन कार्यालय, सा.व.	वडाभित्र रहेका पानीको मूल
जलस्रोत तथा ऊर्जाको जम्मा (रु हजारमा)						१००		१००		५०		०		०	२५०		
भौतिक पूर्वाधार																	
पहिरो नियन्त्रण गर्न तारजली	वटा	२५०	१०	१५०	५०	५००	५०	५००	५०	५००	५०	५००	५०	५००	२५००	सामुदायिक, प्रदेश सरकार, नगरपालिका	वगुवा, राम्चे, कोइराले, लाम्पाटा, काउलेपानी, ढाडकैचले, भगेरस्वारा, साउनेपानी, लोसे
पहिरो नियन्त्रण वृक्षरोपण	वटा	७०००	०।०३		२०००	६०	१०००	३०	१०००	३०	१०००	३०	१०००	३०	१८०	सामुदायिक, प्रदेश सरकार, नगरपालिका	वगुवा, राम्चे, कोइराले, लाम्पाटा, काउलेपानी, ढाडकैचले, भगेरस्वारा, साउनेपानी, लोसे
भौतिक पूर्वाधारको जम्मा (रु हजारमा)						५६०		५३०		५३०		५३०		५३०	२६८०		
वन तथा जैविक विविधता																	
सार्वजनिक स्थानमा फलफूलको बिरुवा वृक्षरोपण	वटा	२०००	०।०३	६७०	०	०	५००	१५	५००	१५	५००	१५	५००	१५	६०	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह,	सार्वजनिक क्षेत्र

क्रियाकलापहरू	इकाई	परिमाण	दर (रु हजारमा)	लाभान्वित घरधुरी	आर्थिक वर्ष										जम्मा (रु हजारमा)	सहयोगी निकाय	स्थान
					०७९/८०		०८०/८१		०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४				
					परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)	परिमाण	लागत (रु हजारमा)			
																नगरपालिका, डिभिजन वन कार्यालय	
बाटोको छेउमा वृक्षरोपण तथा संरक्षण	वटा	१०००	०।०३	६७०	५००	१५	५००	१५	०	०	०	०	०	०	३०	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, नगरपालिका,	सडक क्षेत्र
वन तथा जैविक विविधताको जम्मा (रु हजारमा)						१५		३०		१५		१५		१५	९०		
वडा ९को जम्मा बजेट (रु हजारमा)						२७५		१९०		२८५		१०५		२०५	१०६०		
वडा १०																	
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा																	
युवा स्वरोजगारका लागी पशुपालन कार्यक्रम	वटा	१	३००	०	०	०	०	०	१	३००	०	०	०	०	३००	नगरपालिका,वडा कार्यालय	वडाभित्र
अलैंची खेती र जापनिज कटुस खेती	कार्यक्रम	१	१००	०	०	०	१	१००	०	०	०	०	०	०	१००	कृषि ज्ञान केन्द्र, नगरपालिका, वडा कार्यालय	पाल्लेपानी
डाले घाँस तथा घाँसजन्य बिरुवा रोपण	कार्यक्रम	१	५०	०	१	५०	०	०	०	०	०	०	०	०	५०	कृषि ज्ञान केन्द्र, नगरपालिका, वडा कार्यालय	वडाभित्र
कृषि तथा खाद्य सुरक्षाको जम्मा						५०		०		०		०		०	५०		
जलस्रोत तथा ऊर्जा																	
संरक्षण पोखरी	वटा	२	५०	०	०	०	२	१००	०	०	०	०	०	०	१००	नगरपालिका, वडा कार्यालय, प्रदेश सरकार	सल्मे, पाल्लेपानी
जलस्रोत तथा ऊर्जाको जम्मा						०		१००		०		०		०	१००		
भौतिक पूर्वाधार																	
पहिरो नियन्त्रणको लागि तारजाली लगाउने कार्यक्रम	वटा	३५०	१०	०	१५०	१५००	१००	१०००	१००	१०००	०	०	०	०	३५००	सामुदायिक ,प्रदेश सरकार, नगरपालिका	लुम्टे खोला, सिम्घारी, कोइलेठाड, प्यारजुङ, साविक ९, गोलठाडी, वडा २ जाने बाटो, सडक छेउछाउ
भौतिक पूर्वाधारको जम्मा						१५००		१०००		१०००		०			३५००		
वडा १० को कूल जम्मा रकम (रु. हजारमा)						१५५०		११००		१०००		०		०	३६५०		
योजना अनुगमन, मूल्याङ्कन,तथा समिक्षा																	

क्रियाकलापहरू	इकाई	परिमाण	दर (रू हजारमा)	लाभान्वित घरधुरी	आर्थिक वर्ष										जम्मा (रू. हजारमा)	सहयोगी निकाय	स्थान
					०७९/८०		०८०/८१		०८१/८२		०८२/८३		०८३/८४				
					परिमाण	लागत (रू. हजारमा)	परिमाण	लागत (रू. हजारमा)	परिमाण	लागत (रू. हजारमा)	परिमाण	लागत (रू. हजारमा)	परिमाण	लागत (रू. हजारमा)			
संयुक्त अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	पटक	५	६०		१	६०	१	६०	१	६०	१	६०	१	६०	३००	नगरपालिका	नगरपालिका तथा समुदाय
अर्धवार्षिक समिक्षा	पटक	९	२०		१	२०	२	४०	२	४०	२	४०	२	४०	१८०	नगरपालिका	नगरपालिका तथा समुदाय
वार्षिक समिक्षा	पटक	५	५०		१	५०	१	५०	१	५०	१	५०	१	५०	२५०	नगरपालिका	नगरपालिका तथा समुदाय
वार्षिक प्रतिवेदन तयारी	पटक	५	१५		१	१५	१	१५	१	१५	१	१५	१	१५	७५	नगरपालिका	नगरपालिका तथा समुदाय
योजना पुनरावलोकन	पटक	१	१००										१	१००	१००	नगरपालिका	नगरपालिका तथा समुदाय
अनुगमन, मूल्याङ्कन,तथा समिक्षाको कूल रकम (रु. हजारमा)						१४५		१६५		१६५		१६५		२६५	९०५		
राईनास नगरपालिकाको बजेट कूल जम्मा रकम (रू. हजारमा)						४८११७		४२७८७		३७९७२		२३५०७		१७३०३	१६३९३४		

परिच्छेद ७ कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

७.१. योजना प्रक्रियामा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको समायोजन तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन

जलवायु परिवर्तनका असर तथा प्रभावहरूबाट बच्न तथा अनुकूलित हुनको लागि यो कार्ययोजना स्थानीय बासिन्दाहरूको प्रत्यक्ष संलग्नतामा तर्जुमा गरिएको छ । नगरपालिकामा विभिन्न स्थानीयस्तरका परामर्श तथा छलफलहरूबाट यो अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरी विकास र विषयगत योजनाका साथै स्थानीय सेवा प्रदान गर्ने निजी तथा गैह्रसरकारी संस्थाहरूको योजना प्रक्रियामा समायोजन गर्नका लागि नगरपालिकास्तरमा निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरू, राजनीतिक दलहरू तथा बहुसरोकारवालाहरूसँग यो योजनाको मस्यौदा छलफल भई अन्तिम रूप दिइएको छ ।

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाका आगामी प्राथमिकताहरूलाई स्थानीय विकास योजनामा समायोजन गरी नगर परिषद्मा निर्णय गरी कार्यान्वयन हुनेछन् । यसरी नै यस नगरपालिकाको वार्षिक योजनामा समावेश नभएका योजनाहरूलाई प्रदेश तथा सङ्घीय सरकार, विभिन्न सङ्घसंस्था र विकास साझेदारहरूसँग कार्यक्रम कार्यान्वयनमा पहल गरिने छ । यसरी नै यस नगरपालिकाभित्र सेवा प्रदान गर्ने विभिन्न सरकारी तथा गैह्रसरकारी निकायहरूलाई समेत जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरूका हकमा यसै कार्ययोजनामा भएका योजनाहरू कार्यान्वयन गर्न अनुरोध गरिने छ । यस नगरपालिकाले आफ्नो वार्षिक कार्यक्रम तयार गर्दा यहाँ भएका कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकता तय गरी बजेट छुट्ट्याउने व्यवस्था गर्ने छ ।

यो अनुकूलन कार्ययोजनाको कार्यान्वयनको नेतृत्व र जिम्मेवारी राईनास नगरपालिकामा रहनेछ । यो कार्ययोजना आर्थिक वर्ष २०७९/०८० देखि पाँच वर्षको लागि कार्यान्वयन गरिने छ । कार्यान्वयनको लागि नगरपालिका, जिल्ला समन्वय समिति, प्रदेश सरकार, सङ्घीय सरकार, विभिन्न विषयगत कार्यालयहरू, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरू तथा अन्य गैह्रसरकारी संस्थाहरूले समेत आर्थिक तथा प्राविधिक योगदान गर्नेछन् ।

७.२. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

अनुगमन तथा मूल्याङ्कनले तथ्याङ्कको आधारमा लक्षित समूहहरूले अनुकूलन कार्य कार्यान्वयनबाट परिवर्तनको महसुस तथा लाभ प्राप्त गरे नगरेको लेखाजोखा गर्न मद्दत गर्दछ । यसबाट आएका सिकाई तथा चुनौतीहरूलाई अङ्गिकार गर्दै भविष्यमा योजना सफल तथा दीगो बनाउन निर्देशन गर्दछ । फरक फरक समुदाय, घरधुरी, व्यक्तिमा जलवायु परिवर्तनको असर भिन्न भिन्न हुन्छ र यिनीहरूको अनुकूलित हुने क्षमता पनि फरक फरक हुन्छ । त्यसैले अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई स्थान विशेष अनुसार सरलीकरण गर्नुपर्दछ । अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्दा कार्यान्वयनमा आएका विकासका कार्य बाहेक अनुकूलन र न्यूनीकरणका कार्यहरू विशेष गरी जलवायुमैत्री प्रविधिको गुणस्तरीय सेवा सुविधा, मर्मत, सम्भार र रेखदेख गर्ने व्यवस्थालाई अध्ययन गरी पृष्ठपोषण गर्नुपर्दछ । यस कार्यको मुख्य उद्देश्य जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनका क्रियाकलापबाट उपलब्ध हुने लाभहरूको न्यायोचित वितरणको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने रहेको छ ।

नगरपालिका तथा वडास्तरमा भएका सचेतना तथा योजना तर्जुमा छलफलको क्रममा यहाँका मानिसहरूको जलवायु परिवर्तनको अवधारणा तथा प्रतिकूल असरहरूसँग जुध्नको लागि आवश्यक पर्ने क्षमताको बारेमा छलफल गरिएको

थियो । जस अनुसार स्थानीयस्तरमा जलवायुका असर तथा प्रभावहरू झेल्न बाध्य भएपनि यसको कारण तथा अनुकूलन तथा न्यूनीकरणका उपायहरूको बारेमा कमैमात्र जानकारी रहेको पाइएको छ । अझ जलवायुका असर तथा प्रभावहरूबाट सबैभन्दा बढी समस्या महिला, बालबालिका तथा वृद्धहरूमा हुने देखिएको छ भने त्यही वर्गमा यस सम्बन्धी कम जानकारी रहेको अवस्था छ। यस्तो अवस्थामा तय भएका अनुकूलन कार्ययोजनाहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि अनुगमन तथा मूल्याङ्कन महत्त्वपूर्ण पक्ष हुनेछ। यसको लागि नगरपालिका तहमा यो कार्ययोजना कार्यान्वयनका प्रगति र परिणाम सम्बन्धी प्राप्त सूचना तथा तथ्यहरूको सङ्कलन र मूल्याङ्कन गर्न नगरपालिकामा रहेका बहुसरोकारवालाहरूको संलग्नता रहने छ ।

यसका लागि वार्षिक योजना तर्जुमा गोष्ठी र समिक्षा गोष्ठी सबै सरोकारवालाहरूको सहभागितामा सञ्चालन गरिनेछ। आवश्यकता अनुसार कार्यक्रमको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न समय समयमा स्थलगत अनुगमन समेत गरिनेछ । समिक्षा गोष्ठी एवम् स्थलगत अनुगमनबाट यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनमा प्राप्त भएका प्रतिफल मूल्याङ्कन गरी सिकाइहरूको आदानप्रदान हुनेछ । यसरी नै समय समयमा जिल्ला स्तरमा रहेका संयन्त्रहरूबाट पनि संयुक्त अनुगमन भई प्राविधिक पृष्ठपोषण प्राप्त हुनेछ । यसका आतिरिक्त यो कार्ययोजना कार्यान्वयनको क्रममा वार्षिक रूपमा एक पटक सार्वजनिक सुनुवाइ गरिने छ। हरेक वर्ष भएका अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबाट प्राप्त भएका सिकाइ तथा चुनौतीहरूलाई अर्को वर्ष क्रमशः कार्यान्वयन गर्दै लगिने छ।

समग्रमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि निम्न बमोजिमका कार्यहरू गरिने छ :

१. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाउन अनुकूलनका परिणाम तथा कार्यलाई परिभाषित गर्ने;
२. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धी पारदर्शिता खाका तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने;
३. परिवर्तन, प्रगति र प्रभावकारिता अनुगमन गर्ने, जस्तैः स्थानीय तहको आवश्यकता र उपलब्ध वस्तुगत तथ्याङ्कको आधारमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापना गर्ने;
४. आधारभूत तथ्याङ्कको आधारमा लक्ष्यसहितको योजना तयार गरी अनुगमन गर्ने;
५. परिवर्तन, प्रगति र प्रभावकारिता अनुगमन गर्ने तथा अनुकूलन कार्यको गुणस्तरीय कार्यन्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने;
६. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्दा प्रचलित विधि एवम् स्वःअनुगमन, सार्वजनिक सुनुवाइ, अनुकूलन क्षमताको लेखाजोखा जस्ता विविध विधिहरू प्रयोग गर्ने;
७. समग्र विकास खर्चमध्ये जलवायु परिवर्तनका असर सम्बोधनका निम्ति बजेट विनियोजनबारे निरीक्षण गर्ने;
८. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयार गरी सम्बन्धित निकायमा पेश गर्ने;
९. जोखिम विश्लेषण तथा अनुकूलन कार्यको कार्यान्वयन पछिको उपलब्धि सम्बन्धी तथ्याङ्क राख्नु पर्ने व्यवस्था गर्ने;

यो योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि तालिका ३१ मा उल्लेख भए अनुसार अनुगमनको खाका प्रयोग गरिने छ ।

तालिका ३१ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन खाका

अनुगमनका तहहरू	उद्देश्यहरू	जिम्मेवारी	समय	प्रक्रिया
क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयनको अनुगमन गर्न समुदाय तथा वडा तहका अनुगमन	- पारदर्शी र अपनत्व कायम गर्न - प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न	- स्थानीय समुदाय	- कार्यक्रम सञ्चालन भइरहेको बेलामा तथा सकिएपछि	- अन्तरक्रिया, सार्वजनिक लेखा परीक्षण, स्वःअनुगमन तथा मूल्याङ्कन
वडास्तरीय तहका अनुगमन (प्रक्रिया र प्रगतिहरू तहमा)	- कार्यक्रमको गुणस्तर तथा प्रगतिको लेखाजोखा गर्न	- वडास्तरीय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति	- वार्षिक अर्धवार्षिक, चौमासिक	- समिक्षा गोष्ठी - प्रत्यक्ष अनुगमन, - लक्षित वर्गहरूसँग छलफल
नगरपालिकास्तरीय अनुगमन	- कार्यक्रम कार्यान्वयनको सुनिश्चितता तथा गुणस्तर लेखाजोखा गर्न	- नगरपालिकाले तोकेको संयन्त्र	- वार्षिक, अर्धवार्षिक	- समिक्षा गोष्ठी - प्रत्यक्ष अनुगमन, - लक्षित वर्गहरूसँग छलफल
जिल्लास्तरीय अनुगमन (नतिजाहरू र उपलब्धि तहमा)	- अनुकूलन कार्ययोजनाको उपलब्धिहरू र नतिजाहरू प्राप्त भए नभएको यकिन गर्न - सिकाइहरू दस्तावेजीकरण गर्न	- जिल्ला समन्वय समिति लगायत सहयोगी संस्थाहरू	- वार्षिक तथा कार्यक्रम सम्पन्न भएपछि	- समिक्षा गोष्ठी - आधारभूत तथ्याङ्कको आधारमा सहभागितामूलक सङ्कटासन्नता विश्लेषण - प्रगति प्रतिवेदनको अध्ययन

७.३. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका आधार तथा उद्देश्य प्राप्तिका सूचकहरू

७.३.१. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका आधारहरू

१. व्यक्ति, घरधुरी, बस्ती तथा जीविकोपार्जनका क्षेत्रहरूको जोखिम र सङ्कटासन्नताको अवस्था;

२. स्थानीय स्तरमा तयार भई कार्यान्वयन गरिएका जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र जोखिम न्यूनीकरणका योजना;

३. जलवायु अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन क्षेत्रमा नगरपालिकाले विनियोजन गरेको बजेटको प्रभावकारिता;

४. जलवायु मैत्री प्रविधि र अभ्यासबाट लाभान्वित घरधुरी, समुदाय तथा विषयगत क्षेत्र;

५. जलवायु मैत्री प्रविधिको गुणस्तरीय सेवा सुविधा सामाजिक सुरक्षाका प्रावधानहरू (वित्तीय स्रोतमा पहुँच, बीमा, सहुलियत ऋण आदि);

६. जलवायु मैत्री उद्योग तथा लगानीबाट रोजगारी;

७. सरकार, विकासका निकायहरू, अन्तर्राष्ट्रिय विकासका साझेदार, निजी क्षेत्र तथा नागरिक समाजद्वारा स्थानीय जलवायु अनुकूलनका क्षेत्रमा लगानी;

८. स्थानीय अनुकूलन योजना र कार्यान्वयनको निर्णय प्रक्रियामा महिला तथा सङ्कटासन्न व्यक्तिहरूको नेतृत्त्वदायी भूमिका ।

७.३.२. उद्देश्य प्राप्तिका सूचकहरू

अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका क्रममा यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाले तोकेका उद्देश्यहरू प्राप्त भए वा नभएको यकिन गर्नका लागि निम्न बमोजिमका सूचकहरू प्रयोग गरिने छ :

१. घरधुरी, बस्ती तथा जीविकोपार्जनका क्षेत्रहरुको छुट्टाछुट्टै वर्गीकृत एवम् विस्तृत सङ्कटासन्नता र जोखिमको नक्सा;

२. स्थानीयस्तरमा तयार भई कार्यान्वयन गरिएका जलवायु उत्थानशील विकास र अनुकूलन योजनाको सङ्ख्या;

३. जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनको क्षेत्रमा नगरपालिकाले विनियोजन गरेको बजेटको प्रतिशत;

४. जलवायुजन्य विपद्बाट सुरक्षित गरिएका घरधुरी सङ्ख्या तथा उनीहरुका जीविकोपार्जनका साधन तथा सम्पत्तिको आर्थिक मूल्य;

५. जलवायु परिवर्तनको प्रतिकूल असरको सम्बोधन मार्फत लाभान्वित सामाजिक संस्था तथा संरक्षण गरिएका आर्थिक एवम् वातावरणीय सम्पदाको सङ्ख्या/मूल्य (जस्तैः पानीका मुहान/स्रोत संरक्षण, बायोइन्जिनियरिङ्ग प्रविधिको प्रयोग गरी भू-संरक्षण गरिएका स्थानहरू, अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि गरिएका समूह तथा संस्थाहरू;

६. जलवायुमैत्री प्रविधि, ज्ञान र अभ्यासको प्रयोगबाट लाभान्वित घरधुरीको सङ्ख्या;

७. सामाजिक सुरक्षाका प्रावधानहरू (वित्तीय स्रोतमा पहुँच, बीमा, सहुलियत ऋण आदि)बाट लाभान्वित सङ्कटासन्न घरधुरीको सङ्ख्या;

८. जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन सम्बन्धी सुसूचित महिला, किसान समूह, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन गर्ने समूह, विपन्न वर्ग, दलित, आदिवासी, आदिवासी जनजाति, सीमान्तकृत, युवा, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा सङ्कटासन्न व्यक्तिहरुको सङ्ख्या;

९. कार्यक्रम कार्यान्वयन पश्चात् सङ्कटासन्नता न्यूनीकरण भएका महिला/पुरुष तथा परिवारको सङ्ख्या;

१०. जलवायु मैत्री उद्योग तथा लगानीबाट रोजगारी प्राप्त गर्ने सङ्कटासन्न महिला/पुरुष तथा परिवारको सङ्ख्या;

११. सरकार, विकासका निकायहरू, अर्न्तराष्ट्रिय विकास साझेदार, निजी क्षेत्र तथा नागरिक समाजद्वारा स्थानीय जलवायु अनुकूलनका क्षेत्रमा गरिने लगानीमा भएको वृद्धि;

१२. स्थानीय अनुकूलन योजना र कार्यान्वयनको निर्णय प्रक्रियामा नेतृत्त्वदायी भूमिका निर्वाह गर्ने महिला तथा सङ्कटासन्न व्यक्तिहरुको सङ्ख्या;

१३. स्थानीय तहद्वारा आफ्नो क्षेत्रको जलवायु सम्बन्धी समष्टिगत रूपरेखाको विश्लेषण गरी तयार गरिएको नगरपालिकास्तरीय नक्सा;

१४. वातावरण तथा जलवायु मैत्री पर्यापर्यटनको वृद्धिमार्फत रोजगारी प्राप्त गर्ने सङ्कटासन्न महिला/पुरुष तथा परिवारको सङ्ख्या;

१५. जैविक विविधताको प्रवर्द्धन र खाद्य तथा पौष्टिक सुरक्षा प्रवर्द्धन मार्फत लाभान्वित सङ्कटासन्न महिला/पुरुष तथा परिवारको सङ्ख्या;

१६. स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको कार्यान्वयनका कारण हुन गएको क्षति न्यूनीकरणको विवरण तथा तथ्याङ्क;

१७. समुदायमा आधारित अनुकूलन योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्दै आएका स्थानीय समुदाय (वन उपभोक्ता समूह, खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता समूह, सिँचाइ समूह, कृषक समूह, सीमसार समूह, जलाधार संरक्षण समूह आदि)को सङ्ख्या;

७.४. द्वन्द व्यवस्थापन

यस वडाको अनुकूलन योजनाको कार्यान्वयनको समयमा विभिन्न मतभेद तथा द्वन्दहरू देखा परेमा स्थानीय स्तरमा वडा तथा नगरपालिकाले व्यवस्थापन गर्नेछन् । अन्य कानुनी तथा प्राविधिक सहयोग चाहिएमा राईनास नगरपालिकाले सेवा प्रदायकहरूसँग आवश्यक परामर्श लिन सक्नेछन् ।

अनुसूची

जलवायु अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापन तयारी कार्यशाला नगरस्तरीय छलफलका सहभागीहरू

राईनास नगरपालिका

२०७८ भदौं १९

क.सं.	सहभागीको नाम, थर	पद
१.	सिंह वहादुर थापा	राईनास नपा प्रमुख
२.	धन कुमारी गुरुङ्ग	राईनास नपा उप-प्रमुख
३.	पूर्ण वहादुर अछामी	उप सचिव
४.	स्वतन्त्र हमाल	वडा अध्यक्ष
५.	रुक बहादुर तमाङ्ग	वडा अध्यक्ष
६.	वेद प्रकाश भुजेल	वडा सदस्य
७.	जैमान गुरुङ्ग	वडा अध्यक्ष
८.	राम चन्द्र अधिकारी	वडा अध्यक्ष
९.	ऋषि राम कुमाल	का पा स
१०.	माधव प्रसाद पराजुली	वडा अध्यक्ष
११.	रमेश न्यौपाने	वडा अध्यक्ष
१२.	शिव बाबु देवकोटा	अधिकृत
१३.	नन्द बहादुर कुमाल	वडा अध्यक्ष ५
१४.	निर्मला चिलवाल	का पा स
१५.	शान्ता लामिछाने	का पा स
१६.	भगवती कँडेल	का पा स
१७.	अर्जुन भुजेल	का पा स
१८.	सिजन देवकोटा	सुचना प्रविधि अधिकृत
१९.	राधिका पन्त	प्रशासन
२०.	कृष्ण प्रसाद लामिछाने	राईनास नपा
२१.	विष्णुमाया न्यौपाने	राईनास नपा
२२.	जमुना भुजेल न्यौपाने	राईनास नपा

जलवायु अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापन तयारी कार्यशाला नगरस्तरीय छलफलका सहभागीहरू

राईनास नगरपालिका

२०७८ भदौ २०

क्र.सं.	सहभागीको नाम, थर	पद
१.	सिंह बहादुर थापा	राईनास नपा प्रमुख
२.	धन कुमारी गुरुङ्ग	राईनास नपा उप प्रमुख
३.	स्वतन्त्र हमाल	वडा अध्यक्ष
४.	पूर्ण बहादुर अछामी	उप सचिव
५.	कृष्ण प्रसाद लामिछाने	वडा अध्यक्ष ८
६.	रुक बहादुर तमाङ्ग	वडा अध्यक्ष ६
७.	माधव प्रसाद पराजुली	वडा अध्यक्ष
८.	रामचन्द्र अधिकारी	वडा अध्यक्ष
९.	सूर्य बहादुर थापा	वडा अध्यक्ष
१०.	ऋषिराम कुमाल	वडा सदस्य
११.	खिला बोगटी	वडा सदस्य
१२.	विष्णु प्रसाद पौडेल	वडा सदस्य
१३.	राजकुमार भुजेल	वडा सदस्य
१४.	रमेश न्यौपाने	वडा अध्यक्ष
१५.	चन्द्रकान्त न्यौपाने	वडा अध्यक्ष
१६.	नन्द बहादुर कुमाल	वडा अध्यक्ष
१७.	अर्जुन भुजेल	न का पा स
१८.	विन्दु सुवेदी	रा न पा सचिव ५
१९.	लक्ष्मी बस्याल	रा न पा वडा सचिव ८
२०.	शोभा थापा	रा न पा वडा सचिव ७
२१.	राधिका पन्त	राईनास न पा
२२.	शिव प्रसाद सुवेदी	रा न पा वडा सचिव २
२३.	महमद मिया	वडा सदस्य
२४.	भोजराज पौडेल	रा न पा वडा सदस्य ३
२५.	मदन बिलास पन्त	रा न पा वडा सचिव ६
२६.	राजेन्द्र बिसुराल	रा न पा वडा सदस्य ६
२७.	वेद प्रकाश भुजेल	संयोजक वन तथा वातावरण समिति
२८.	भीम गुरुङ्ग	रा न पा वडा सदस्य
२९.	जैमान गुरुङ्ग	रा न पा वडा अध्यक्ष
३०.	आश बहादुर वि क	रा न पा वडा १०
३१.	पूर्ण बहादुर गुरुङ्ग	रा न पा
३२.	जमुना भुजेल न्योपाने	रा न पा

जलवायु अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापन तयारी कार्यशाला वडास्तरीय छलफलका सहभागीहरू
राईनास नगरपालिका वडा १
२०७८ भदौ २८

क.सं.	सहभागीको नाम, थर	पद्
१.	रमेश न्यौपाने	अध्यक्ष, रा न पा १
२.	विष्णु प्रसाद पौडेल	सदस्य, रा न पा १
३.	कुमार खनाल	क्लव सदस्य, रा न पा १
४.	ऋषिकेश घिमिरे	रा न पा वन अध्यक्ष
५.	लक्ष्मण घिमिरे	रा न पा वन अध्यक्ष
६.	मदन राज न्यौपाने	वातावरण समिति
७.	राधिका अधिकारी	वातावरण समिति
८.	पार्वती न्यौपाने	आमा समूह अध्यक्ष
९.	विजया ढकाल	आमा समूह प्र
१०.	सरस्वती परियार	आमा समूह प्र
११.	बुद्धिसरा न्यौपाने	आमा समूह अध्यक्ष
१२.	निर्मला अधिकारी	वि व्य स
१३.	सीता गुरुङ्ग	वि व्य स
१४.	सुकुमाया गुरुङ्ग	आमा समूह अध्यक्ष
१५.	मीना गुरुङ्ग	आमा समूह अध्यक्ष
१६.	रोशनी गुरुङ्ग	रा न पा
१७.	जीवन गुरुङ्ग	युवा क्लब
१८.	सर्वज्ञ घिमिरे	वि आइ सी सचिव
१९.	राकेश गुरुङ्ग	वन समूह अध्यक्ष
२०.	बलराम घिमिरे	रा न पा १
२१.	हेमकाजी न्यौपाने	रा न पा १
२२.	सुक बहादुर परियार	रा न पा
२३.	विनिता अधिकारी	रा न पा
२४.	दिल कुमारी	रा न पा
२५.	मीठू न्यौपाने	रा न पा
२६.	गोमा पौडेल सडौला	सहजकर्ता
२७.	प्रशान्त पौडेल	ईकार्ड्स
२८.	सुनिता श्रेष्ठ	सहजकर्ता

जलवायु अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापन तयारी कार्यशाला वडास्तरीय छलफलका सहभागीहरू
राईनास नगरपालिका वडा २
२०७८ भदौ २९

क्र.सं.	सहभागीको नाम, थर	पद
१.	रामचन्द्र अधिकारी	वडा अध्यक्ष, रा न पा २
२.	बामदेव पन्थी	कृषि फर्म प्रोपाईटर
३.	मीना शाही	आमा समूह अध्यक्ष
४.	लक्ष्मी थापा	रा न पा
५.	निर्मला हमाल	आमा समूह अध्यक्ष
६.	सीता घिमिरे	रा न पा
७.	पूर्ण बहादुर घिमिरे	रा न पा
८.	सम्झना थापा बोगटी	मेलमिलाप कर्ता
९.	चन्द्रावती पन्थी	वि कोष
१०.	खिल बहादुर बोगटी	रा न पा
११.	टोप बहादुर अगाई	रा न पा
१२.	रुप बहादुर गुरुङ्ग	रा न पा
१३.	ईश्वरी सार्की	रा न पा
१४.	नारायण प्रसाद घिमिरे	रा न पा
१५.	नवराज गुरुङ्ग	रा न पा
१६.	लोक बहादुर बोगटी	रा न पा
१७.	जुना परियार	द म स
१८.	केर बहादुर	रा न पा
१९.	शिव प्रसाद सुवेदी	वडा सचिव
२०.	कल्पना थापा	रा न पा २ का स
२१.	सुनिता श्रेष्ठ	सहजकर्ता

जलवायु अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापन तयारी कार्यशाला वडास्तरीय छलफलका सहभागीहरू
राईनास नगरपालिका वडा ३
२०७८ भदौ २९

क्र.सं.	सहभागीको नाम, थर	पद
१.	स्वतन्त्र हमाल	अध्यक्ष, रा न पा ३
२.	भोजराज पौडेल	सदस्य, रा न पा ३
३.	विष्णु माया मडार	सदस्य, रा न पा ३
४.	लिलावती न्यौपाने	अ हे व, रा न पा ३
५.	विन्दु वि क	रा न पा पालिका स
६.	यम बहादुर वराकोटी	रा न पा ३
७.	सूर्य प्रसाद अधिकारी	रा न पा ३ एमाले प्र
८.	लक्ष्मी हमाल	रा न पा ३
९.	सुस्मा थापा	रा न पा ३
१०.	थिर बहादुर कुँवर	वडा सदस्य, रा न पा ३
११.	पद्यराज पन्थी	रा न पा ३ वन अध्यक्ष
१२.	केस बहादुर पौडेल	रा न पा ३
१३.	राजमान तमाङ्ग	रा न पा ३ त सा
१४.	सुष्मा अधिकारी	रा न पा ३ आमा समूह
१५.	हस्त बहादुर खनाल	रा न पा ३ कृषक
१६.	अन्जना पाण्डे धिमिरे	रा न पा ३
१७.	कृष्ण बहादुर खत्री	प्र अ, रा न पा ३
१८.	कृष्ण प्रसाद न्यौपाने	रा न पा ३
१९.	विष्णु बहादुर परियार	प्र अ, रा न पा ३
२०.	मञ्जु नेपाली	रा न पा ३ आमा समूह
२१.	विना अछामी	रा न पा ३ स सदस्य
२२.	कृष्ण सापकोटा	रा न पा ३ ने क पा
२३.	रविन्द्र हमाल	रा न पा ३
२४.	जिरा पराजुली	रा न पा ३
२५.	सविना तमाङ्ग	रा न पा ३
२६.	चन्द्र प्रसाद पनेरु	रा न पा ३
२७.	प्रशान्त पौडेल	ईकाड्स नेपाल
२८.	गोमा पौडेल सडौला	सहजकर्ता

जलवायु अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापन तयारी कार्यशाला वडास्तरीय छलफलका सहभागीहरू
राईनास नगरपालिका वडा ४
२०७८ भदौ ३०

क्र.सं.	**सहभागीको नाम, थर**	**पद**
१.	जैमान गुरुङ्ग	अध्यक्ष, रा न पा ४
२.	सूर्य बहादुर थापा	सदस्य, रा न पा ४
३.	ऋषिराम कुमाल	का पा स, रा न पा ४
४.	विश्व कुमाल	टो सु अ, रा न पा ४
५.	जगत प्रसाद कट्टेल	रेडक्रस
६.	सूर्य कुमार गुरुङ्ग	वडा सदस्य, रा न पा ४
७.	हरि कँडेल	टो सु अ, रा न पा ४
८.	बलराम पराजुली	रा न पा ४
९.	रबेन्द्र खड्का	च सा ब अ, रा न पा ४
१०.	सावित्रा न्यौपाने पन्थी	स समूह, रा न पा ४
११.	एलिसा गुरुङ्ग	वि व्य, रा न पा ४
१२.	प्रकाश राज कडेल	शिक्षक, सौभाग्य मा वि
१३.	विष्णु बहादुर खड्का	रा न पा ४
१४.	बिल बहादुर कुमाल	रा न पा ४
१५.	लक्ष्मण पन्त	रा न पा ४
१६.	गोविन्द बहादुर पराजुली	रा न पा ४
१७.	तिर्थामाया गुरुङ्ग	रा न पा ४
१८.	निर्मला कँडेल	रा न पा ४
१९.	भगवती कँडेल	का पा स
२०.	विष्णुमाया करकोटी	नेवोट आमा समूह
२१.	सरस्वती परियार	रा न पा ४ वडा सदस्य
२२.	प्रमिला कँडेल	का पा सदस्य
२३.	मान कुमार खड्का	रा न पा ४ कृ स
२४.	सजिता पौडेल	वडा सचिव, रा न पा ४
२५.	झम्क बहादुर खड्का	रा न पा ४
२६.	गोमा पौडेल सडौला	सहजकर्ता
२७.	प्रशान्त पौडेल	ईकार्ड्स नेपाल

जलवायु अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापन तयारी कार्यशाला वडास्तरीय छलफलका सहभागीहरू
राईनास नगरपालिका वडा ५
२०७८ भदौ ३०

क्र.सं.	सहभागीको नाम, थर	प्द
१.	नन्द बहादुर कुमाल	वडा अध्यक्ष, रा न पा ५
२.	शेर बहादुर अधिकारी	विपद् व्य सदस्य
३.	सूर्य कुमाल	विपद् व्य वडा सदस्य
४.	कृष्ण राज पोखरेल	वि व्य कोषाध्यक्ष
५.	निर्मला अधिकारी गुरुङ्ग	आमा समूह अ
६.	सान्नानी नेपाली	दलित म सदस्य
७.	शुसिला गिरी	वडा म सदस्य
८.	कृष्ण माया न्यौपाने	रा न पा ५
९.	रविन्द्र नेपाली	रा न पा ५
१०.	उवय पोखरेल	रा न पा ५
११.	सन्तमान श्रेष्ठ	दे उ व सदस्य
१२.	राधा वि क	नवज्योति अध्यक्ष
१३.	नारायणी भट्ट	आमा समूह अ
१४.	सावित्री खनाल	देउराली आ स
१५.	सपना कुमाल	रा न पा ५
१६.	सम्झना कुमाल	रा न पा ५
१७.	पशुपति श्रेष्ठ	रा न पा ५
१८.	होम बहादुर कँडेल	सा व अध्यक्ष
१९.	राम बहादुर कँडेल	खानेपानी अध्यक्ष
२०.	सुनिता श्रेष्ठ	सहजकर्ता

जलवायु अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापन तयारी कार्यशाला वडास्तरीय छलफलका सहभागीहरू
राईनास नगरपालिका वडा ६
२०७८ असोज २

क्र.सं.	सहभागीको नाम, थर	पद
१.	रुक बहादुर तमाङ्ग	वडा अध्यक्ष, रा न पा ६
२.	तुलसी नारायण श्रेष्ठ	शैलीपुत्री वि व्य अ
३.	प्रदिप राज कडरिया	वडा सदस्य, रा न पा ६
४.	राजेन्द्र विसुराल	वडा सदस्य, रा न पा ६
५.	शान्ता कुमारी सुनार	वडा सदस्य, रा न पा ६
६.	कुल बहादुर भुजेल	का स, रा न पा ६
७.	गोविन्द चिलुवाल	रा न पा ६
८.	हरि प्रसाद चिलुवाल	रा न पा ६
९.	नाउ माया लामा	आपचौर सा व कोषाध्यक्ष
१०.	निल कुमारी त्रिपाठी	रा न पा ६ शिक्षक
११.	गोविन्द राज चिलुवाल	सा प्र उ सचिव
१२.	राम प्रसाद चिलुवाल	रा न पा ६
१३.	मिन बहादुर तमाङ	सा व उ सदस्य
१४.	केदार चिलुवाल	ने का पू सभापती
१५.	बिक्रम अछामी	सालफेदी सा व सदस्य
१६.	सरस्वती पाण्डे	गौरीटार वन उपाध्यक्ष
१७.	वेद प्रकाश भुजेल	रा न पा का पा सदस्य
१८.	मदन विलास पन्त	रा न पा ६ सचिव
१९.	बाबुराम परियार	रा न पा ६ अ
२०.	राधा भुजेल	रा न पा ६
२१.	हरिराम गोले	शैलपानी का स
२२.	सोचना लौडारी	मार्गदर्शन सहकारी सचिव
२३.	सिता बसौला	रा न पा ६
२४.	तीर्थ कुमारी हडुवाल	विपद व्यवस्थापन को.
२५.	निर्मला चिलुवाल	कार्यपालिका सदस्य
२६.	विपना चिलुवाल	विपद व्य ६ उपाध्यक्ष
२७.	नुर राज कडरिया	रा न पा ६
२८.	भगवती विसुराल	रा न पा ६
२९.	सुनिता श्रेष्ठ	सहजकर्ता
३०.	गङ्गा चिलुवाल	रा न पा ६
३१.	गोपीराज चिलुवाल	रा न पा ६
३२.	दिनेश चिलुवाल	रा न पा ६

जलवायु अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापन तयारी कार्यशाला वडास्तरीय छलफलका सहभागीहरू
राईनास नगरपालिका वडा ७
२०७८ असोज २

क्र.सं.	सहभागीको नाम, थर	पद
१.	माधव प्रसाद पराजुली	वडा अध्यक्ष, रा न पा ७
२.	भीम बहारदु गुरुङ्ग	वडा सदस्य, रा न पा ७
३.	शोभा दिक्षित	वडा सचिव, रा न पा ७
४.	राजेश्वर चौलागाई	नव किरण क अध्यक्ष
५.	निर्मल कुमार श्रेष्ठ	रा न पा ७ वडा
६.	पार्वती देवकोटा	प्रगतिशिल म स सचिव
७.	शिव गिरी	स्व आमा समूह
८.	शोभा गिरी	प्र महिला स अध्यक्ष
९.	लुली माया गुरुङ्ग	स्मृति आमा समुह अ
१०.	पृथ्वी कुमारी गरुङ्ग	पिलिपा अध्यक्ष
११.	मीरा गुरुङ्ग	वन समिति अध्यक्ष
१२.	जमुना पराजुली	हरियाली अध्यक्ष
१३.	हरिमाया चौलागाई	रा न पा ७ वडा
१४.	सरस्वती श्रेष्ठ	रा न पा ७ वडा
१५.	शोभा नेपाली	टोल सुधार समिति
१६.	लालमाया गुरुङ्ग	रा न पा ७ वडा
१७.	विष्णुमाया श्रीमल	रा न पा ७ वडा का स
१८.	मोहन माया घर्ती	रो सु सदस्य
१९.	जनक लाल श्रेष्ठ	शिक्षक
२०.	कुल बहादुर तमाङ्ग	तामाङ्ग गुठी अध्यक्ष
२१.	मन बहादुर गुरुङ्ग	ने क पा मा केन्द्र
२२.	फूल बहादुर गुरुङ्ग	रा न पा ७ वडा
२३.	रत्न कुमारी गुरुङ्ग	रा न पा ७ वडा
२४.	धन बहादुर तमाङ्ग	वडा सदस्य, रा न पा ७
२५.	डम्वर राज भट्ट	वडा सदस्य, रा न पा ७
२६.	वीर बहादुर नेपाली	रा न पा ७ वडा
२७.	गोविन्द वि क	रा न पा ७ वडा
२८.	एक बहादुर नेपाली	रा न पा ७ वडा
२९.	गोमा पौडेल सडौला	सहजकर्ता

जलवायु अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापन तयारी कार्यशाला वडास्तरीय छलफलका सहभागीहरू
राईनास नगरपालिका वडा ८
२०७८ भदौ ३१

क्र.सं.	सहभागीको नाम, थर	पद
१.	याम नाथ पोखरेल	वन तथा वा म स व अ
२.	कृष्ण प्रसाद लामिछाने	वडा अध्यक्ष, रा न पा ८
३.	लक्ष्मी ओलिया	कटरवारी सा व अ
४.	सरिता श्रेष्ठ	कालिका सा व अध्यक्ष
५.	सलिमा मिया	कालिका सिकाई के अध्यक्ष
६.	हरिकृष्ण लौडारी	वन तथा वा म स व अ
७.	विष्णुमाया धिताल	रा न पा ८ वडा
८.	महमद मिया	वडा सदस्य, रा न पा ८
९.	तीर्थ बहादुर विसुराल	महादेव सा व सदस्य
१०.	विन्दा गन्धर्व	वडा सदस्य, रा न पा ८
११.	समजी कुमार श्रेष्ठ	महादेव सा व अ
१२.	ज्ञानेन्द्र थापा	नवज्योती सा व सचिव
१३.	कुविर बहादुर रानामगर	वडा सदस्य
१४.	खड्ग बहादुर गुरुङ्ग	ने कपा ए समाजवादी
१५.	कृष्ण बहादुर विश्वकर्मा	नवज्योति सा व अ
१६.	सहनशीला रानाभाट	पिपलटारी सा व
१७.	अम्बिका ओलिया	वडा कार्यालय
१८.	शीवराम रिजाल	कालामाटे सा व अध्यक्ष
१९.	दुर्गा बहादुर कँडेल	अन्नपूर्ण सा व अध्यक्ष
२०.	बलराम लामिछाने	समाजसेवी सा व अ
२१.	ममता धिताल	नवज्योती आ स सचिव
२२.	पूजा कँडेल	महादेव सा व अध्यक्ष
२३.	अनन्त त्रिपाठी	ने क पा एमाले वडा अ
२४.	गोमा पौडेल सडौला	सहजकर्ता
२५.	पार्वती धिताल	रा न पा ८ वडा
२६.	गिता गोदार	वडा अध्यक्ष, रा न पा ८

जलवायु अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापन तयारी कार्यशाला वडास्तरीय छलफलका सहभागीहरू
राईनास नगरपालिका वडा ९
२०७८ भदौ ३१

क्र.सं.	सहभागीको नाम, थर	पद
१.	राजकुमार भुजेल	रा न पा का व वडा सदस्य
२.	दान बहादुर थापा	रा न पा सदस्य
३.	हरि बहादुर थापा	रा न पा सदस्य
४.	प्रेम विनोद वि क	रा न पा ९
५.	चेतनाथ घिमिरे	शिक्षक, भैरवी मा वि
६.	तीर्थराज गुरुङ्ग	मनकामना अध्यक्ष
७.	ललिता थापा	रा न पा ९ वडा सा प
८.	राम खनाल	स्वास्थ्य चौकी प्रमूख
९.	मोहन बहादुर थापा	रा न पा ९
१०.	दिपक भट्ट	जनता मावि शिक्षक
११.	मीन कुमारी घले गुरुङ्ग	विरेन्द्र शान्ति मा वि प्रअ
१२.	लालुमाया थापा मगर	विर भक्ति वन अध्यक्ष
१३.	चन्द्र गिरी	रा न पा ९
१४.	यम बहादुर थापा मगर	जि सहकारी कोषध्यक्ष
१५.	सुसन थापा	रा न पा ९
१६.	अप्सरा थापा	भैरवी मा वि
१७.	विष्णु थापा	भैरवी देवी सहकारी अ
१८.	लक्ष्मी थापा	रानासकोट वि कर्मचारी
१९.	उमराज गुरुङ्ग	राईनासकोट वि सदस्य
२०.	मीन गुरुङ्ग	दिप ज्योती सा व अध्यक्ष
२१.	मोहन राज थापा	रा न पा ९
२२.	पूर्ण बहादुर थापा	रा न पा ९
२३.	क्षेत्र बहादुर खनाल	रा न पा ९
२४.	देवराज गुरुङ्ग	रा न पा ९
२५.	मान बहादुर थापा	रा न पा ९
२६.	देवराज गुरुङ्ग	रा न पा ९
२७.	तेज बहादुर गुरुङ्ग	रा न पा ९
२८.	पूर्ण बहादुर गुरुङ्ग	रा न पा ९ वडा का सदस्य
२९.	धन बहादुर थापा	रा न पा ९
३०.	डिलमाया गुरुङ्ग	रा न पा ९
३१.	टंक बहादुर गुरुङ्ग	रा न पा ९
३२.	शम्भु गुरुङ्ग	रा न पा ९
३३.	सुक बहादुर गुरुङ्ग	रा न पा ९
३४.	सुनिता श्रेष्ठ	सहजकर्ता
३५.	रमेश थापा	रा न पा ९

जलवायु अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापन तयारी कार्यशाला वडास्तरीय छलफलका सहभागीहरू
राईनास नगरपालिका वडा १०
२०७८ असोज १

क्र.सं.	सहभागीको नाम, थर	पद
१.	धन कुमारी गुरुङ्ग	रा न पा उप-प्रमुख
२.	आश बहादुर वि क	वडा सदस्य, रा न पा १०
३.	विष्णु बहादुर तमाङ्ग	वन अध्यक्ष, रा न पा १०
४.	खेम गुरुङ्ग	पत्लेपानी सा व सचिव
५.	ईश्वर बहादुर गुरुङ्ग	रा न पा १०
६.	प्रेम प्रसाद न्यौपाने	सा पो सा व कोषाध्यक्ष
७.	चोक बहादुर गुरुङ्ग	लामागाउँ सा वा को
८.	परशुराम राई	वडा प्रतिनिधि सदस्य
९.	आइती माया वि क	रा न पा १०
१०.	सम्पूर्ण वि क	दलित महिला सदस्य
११.	अच्य राम गुरुङ्ग	वन समिति सदस्य
१२.	मैना गुरुङ्ग	रा न पा १०
१३.	टोक बहादुर गुरुङ्ग	सा व कोषाध्यक्ष
१४.	जुनमाया वि क	रा न पा १०
१५.	धन कुमारी वि क	आमा समूह अध्यक्ष
१६.	पार्वती गुरुङ्ग	रा न पा १०
१७.	खुम गुरुङ्ग	रा न पा १०
१८.	युवराज गुरुङ्ग	समाजसेवी
१९.	यम बहादुर गुरुङ्ग	रा न पा १०
२०.	राज कुमारी गुरुङ्ग	लालिगुँरास अध्यक्ष
२१.	सानुमाया गुरुङ्ग	सृजनशील सदस्य
२२.	रनमाया गुरुङ्ग	सृजनशील अध्यक्ष
२३.	मैन माया गुरुङ्ग	आमा समूह सदस्य
२४.	भूमि माया गुरुङ्ग	रा न पा १०
२५.	लक्ष्मी गुरुङ्ग	रा न पा १०
२६.	सिंह माया घले	रा न पा १०
२७.	गोमा पौडेल सडौला	सहजकर्ता
२८.	सुनिता श्रेष्ठ	सहजकर्ता